

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Marko Havaš

Význam viktimológie pre prevenciu kriminality

Diplomová práca

Vedúca diplomovej práce: JUDr. Andrea Beranová, Ph.D.

Katedra trestného práva

Dátum vypracovania práce (uzatvorenia rukopisu): 16.04.2020

Prehlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu spracoval samostatne, uviedol som všetky použité pramene a práca nebola využitá na získanie iného či rovnakého titulu.

Ďalej prehlasujem, že vlastný text tejto práce vrátane poznámok pod čiarou má 185 000 znakov vrátane medzier.

V Prahe dňa 16.4.2020

Marko Havaš

Obsah

Úvod.....	1
1. Kriminalita.....	4
1.1 Pojem kriminality.....	4
1.2 Úloha kriminológie vo vzťahu ku kriminalite	5
1.3 Rozsah a intenzita kriminality	6
1.4 Štruktúra a dynamika kriminality.....	6
1.5 Registrovaná, skutočná a latentná kriminalita	7
2. Prevencia kriminality.....	10
2.1 Prevencia kriminality ako súčasť kontroly kriminality.....	10
2.2 Subjekty a objekty prevencie kriminality	10
2.3 Členenie a modely prevencie kriminality	11
2.4 Primárna, sekundárna a terciárna prevencia kriminality.....	12
2.4.1 Primárna prevencia.....	12
2.4.2 Sekundárna prevencia	13
2.4.3 Terciárna prevencia	13
2.5 Sociálna a situačná prevencia.....	14
2.5.1 Sociálna prevencia.....	14
2.5.2 Situačná prevencia	15
2.6 Viktimologická prevencia	18
2.6.1 Primárna viktimologická prevencia	18
2.6.2 Sekundárna viktimologická prevencia	19
2.6.3 Terciárna viktimologická prevencia	20
2.6.4 Využitie viktimologickej prevencie v praxi.....	20
2.7 Limity prevencie kriminality.....	22
2.8 Úloha prevencie kriminality v súčasnom svete	24
3. Viktimológia.....	25
3.1 Pojem viktimológie a predmet jej skúmania.....	25
3.2 Vývoj viktimológie a viktimologické “školy“	25
3.3 Viktimologické výskumy.....	28
3.4 Vzťah viktimológie ku kriminológii	30
4. Obet' kriminality	32
4.1 Pojem obete	32
4.1.1 Obzvlášť zraniteľná obet'	33
4.1.2 Obet' vs. poškodený	34

4.2 Typológia obetí	35
4.3 Mýty o obetiach	38
4.4 Viktímnosť	39
4.5 Viktimizácia	40
4.5.1 Primárna viktimizácia.....	41
4.5.2 Sekundárna viktimizácia	42
4.5.3 Terciárna viktimizácia	43
4.5.4 Následky viktimizácie.....	44
4.5.5 Reviktimizácia	46
5. Pomoc obetiam kriminality	48
5.1 Bezprostredná pomoc a komunikácia	48
5.2 Laická pomoc.....	51
5.3 Odborná psychologická pomoc	53
5.3.1 Bezprostredná psychologická pomoc.....	53
5.3.2 Následná psychologická pomoc	54
5.4 Odborná sociálna pomoc	54
5.5 Odborná právna pomoc	55
5.6 Restoratívna spravodlivosť a jej úloha v pomoci obetiam	56
6. Využitie viktimologických poznatkov – problematika domáceho násilia	59
6.1 Pojem domáceho násilia.....	59
6.2 Špecifiká domáceho násilia.....	60
6.3 Prevencia domáceho násilia.....	62
6.4 Riešenie domáceho násilia	64
6.4.1 Odhaľovanie domáceho násilia	64
6.4.2 Bezpečnostný plán obeť	65
6.4.3 Ďalšie spôsoby riešenia domáceho násilia	66
6.5 Seniori a homosexuáli – prehliadané obeť domáceho násilia?.....	67
6.5.1 Seniori.....	67
6.5.2 Homosexuáli.....	68
Záver.....	70
Zoznam použitých zdrojov	73
Abstrakt v jazyku práce.....	81
Abstrakt v českém jazyce.....	83
Abstract.....	85
Názov práce a kľúčové slová/Název práce a kľúčová slova/Thesis title and keywords	87

Úvod

„Tí, ktorí si nepamätajú minulosť, sú odsúdení na to si ju zopakovať“ nehynúci výrok Georgea Santayany je celkom určite možné aplikovať aj na problematiku kriminality. Trestné činy tu vždy boli, sú aj budú, či už sa jedná o drobnú delikvenciu mládeže, násilnú kriminalitu plnú bolesti a utrpenia, či miliónové podvody, pri ktorých sa obeť počítajú na tisíce. Zločinnosť je jednoducho všadeprítomná a tento spoločensky nežiaduci fenomén pácha obrovské škody nielen na majetku, zdraví a dušiach svojich obetí, ale nepochybne spôsobuje aj rozklad hodnôt, na ktorých je každá spoločnosť postavená. Toto konštatovanie nám však nesmie zabrániť v snahe proti kriminalite bojovať, hoci je smutným faktom, že jej „definitívna“ porážka predstavuje len nedosiahnuteľný ideál. Trestná represia, zaoberajúca sa riešením už vzniknutých následkov tohto celospoločenského problému, však predstavuje len jednu stranu mince.

Ako totiž zvyknú hovoriť inštruktori bojových umení, tým najlepším bojom je prevencia – to platí aj pre kriminalitu. Kvalitne zabezpečené obydlie, dôsledný výber životného partnera, silné heslo v internetovom bankovníctve, či len voľba večernej prechádzky po dobre osvetlenej ulici môžu pomôcť zachrániť život, zdravie i majetok. Na druhej strane, ako pocítil sám autor na vlastnej koži, často ani tá najlepšia vôľa nestačí a človek sa nevyhne konfrontácii s páchatelom či už ako priamy aktér, alebo svedok trestného činu. Ani vtedy však netreba klesať na duchu a je možné a vhodné držať sa rád vyplývajúcich z kriminologických poznatkov, ideálne modifikovaných pre konkrétnu rizikovú situáciu.

Významné poznatky o obeti trestného činu, procese jej viktimizácie, viktimných faktoroch, vzťahu obeť-páchateľ, ale aj možnostiach pomoci obeti, prináša veda viktimológia, ktorá sa teší čoraz väčšiemu záujmu spoločnosti. Táto náuka, mnohokrát zaradovaná ako súčasť kriminológie, pomáha v rámci prevencie kriminality určiť isté zásady a rady nielen pre potenciálnu obeť, ktorou sa môže stať každý z nás, ale aj pre jej okolie, orgány činné v trestnom konaní, psychologov, právnikov a ďalších odborníkov.

Túto mimoriadne zaujímavú tému som si zvolil, pretože presahuje prosté mantinely trestného práva a dotýka sa aj ďalších pre mňa pútavých oblastí, akými sú psychológia, sociológia či medicína. Napriek tomu, že ju hodnotím na miestne (české i slovenské) pomery ako relatívne dobre spracovanú a činnosť jednotlivých inštitúcií, ktoré v tejto oblasti pôsobia, za celkom uspokojivú, sa domnievam, a to aj na základe poznatkov svojho okolia, že je vhodné

venovať jej ešte viac pozornosti. Nehovoriac o nutnosti odbornejšieho a erudovanejšieho prístupu v kontraste k niektorým informáciám, ktoré poskytujú médiá či sociálne siete.

Cieľom tejto práce je predstaviť viktimológiu predovšetkým ako vedu zaoberajúcu sa obeťou trestného činu a spôsobmi, ako obeti pomôcť a zároveň ukázať, aké majú poznatky tejto náuky praktický význam pre prevenciu kriminality.

Je táto náuka schopná nájsť vhodné spôsoby, pomocou ktorých je možné kriminalite predchádzať? Pre zodpovedanie tejto otázky je kľúčové najskôr porozumieť kriminalite a pojmom, ktoré jej skúmanie a určovanie sprevádzajú. Preto sa začiatku práce v krátkosti týmto celospoločenským fenoménom zaoberám, pričom sa nevyhýbam ani zakotveniu kriminality do rámca kriminológie ako vedy. Predstavujem i štruktúru a dynamiku kriminality. Rovnako sa v tejto časti práce pokúšam vysvetliť, či a ako je možné dopracovať sa k čo najvernejšiemu zisteniu skutočnej kriminality.

Ďalej v práci predstavujem prevenciu kriminality, ktorá tvorí súčasť systému kontroly kriminality. Spomínam jej subjekty a objekty, ako aj jej členenie a modely. Za najvýznamnejšie považujem dve delenia prevencie kriminality, a síce delenie na primárnu, sekundárnu a terciárnu prevenciu, a delenie na prevenciu sociálnu, situačnú a viktimologickú, ktoré v práci aj bližšie rozvádzam, pričom hodnotenie poznatkov viktimologickej prevencie konfrontujem aj s vlastnou skúsenosťou. Prevencia kriminality však nie je všemocná - má svoje limity, ktoré v práci uvádzam a krátko sa zamýšľam nad úlohami prevencie kriminality v súčasnom svete.

Tretia kapitola práce obsahuje krátke pojednanie o viktimológii ako vede. Najskôr sa zameriavam na predmet jej skúmania a vývoj, pričom nezabúdam na jednotlivé viktimologické školy. Predstavujem aj viktimologické výskumy vrátane úskalí, ktoré sa pri interpretácii výsledkov môžu vyskytnúť. V závere kapitoly sa pokúšam reflektovať vzťah viktimológie a kriminológie a nájsť odpoveď na otázku, či je táto náuka svojbytná, alebo je vhodnejšie ju zaradiť ako súčasť kriminológie.

Ústredným pojmom viktimológie je obeť trestného činu, preto sa ňou v ďalšej kapitole zaoberám, pričom uvádzam aj kategóriu obzvlášť zraniteľnej obeť, a venujem sa rozdielu medzi pojmom obeť a poškodený. Skutočnosť, že je problematika obetí trestného činu mimoriadne rozsiahla, dokazujú aj rôznorodé typológie obetí, ktoré ďalej predstavujem a pokúšam sa zistiť, či existuje aj také rozdelenie obetí, ktoré by bolo úplne uspokojivé. Čitateľ sa môže dozvedieť aj informácie o mýtoch, ktoré obeť kriminality sprevádzajú. V rámci

predstavenia viktímnosti a viktimizácie hľadám odpoveď na to, ktoré faktory sú pre viktimizáciu najvýznamnejšie, a predstavujem aj úskalia reviktimizácie.

V práci potom plynulo prechádzam k problematike pomoci obetiam kriminality, či už vo forme bezprostrednej a laickej pomoci a komunikácie s obeťou, vrátane prípadných komunikačných chýb, ale aj pomoci odbornej – psychologickej, sociálnej i právnej. V závere kapitoly predstavujem restoratívnu justíciu ako nástroj možnej pomoci obetiam, pričom sa nevyhýbam ani problémom, ktorým tento nástroj čelí.

V poslednej kapitole svojej práce sa pokúšam demonštrovať možnosť využitia viktimologických poznatkov na fenoméne domáceho násillia. Predstavujem tento pojem a špecifiká, ktoré ho sprevádzajú, pričom sa pokúšam nájsť jeho príčiny. Uvádzam aj možnosti riešenia predchádzania domácemu násilliu, ako aj spôsoby jeho odhalovania. Pokračujem predstavením tzv. bezpečnostného plánu obeť a v samotnom závere kapitoly i práce predstavujem dve špecifické, mnohokrát prehliadané skupiny obeť domáceho násillia – seniorov a homosexuálov.

1. Kriminalita

1.1 Pojem kriminality

Zločinnosť je celospoločenský fenomén, prerastajúci každú oblasť ľudského života a zasahujúci do všetkých možných sfér. Od tých najosobnejších, kde páchatelia útočia na život, zdravie či ľudskú dôstojnosť, cez útoky na majetok a hospodárstvo až po poškodzovanie štátnych záujmov a životného prostredia.

Medzi laickou verejnosťou existuje určitá zhoda v tom, čo všetko je možné pod pojem kriminality zahrnúť, v prípade odborného pohľadu na túto problematiku však možno nájsť určité rozdiely¹.

Niektorí odborníci sa prikláňajú k užšiemu (juristickému) chápaniu kriminality – toto poňatie má výhody v istej exaktnosti a terminologickej precíznosti², na druhej strane však môže pôsobiť zväzujúco a hlavne nie je schopné postihnúť veľmi dôležité fenomény, ktoré nie sú z pohľadu trestného práva kriminalizované, ale kriminalite predchádzajú, či ju rôznym spôsobom ovplyvňujú. Za typický príklad považujem nedostatočnú kontrolu nad spôsobom trávenia a skladbou voľného času mládeže³, ktorej dôsledkom môže byť páchanie trestnej činnosti. Tak môžu rôzne, formálne trestným právom nie vždy postihované sociálne-patologické javy, ako záškoláctvo, toxické správanie medzi partiami rovesníkov či prvé kontakty s návykovými látkami pôsobiť ako skrytý katalyzátor neskorších, oveľa vážnejších problémov.

Zástancovia sociologického⁴ chápania kriminality ňou rozumejú aj iné chovanie či správanie, ktoré je spoločensky nežiaduce, hoci nesankcionované cestou trestného práva. Pozitívom tohto prístupu ku kriminalite je komplexnosť a možnosť podchytiť pestrú škálu faktorov, ktoré na kriminalitu a jej vznik pôsobia. V dôsledku toho je možné získať nové a užitočné poznatky, ktoré by pri úzkom chápaní kriminality mohli byť prehliadnuté. Nevýhodou je naopak istá neurčitosť a prílišná šírka, ktorá môže viesť k priveľmi zovšeobecňujúcim záverom.

---

¹ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-27-1., s. 10.

² GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 24.

³ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5., s. 15.

⁴ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-27-1., s. 10.

Vzhľadom na tému práce a jej zameranie považujem za vhodnejšie uplatňovať skôr druhý menovaný postoj k pojmu kriminality, nakoľko podľa môjho názoru dokáže lepšie obsiahnuť fenomény, ktoré budem popisovať ďalej, a napríklad pre časť práce zaoberajúcej sa sociálnou prevenciou⁵, by použitie pojmu kriminality podľa juristického zamerania bolo priam nevhodné.

1.2 Úloha kriminológie vo vzťahu ku kriminalite

Veda zaoberajúca sa zločinnosťou sa nazýva kriminológia. Kolektív G. Dianišky za jej predmet považuje poznanie osoby páchatel'a, príčin vzniku, podmienok, stavu, štruktúry, úrovne či dynamiky kriminality, ale aj jej prognózovanie⁶; definícia autorského kolektívu T. Gřivny kriminologickej školy je podobná⁷. Je potrebné poznamenať, že úloha kriminológie tak, ako ju chápe odborná verejnosť, sa môže meniť v mieste a čase a je úzko spojená s vymedzením zločinnosti. Koniec koncov, v predošlej podkapitole uvedené chápanie kriminality ako pojmu juristického či sociologického priniesol už Raffael Garofalo vo svojom diele *Criminologia* z roku 1885⁸.

Keďže predstavuje kriminológia multidimenzionálny vedný odbor a menovanie všetkých jej úloh by presiahlo vhodný rozsah tejto práce, dovoľím si menovať tie, ktoré považujem za najdôležitejšie vo vzťahu k praktickému využitiu jej poznatkov⁹:

- *skúmanie fenomenológie kriminality a jej príčin*, či už sa jedná o celkovú zločinnosť, alebo jej špecifické druhy – výsledky bádania kriminológov tak významne prispievajú k poznaniu kriminality, čo by sa následne malo odraziť v efektívnom boji proti zločinnosti v rámci jej prevencie,
- *pôsobenie na tvorbu a realizáciu trestnej politiky štátu* – v nej sa v konkrétnych krokoch odrážajú výsledky skúmania kriminológov; v ideálnom prípade je trestná politika štátu čo najmenej zaťažená ideologickými a politickými motívmi, či

---

⁵ Vid' s. 14-15.

⁶ DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 18.

⁷ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 25.

⁸ *Ibid.*, s. 23.

⁹ DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 29-31.

- spoločenským tlakom (kontroverzným a celosvetovým problémom je napríklad problematika dekriminalizácie či dokonca legalizácie tzv. ľahkých drog¹⁰),
- *vzdelávanie* (vo vzťahu k odborníkom) a *osveta* (vo vzťahu k laickej verejnosti) – tieto sú kľúčové ako pre prípravu expertov v odbore, tak pre vyvažovanie pomerne pokriveného povedomia o zločinnosti, ktoré široká verejnosť získava predovšetkým z médií.

1.3 Rozsah a intenzita kriminality

Pre pochopenie stavu kriminality je dôležité spomenúť pojem rozsah kriminality. Ten predstavuje údaj o počte trestných činov na určitom území (môže sa jednať o územie obce či celého štátu) za isté obdobie (najčastejšie mesiac či rok)¹¹. Tento údaj sa uvádza v absolútnych číslach¹² a už to napovedá, že sám o sebe nie je dostačujúci, pretože nie je schopný reflektovať demografické vplyvy, najmä čo sa týka počtu obyvateľov na určitom území. Pri interpretácii dát by tak mohlo dôjsť k výrazne skresleným záverom.

Preto kriminológovia operujú aj s intenzitou kriminality, vyjadrovanou v indexoch na 10 000 či 100 000 obyvateľov¹³. Rozlišuje sa pritom hrubý index, ktorý zahŕňa aj osoby trestne nezodpovedné z dôvodu nízkeho veku, a čistý index, týkajúci sa obyvateľov starších 15. roku veku. Je možné tvoriť aj užšie zamerané indexy, napríklad pre istú sociodemografickú skupinu či druh trestných činov a takto získané údaje využiť v praxi, napríklad pri tvorbe preventívnych opatrení.

1.4 Štruktúra a dynamika kriminality

Rozloženie kriminality zobrazuje ukazovateľ s názvom štruktúra kriminality¹⁴. Toto rozloženie môže mať mnoho podôb a dá sa prispôsobovať podľa potreby – napríklad podľa pohlavia páchatel'a, jeho veku, miery podielu recidivistov na páchaní kriminality atď. Za významnú považujem možnosť zobrazenia rozloženia kriminality z hľadiska geografického,

---

¹⁰ VÁLA, Jan. *Legalizace tzv. měkkých drog – argumenty pro a proti*. Brno, 2009. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra trestního práva, datum obhajoby 26.4.2012., s. 10.

¹¹ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 32.

¹² VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3., s. 141.

¹³ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 33.

¹⁴ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3., s. 142.

nakoľko nemožno prehliadať výrazné odlišnosti v páchaní kriminality vo veľkých aglomeráciách¹⁵¹⁶ oproti malým obciam.

Dynamika kriminality zase umožňuje zistiť vývoj kriminality v čase, a vytvoriť tak z obyčajných statických údajov dynamický prehľad a pozerat' sa na vývoj kriminality ako na určitý proces¹⁷. Podľa tendovania kriminality smerom nahor alebo nadol je potom možné hovoriť o trende kriminality. Tak ako je všeobecne známym faktom, že po revolučnom roku 1989 došlo k prudkému nárastu kriminality ako takej, tak bol napríklad v oblasti kriminality v Českej republike trendom roka 2018 pokračujúci dlhodobý pokles trestnej činnosti¹⁸. Výstupom analýzy týchto údajov je potom kriminologické prognózovanie, umožňujúce na základe mnohých faktorov predpokladať budúci scenár vývoja rôznych druhov trestnej činnosti¹⁹.

1.5 Registrovaná, skutočná a latentná kriminalita

Poslednými pojmami, ktorých predstavenie v súvislosti s fenoménom kriminality považujem za dôležité, sú registrovaná a latentná kriminalita. V ideálnom svete obyčajných ľudí by neexistovala zločinnosť ako taká, v ideálnom svete orgánov činných v trestnom konaní by zas neexistovala zločinnosť latentná. Táto predstavuje rozdiel medzi skutočnou zločinnosťou ako množinou všetkých spáchaných trestných činov a registrovanou kriminalitou, ktorá zahŕňa oznámené trestné činy, či trestné činy zistené vlastnou činnosťou orgánov činných v trestnom konaní²⁰. Je nutné podotknúť, že do množiny registrovanej kriminality môžu patriť aj prípady, ktoré v skutočnosti nie sú trestnými činmi, prípadne situácie, kedy sa síce orgány činné v trestnom konaní o spáchaní trestného činu dozvedeli, no neregistrovali ho. V poslednom menovanom prípade je možné hovoriť o umelej latencii²¹. Latencia sa pri

---

¹⁵ Ibid., s. 159.

¹⁶ Webová stránka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky – Mapy trestných činov v Slovenskej republike za rok 2019 [cit. 5.2.2020], dostupné z

https://www.minv.sk/?mapy_trestnych_cinov_v_slovenskej_republike_za_rok_2019.

¹⁷ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 34.

¹⁸ DIBLÍKOVÁ, Simona a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018*. Praha: IKSP, 2019., s. 11.

¹⁹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3., s. 143.

²⁰ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2., s. 133.

²¹ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 35.

jednotlivých druhoch kriminality značne líši, všeobecne je možné konštatovať, že je vyššia u násilných trestných činov, než napríklad pri trestných činoch hospodárskych²².

Temné číslo kriminality predstavuje rozdiel medzi všetkými trestnými činmi, ktoré boli skutočne spáchané a trestnými činmi zaevidovanými v štatistikách²³. Existuje aj niekoľko modalít tohto termínu, napríklad ním možno označiť aj množinu trestných činov, ktoré boli orgánom činným v trestnom konaní oznámené i riadne zaznamenané, no nebol zistený ich páchatel'²⁴. Faktorov, pre ktoré trestné činy nie sú evidované, je mnoho. Vzhľadom na zameranie práce je vhodné spomenúť strach z prípadnej odplaty páchatel'a, kde sa obeť trestného činu rozhodne radšej čin neoznámí a stáva sa z nej obeť latentná²⁵, môže sa ale jednať aj o strach z policajnej brutality či vlečúce sa (a nákladné) súdne spory²⁶, odrádzajúce obeť od riešenia problému právnou cestou. Rovnako faktory, pre ktoré nebola zistená osoba páchatel'a môžu byť rôzne a samozrejme ani nie je v silách orgánov činných v trestnom konaní všetkých páchatel'ov odhaliť. Šedým číslom kriminality sa potom rozumejú prípady, kedy bol páchatel' stíhaný, ale nedošlo k jeho odsúdeniu²⁷.

V snahe priblížiť sa k zisteniu skutočnej kriminality je možné použiť niekoľko metód²⁸. Tieto sa od seba líšia nielen spôsobom a nákladnosťou prevedenia, ale aj kladmi a zápormi, ktoré len zdôrazňujú nutnosť obozretnosti pri vyhodnocovaní ich výsledkov.

Jednou z týchto metód je dotazníkové šetrenie tzv. *informátorov* ako osôb, ktoré sa dozvedeli o trestnom čine inej osoby. Kým za výhodu tohto spôsobu zisťovania zločinnosti považujem možnosť získať informácie z "druhej" ruky, je nutné neustále myslieť na značne nedostatočné právne povedomie obyvateľstva ako takého (napríklad používanie krádeže a lúpeže promiscue je smutne známe nielen medzi obyčajnými ľuďmi, ale aj v médiách), nehovoriac o možnosti uvádzania toho istého trestného činu niekoľkými respondentmi, čo opäť prispeje ku skresleniu výsledkov. Podobným spôsobom sú *self-reports páchatel'ov*, opäť vo

---

²² Ibid., s. 37.

²³ DOOREWAARD, Cecili. The dark figure of crime and its impact on the criminal justice system. *Acta criminologica: African Journal of Criminology&Victimology*. 2014, 27(2). ISSN 1012-8093., s.1.

²⁴ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2., s. 134.

²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 101.

²⁶ DOOREWAARD, Cecili. The dark figure of crime and its impact on the criminal justice system. *Acta criminologica: African Journal of Criminology&Victimology*. 2014, 27(2). ISSN 1012-8093., s. 8.

²⁷ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2., s. 135.

²⁸ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 35-37.

forme dotazníka či rozhovoru. V nich sa zisťuje, či osoba sama v minulosti spáchala trestný čin. Okrem skutočnosti, že sú takéto rozhovory často realizované na malých a istým spôsobom príliš úzko špecifikovaných skupinách respondentov (študenti, väzni), je ich nevýhodou aj možnosť zamlčania (napríklad zo strachu z prezradenia, či prostého ostychu) spáchania niektorých činov, či naopak “prikrášlenia” reality. Ich prínos naopak vidím vo fakte, že svojím spôsobom potvrdzujú všadeprítomnosť kriminality – osobne nepoznám jediného človeka z môjho okolia (tvoreného ľuďmi s najrôznejším socioekonomickým pozadím), ktorý by sa v minulosti nedopustil napríklad softvérového pirátstva. V neposlednom rade považujem za významný *experiment* spočívajúci v simulácii kriminálnej situácie, či už za účelom zistenia, či dôjde k odhaleniu “páchateľa” (napríklad pri krádeži v supermarkete), alebo v snahe zistiť, či sa človek dopustí trestného činu. Tieto pokusy môžu mať podľa môjho názoru aj významný preventívno-osvetový rozmer a pomáhať predchádzať výskytu sociálne-patologických javov - napríklad výsledky kontrol podávania alkoholických nápojov mladistvým v pohostinstvách sú alarmujúce, pričom si dovoľím vysloviť poľutovanie nad tým, že napríklad slovenská právna úprava nepozná trestné sankcie aj za takéto predaj tabakových výrobkov²⁹. Konečne výskumy dotýkajúce sa obetí trestných činov, ktorých nevýhoda spočíva v tendencii obetí agravovať, či naopak zámerne trestné činy neohlasovať z dôvodu strachu z páchatel’a či z prístupu orgánov činných v trestnom konaní, predstavím v samostatnej podkapitole³⁰.

Záverom tejto kapitoly je vhodné poznamenať, že hoci tvorí kriminalita celosvetovo a celospoločensky rozšírený, odborníkmi skúmaný, médiami ostro sledovaný a pre bežných ľudí veľmi zaujímavý fenomén, je zistenie jej skutočného rozsahu prakticky nemožné a k reálnym číslam sa dá len priblížiť cieľavedomou interpretáciou dobre overených faktov, pričom netreba zabúdať aj na tie trestné činy, ktoré sa do štatistík z najrôznejších dôvodov nedostanú.

---

²⁹ Webová stránka projektu Na vekú záleží [cit. 6.4.2020], dostupné z <https://www.navekuzalezi.sk/#zakon>.

³⁰ Vid’ s. 28-20.

2. Prevencia kriminality

2.1 Prevencia kriminality ako súčasť kontroly kriminality

Kontrola kriminality predstavuje súbor prostriedkov a činností štátu a spoločnosti, ktoré majú za cieľ chrániť občanov pred zločinnosťou a dosiahnuť konformné chovanie v oblasti regulovanej trestným právom³¹, ako aj redukovať výskyt najrôznejších sociálne-patologických javov³². Systém kontroly kriminality predstavuje dve stratégie, a síce trestnú represiu, ktorá sa zameriava na dôsledky kriminogénneho vývoja, a prevenciu kriminality, ktorá na tieto faktory pôsobí z časového hľadiska v predstihu³³. Je možné konštatovať, že na našom území v minulosti prevažovala trestná represia a z pohľadu prevencie sa uplatnilo členenie na prevenciu obecnú a špeciálnu. Zmena režimu priniesla obrat smerom k prevencii kriminality – či už z dôvodu jej rapídneho nárastu tesne po roku 1989, ale napríklad aj z ekonomických dôvodov³⁴.

Prevencia kriminality (v staršej literatúre a u niektorých odborníkov sa vyskytuje aj pojem profylaxia³⁵) teda predstavuje snahu eliminovať trestnú činnosť pred tým, než je započatá, prípadne pred jej pokračovaním. Tvoria ju všetky aktivity smerujúce k predchádzaniu trestným činom, znižovaniu ich výskytu a neutralizácii podmienok a príčin ich vzniku. Táto činnosť v sebe zahŕňa prvok individuálnej prevencie, spočívajúcej vo výchovnom pôsobení na páchatel'a, a prevencie generálnej, pôsobiacej voči ostatným členom spoločnosti³⁶.

2.2 Subjekty a objekty prevencie kriminality

Subjekty prevencie kriminality sa najrôznejším spôsobom podieľajú na jej realizácii. Nositeľmi preventívnych aktivít môžu byť jednak štátni aktéri (orgány činné v trestnom konaní, väzenský systém, sociálne úrady...)³⁷, ale i neštátne subjekty, napríklad mimovládne organizácie, záujmové združenia, samosprávy, výrobcovia bezpečnostných zariadení a ďalší.

---

³¹ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5., s. 7.

³² HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vydání. 1. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-27-1., s. 171.

³³ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 151.

³⁴ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5., s. 8.

³⁵ ONDICOVÁ, Magdaléna a Samuel UHRIN. *Prevencia kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-405-3., s. 9.

³⁶ DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 148.

³⁷ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5., s. 27.

Veľmi významná je najmä práca orgánov obcí a krajov, nakoľko je trendom posledných rokov posilňovanie kompetencií, ale aj zodpovednosti samospráv, nehovoriac o tom, že mnoho problémov týkajúcich sa kriminality je najvhodnejšie riešiť “na mieste” a so zohľadnením lokálnych špecifik.

Objektom prevencie kriminality je potom jednak konkrétne sociálne prostredie, v ktorom k preventívnym aktivitám dochádza, jednak sú ním skupiny osôb – potenciálnych i skutočných páchatel'ov a obetí, sensu largo je to obyvateľstvo určitého celku ako také³⁸.

2.3 Členenie a modely prevencie kriminality

Vzhľadom na fakt, že prevencia kriminality tvorí veľmi obsiahly fenomén, je možné ju rozčleniť z mnohých hľadísk. Najčastejšie je členenie prevencie kriminality podľa obsahového zamerania na prevenciu sociálnu, situačnú a viktimologickú³⁹, a členenie z hľadiska kriminologického vývoja na prevenciu primárnu, sekundárnu a terciárnu⁴⁰. Tieto delenia považujem za najvýznamnejšie nielen z dôvodu ich početného spracovania v odbornej literatúre, ale aj dôvodu prehľadnosti i pre laickú verejnosť, ktorá by chcela získať vhl'ad do problematiky prevencie kriminality. Z týchto dôvodov ich v práci ďalej predstavím bližšie.

Z ďalších delení je možné spomenúť členenie na prevenciu zákonnú, intervenčnú či mechanickú⁴¹. Podľa toho, či došlo k prevencii pred spáchaním trestného činu či po ňom, je možné rozlíšiť prevenciu trestom, prevenciu nápravou a zhodne s predošle menovanou mechanickú prevenciu⁴². “Dvojrozmerná” typológia rozlišuje prevenciu kriminality podľa adresátov (páchatelia, situácie, obeť) a štádia vývoja problémov súvisiacich s trestnou činnosťou (primárna, sekundárna, terciárna) na 9 druhov prevencie⁴³.

Teoretické modely prevencie kriminality potom odrážajú koncepciu stratégie prevencie kriminality⁴⁴. Tradičný model je veľmi nekonkrétny a snaží sa riešiť jednotlivé problémy na centrálnej úrovni. Využívajúc výsledky kriminologických výskumov sa zameriava na čiastkové

---

³⁸ ONDICOVÁ, Magdaléna a Samuel UHRIN. *Prevencia kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-405-3., s. 20.

³⁹ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 151.

⁴⁰ BRUNA, Eduard. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. 2. vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014. ISBN 978-80-7408-099-9., s. 86.

⁴¹ Ibid., s. 83.

⁴² JOSEPH, Janice. *Black youths, delinquency, and juvenile justice*. Westport: ABC-CLIO, 1995. ISBN 978-02-7594-909-9., s. 154.

⁴³ DIJK, van Jan a Jaap de WAARD. A two-dimensional typology of crime prevention projects. *Criminal justice abstracts*. 1991, 23(3), ISSN 1551-1685., s. 485.

⁴⁴ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5., s. 29-30.

problémy kriminality, ktoré sa zdajú byť najzávažnejšie. Nevýhodou tohto modelu je neschopnosť reflektovať čoraz rýchlejšie spoločenské zmeny a pružne na ne reagovať. Francúzsky model mieri predovšetkým na sociálnu prevenciu, či už primárnu, sekundárnu alebo terciárnu. Vychádza z predpokladu, že vytváraním vhodných socializačných a ekonomických podmienok⁴⁵ je možné kriminalitu znížiť. Týmto modelom sa však častejšie zvykne realizovať ekonomická politika štátu a prípadné úspechy v prevencii kriminality sú skôr “vedľajším efektom”. Britský model sa zdá byť najracionálnejší, nakoľko predikuje, že každý jedinec je zodpovedný predovšetkým sám za seba. Kládne dôraz na spoluprácu občanov, vlády, polície a súkromného sektora⁴⁶. Veľmi známym aspektom tohto modelu je aj široké využívanie technických prostriedkov, čo však na druhej strane otvára nejednu otázku týkajúcu sa ochrany ľudských práv.

Pokiaľ by som mal tieto modely podrobiť analýze a zvoliť najvhodnejší napríklad pre súčasnú Českú republiku, vybral by som kombináciu tradičného modelu so zameraním predovšetkým na násilnú a hospodársku kriminalitu spolu s “technickými” riešeniami a zapojením komunity modelu britského. Naopak, hoci majú prvky francúzskeho modelu nepochybne svoje miesto v každej koncepcii prevencie kriminality, ich aplikácia je pre ich nákladnosť pomerne problematická a výsledky, tak potrebné napríklad pre politikov či renomé polície, menej viditeľné.

2.4 Primárna, sekundárna a terciárna prevencia kriminality

Podľa adresátov preventívnej aktivity je možné prevenciu kriminality členiť na primárnu, zameranú na potenciálnych páchatel'ov, situácie či obeť, sekundárnu, zameranú na rizikové objekty a terciárnu, zameranú na prevenciu recidívy⁴⁷.

2.4.1 Primárna prevencia

Primárna prevencia smeruje voči obyvateľstvu ako celku, prípadne voči určitým jeho skupinám, napríklad mládeži či ženám⁴⁸. Pôsobí na svojich adresátov celoplošne a nezohľadňuje teda stupeň intenzity či už kriminálneho ohrozenia (voči prípadnej obeť), alebo kriminálnej rizikovosti (voči potenciálnemu páchatel'ovi). Táto prevencia sa uplatňuje

---

⁴⁵ WYVEKENS, Anne. *The evolving story of crime prevention in France*. IN: CRAWFORD, Adam. *Crime prevention policies in comparative perspective*. London: Willan Publishing, 2009. ISBN 978-18-4392-421-8., s. 119.

⁴⁶ *Modern crime prevention strategy*, 2016. Webová stránka Ministerstva vnútra Veľkej Británie [cit. 8.2.2020], dostupné z <https://www.gov.uk/government/publications/modern-crime-prevention-strategy>.

⁴⁷ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 169.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 169.

nepriamo prostredníctvom hospodárskej, kultúrnej a sociálnej politiky štátu, ale aj pomocou médií⁴⁹. Lepšiu kvalitu života ľudí, zvyšovanie vzdelanosti a toleranciu v spoločnosti ako výsledok opatrení vyššie spomenutých činností podľa môjho názoru nemožno podceňovať, ale zase ani zbytočne preceniť. Najmä pre politikov je veľmi jednoduché vystatovať sa vysokými číslami hospodárskeho rastu a životnej úrovne obyvateľstva a klesajúcou trestnou činnosťou v štatistikách. Ťažšie je už priznať si niekedy až obsesiu číslami, občas i (hoci možno neúmyselne) zmanipulovanými, napríklad vo forme šachovania so štatistikami trestnej činnosti v policajných výkazoch.

2.4.2 Sekundárna prevencia

Sekundárna prevencia sa prostredníctvom priamych stratégií zameriava na kriminálne rizikových jedincov, skupiny a situácie⁵⁰. Významný je jej vplyv pri starostlivosti o osoby, u ktorých sa vo zvýšenej miere prejavujú sociálne-patologické prejavy správania, či už sa jedná o alkoholikov, narkomanov, záškolákov, bezdomovcov, prostitútky a ďalšie skupiny. Určite je vhodné spomenúť aj navzdory súčasnej ekonomickej situácii početnú skupinu mladých ľudí, ktorí si v dôsledku chýbajúcej alebo nesprávne zvolenej kvalifikácie nevedia nájsť uplatnenie na trhu práce. Pre úspešnosť sekundárnej prevencie je kľúčová schopnosť identifikovať „problémové“ osoby, situácie a miesta, aby bolo možné ju čo najpresnejšie zacieliť. V opačnom prípade sa môže stať, že budú nemalé prostriedky vynaložené neefektívne a zároveň klesne aj dôvera spoločnosti voči inštitúciám, ktoré v oblasti prevencie kriminality pôsobia.

2.4.3 Terciárna prevencia

Terciárna prevencia predpokladá, že k spáchaniu určitého trestného činu už došlo a zameriava sa na predídenie recidíve, či už z pohľadu páchatel'a alebo z pohľadu obeť⁵¹. V prípade páchatel'ov smeruje na ich sociálnu reintegráciu, a teda začlenenie do spoločnosti - napríklad stigma vo forme zápisu v registri trestov sprevádza páchatel'ov dlhé roky a dodnes platí, že majú u väčšiny zamestnávateľov zatvorené dvere. V prípade obeť sa terciárna prevencia snaží predovšetkým zabrániť negatívnym účinkom sekundárnej viktimizácie a prehlbovaniu rán, ktoré utrhli spáchaním trestného činu. Terciárna prevencia sa uplatňuje prostredníctvom priamych stratégií.

---

⁴⁹ DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 152.

⁵⁰ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5., s. 26.

⁵¹ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 171.

2.5 Sociálna a situačná prevencia

Podľa obsahového zamerania preventívnych aktivít je možné rozdeliť prevenciu kriminality na sociálnu prevenciu ako všeobecnú prevenciu všetkých sociálne-patologických javov a situačnú prevenciu konkrétne orientovanú na kriminalitu, bezpečnosť a ochranu verejného poriadku či života⁵². Viktimologickej prevencii, zameranej na (potenciálne) obeť trestnej činnosti venujem v práci samostatnú podkapitolu⁵³.

2.5.1 Sociálna prevencia

Sociálna prevencia spočíva vo vytváraní priaznivých socioekonomických podmienok a pozitívnom pôsobení na kultúrne, výchovno-vzdelávacie, voľnočasové a mnohé ďalšie aktivity obyvateľstva. Orientuje sa aj na sociálne-kriminogénne javy vo forme alkoholizmu, toxikománie, prostitúcie či bezdomovectva⁵⁴. Za veľmi významný negatívny fenomén súčasnosti považujem aj neúctu ľudí k právnym normám⁵⁵, ktorá podkopáva účinky postupného zlepšovania životnej úrovne. Tomu podľa môjho názoru prispieva aj celkovo negatívny obraz života vyobrazovaný v médiách⁵⁶ a nedostatok kladných životných vzorov. Veľmi často sú potom obyčajní ľudia stavaní do pozície “keď môžu (napríklad kradnúť) oni (napríklad politici), prečo by som nemohol ja?”. Na druhej strane je neprípustné, aby dochádzalo v demokratickej spoločnosti k priamemu pôsobeniu štátu napríklad na obsah televízneho vysielania, či dokonca k jeho cenzúre. Veľkým otáznikom do budúcnosti zostáva fenomén sociálnych sietí a dezinformácií, ktoré sa na nich šíria.

Primárna sociálna prevencia zahŕňa aktivity v rámci vzdelávania detí a mládeže a s ňou súvisiacu prípravu pedagogických i nepedagogických zamestnancov škôl, vytváranie pracovných príležitostí v znevýhodnených lokalitách či riešenie bytovej otázky. Pod sekundárnou sociálnou prevenciou je možné rozumieť rôzne integračné programy pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva⁵⁷, výcviky zamerané na znižovanie agresie medzi občanmi

---

⁵² DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 149-151.

⁵³ Viď. s. 18-22.

⁵⁴ BRUNA, Eduard. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. 2. vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014. ISBN 978-80-7408-099-9., s. 83.

⁵⁵ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 155.

⁵⁶ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3., s. 261.

⁵⁷ Dokument *Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020*, s. 37. Dostupný z webovej stránky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky [cit. 9.2.2020], dostupné z <https://www.minv.sk/?strategia-pre-integraciju-romov-do-roku-2020> (v dokumente je tento podbod zaradený pod Oblasť zdravia, napriek tomu považujem za vhodné ho spomenúť v tejto práci v súvislosti s prevenciou kriminality).

a ďalšie. Terciárnu prevenciu tvoria aktivity probačnej a mediačnej služby smerujúce k resocializácii páchatel'ov a príprave na budúci život po výkone trestu, či už z hľadiska ich pracovného zaradenia, ale napríklad aj obnovovaním rodinných väzieb a destigmatizáciou⁵⁸.

Kľúčové je podľa môjho názoru sociálne-preventívne pôsobenie na mládež, ktorá je predsa len tvárnejšia a pri včasnom zachytení jej problémov, najmä záškoláctva a ľahkovážneho prístupu k požívaniu alkoholu či tzv. mäkkých drog ľahšie "zachrániteľná", než dospelý (potenciálny) páchatel', či dokonca mnohonásobný dospelý recidivista. Napokon aj v zákonoch upravujúcich trestnú zodpovednosť mládeže⁵⁹ sa spomína ako jeden z účelov týchto predpisov predchádzanie a zamedzovanie páchania trestných činov. A contrario, pri nedostatočnom podchytení tejto problematiky často dochádza k vytvoreniu kriminálnej kariéry mladistvých a k akémusi bludnému kruhu, kde rodičia páchajúci trestnú činnosť majú podobne zameraných potomkov a môže tak dôjsť k vytváraniu celých „generácií“ kriminálnikov⁶⁰.

Pôvodná fascinácia sociálnou prevenciou začala v konfrontácii s výsledkami a "realitou" postupne vyprchávať a do centra záujmu odborníkov sa dostala prevencia situačná.

2.5.2 Situačná prevencia

Situačná prevencia sa ako priama stratégia prevencie kriminality zameriava na odstraňovanie kriminogénnych situácií, obmedzovanie príležitostí na spáchanie trestných činov, ako aj na zvyšovanie pravdepodobnosti odhalenia páchatel'a⁶¹. Tento druh prevencie predpokladá, že páchatel' je racionálne sa rozhodujúci tvor, ktorého ovplyvňujú rôzne situačné faktory⁶². Z kriminálnych štatistík a máp, ale aj z bežného pozorovania je totiž možné odsledovať fakt, že je mnoho trestných činov spáchaných v spojitosti s určitým druhom osôb, miestom, časom, stereotypom v chovaní páchatel'a či obeť a podobne. Na základe toho je možné vypracovať prevenčné stratégie, ktoré zvyšujú námahu či riziko páchatel'a, a znižujú

---

⁵⁸ Dokument *Popis potrieb osob ohrozených výkonom trestu odněti svobody*, s. 6. Dostupný z webovej stránky Evropského sociálneho fondu v Českej republike [cit. 9.2.2020], dostupné z https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-/asset_publisher/BBFAoaudKGfE/content/popis-potreb-osob-ohrozenych-vykonem-trestu-odneti-svobody?inheritRedirect=false.

⁵⁹ § 1 odst. 2 Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

⁶⁰ EYSENCK, Hans Jürgen a GUDJONSSON, Gísli Hannes. *The causes and cures of criminality*. New York: Plenum press, 1989. ISBN 978-1-4419-3210-5., s. 184.

⁶¹ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 162.

⁶² ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5., s. 16.

jeho úžitok z páchania trestnej činnosti. Aplikáciou týchto stratégií sú uplatňované opatrenia prevažne technického či administratívneho charakteru, ktoré môžu mať rôznorodú podobu⁶³⁶⁴:

- *zvyšovanie ochrany osôb, objektov a vecí* ohrozených útokom páchatel'a, napríklad ich zaistením použitím najrôznejších technických prostriedkov, ale aj využívaním fyzickej ochrany prostredníctvom strážnych služieb či recepčných,
- *zlepšovanie dohľadu nad prostredím* inštaláciou alarmu, kamerových systémov, racionalizáciou rozmiestnenia pouličného osvetlenia či využívaním komunitnej spolunáležitosti obyvateľov k svojmu susedstvu,
- *premiestňovanie potenciálne ohrozených predmetov* na iné miesto, či už v podobe uschovávanía tržieb a cenností v peňažných ústavoch, využívaním strážených garáží, ale aj prostou kontrolou a nenechávaním drahých vecí na viditeľných miestach,
- *redukovanie situácií provokujúcich vznik nebezpečnej situácie*, napríklad dôsledným oddeľovaním znepriatelených "fanúšikov" odlišných táborov pri športových podujatiach, vytváraním diskretných zón a objednávacích systémov na poštách či úradoch,
- *znižovanie očakávaného prospechu páchatel'a z trestnej činnosti* označovaním bankoviek farebným práškom, katalogizáciou umeleckých predmetov, vytváraním ťažko odstrániteľných výrobných čísiel na automobiloch,
- *dôsledná kontrola prostriedkov*, ktoré môžu slúžiť k páchaniu trestnej činnosti prostredníctvom rozumnej zbraňovej politiky, kontroly držania a prechovávanía drog a jedov či niektorých liekov,
- *vytváranie uceleného systému* spoločenských, mravných a právnych noriem a obrazu sveta, kde sa vypláca slušný a poctivý život.

V súvislosti so situačnou prevenciou je vhodné spomenúť jej vplyv na urbanizmus a územné plánovanie veľkých aglomerácií. Architekt Oscar Newman predstavil na základe mnohých empirických poznatkov teóriu Ochrániteľného priestoru⁶⁵. Tá hovorí o tom, že pokiaľ je v určitom priestore zrejmé, že "niekomu patrí", je v ňom umožnený prirodzený dohľad

---

⁶³ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 163-165.

⁶⁴ BJORGO, Tore. *Preventing Crime: A holistic approach*. London: Palgrave MacMillan, 2016. ISBN 978-1-137-56047-6., s. 12.

⁶⁵ NEWMAN, Oscar. *Creating defensible space*. New Brunswick: Center for urban policy research, 1996. ISBN 978-07-8814-528-5., s. 9-27.

a rozlíšenie miestnych a “cudzích” osôb a existencia určitého stupňa komunitnej spolunáležitosti, pôsobí potom tento priestor nielen estetickejšie a “čistejšie”, ale má to aj vplyv na výskyt sociálne-patologických javov, medzi ktoré patrí aj zločinnosť. Hoci by sme násilnou aplikáciou tejto teórie úplne opomenuli určitú skupinu páchatel'ov (a síce tých, ktorí jedajú iracionálne a spáchanie trestného činu vopred neplánujú), považujem jej myšlienky za veľmi prínosné. Výskumy dokonca potvrdzujú rozdiely v ohrozenosti budov podľa toho, či sa jedná o samostatne stojace objekty alebo radovú zástavbu, či podľa počtu bytových jednotiek v apartmánových domoch⁶⁶.

Primárna situačná prevencia smeruje najmä k využívaniu rôznych bezpečnostných prostriedkov na sledovanie a následnú ochranu verejných priestranstiev, sekundárna pôsobí na poli dozoru nad týmito priestranstvami policajnými hliadkami a kontroly nad rizikovými skupinami obyvateľstva, a konečne terciárna úroveň situačnej prevencie smeruje k napraveniu následkov trestného činu⁶⁷.

Situačná prevencia si získala obľubu odborníkov i politikov z dôvodu, že je na jednej strane výrazne lacnejšia, a na strane druhej sú jej výsledky hmatateľnejšie, než pri prevencii sociálnej. Je však potrebné spomenúť aj jej krátkodobý charakter, ktorý niekedy smeruje k tzv. presunu kriminality⁶⁸. Tento môže mať podobu teritoriálnu, kedy páchatel' presunie svoju trestnú činnosť na iné, menej “strážené” miesto; temporálnu, kedy sa páchatel' miesto cez deň vyľudnených obytných štvrtí začne orientovať na administratívne budovy v noci; taktickú, kde sa po zabezpečení dverí a okien technickými prostriedkami zameria na vstup cez strešnú šachtu. Presunom v objekte zas páchatel' začne ohrozovať namiesto žien starších ľudí a pri funkčnom presune sa zas páchatel' napríklad preorientuje z lúpeží na pre neho menej nebezpečné krádeže⁶⁹.

---

⁶⁶ ARMITAGE, Rachel. *Crime prevention through housing design*. London: Palgrave MacMillan, 2013. ISBN 978-0-230-35617-7. s. 12.

⁶⁷ BRUNA, Eduard. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. 2. vydání Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014. ISBN 978-80-7408-099-9., s. 85.

⁶⁸ DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 150-151.

⁶⁹ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-27-1., s. 184-185.

2.6 Viktimologická prevencia

Viktimologická prevencia využíva poznatky o obetiach za účelom ochrany ako potenciálnych, tak aj reálnych obetí trestných činov⁷⁰. Zahŕňa pritom v sebe nielen tie kroky a postupy, ktoré majú predchádzať primárnej viktimizácii, ale aj sekundárnemu prehľbovaniu ujmy a viktimizácii opakovanej. Aj napriek všeobecne klesajúcej tendencii trestnej činnosti nadobúda úloha viktimologickej prevencie na dôležitosť. Kombinuje pritom prvky situačnej (kurzy sebaobrany, propagácia technických prostriedkov na ochranu seba i majetku a odporúčania, ako sa vyhýbať potenciálne nebezpečným situáciám) a sociálnej (opatrenia a kampane zamerané na znižovanie výskytu sociálne-patologických javov v spoločnosti) prevencie kriminality. Táto prevencia môže pôsobiť jednak generálne, vo vzťahu ku všetkým ľuďom, ale aj veľmi adresne voči skupinám osôb (napríklad príslušníkom "rizikových" povolání) či jednotlivcom (môže sa jednať o ženy, ktoré sa už stali obeťou znásilnenia či sexuálne zneužívané deti). Viktimologické poznatky potom nájdu svoje uplatnenie pri tvorbe konkrétnych preventívnych opatrení. Úlohou viktimologickej prevencie je predovšetkým vhodným spôsobom predávať informácie o tom, ako sa vyvarovať rizika stať sa obeťou trestného činu, a pokiaľ sa ním už osoba stala, ako sa vyhnúť ďalšiemu utrpeniu, či dokonca reviktimizácii.

2.6.1 Primárna viktimologická prevencia

Primárna viktimologická prevencia predstavuje široký komplex najrôznejších výchovne-vzdelávacích a osvetových aktivít, ktoré sú adresované prevažne celkovému obyvateľstvu⁷¹ - uplatní sa napríklad pri už spomenutých kurzoch sebaobrany, besedách týkajúcich sa bezpečného správania, umiestňovaní vhodných upozornení na riziko vreckovej krádeže v prostriedkoch hromadnej dopravy, či informovaní o aspektoch viktimizácie v médiách. Najmä posledný menovaný zdroj informácií považujem za kľúčový, nakoľko aj osoby, ktoré sa bežne o túto problematiku nezaujímajú, prípadne jej hrozby odmietajú ako čosi vzdialené, celkom určite aspoň niekedy vo svojom živote sledovali televíziu, počúvali rozhlas alebo čítali tlač. Na druhej strane je potrebné takéto správy a poučenia dôsledne a kriticky preverovať, najmä čo sa týka prílišného zovšeobecňovania, ktorému sa médiá pri obmedzenom vysielačom čase a priestore často nevyhnú.

---

⁷⁰ DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 151-152.

⁷¹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 14.

V prípade využitia internetu je zase potrebné upozorniť na v mnohých prípadoch cielené šírenie paniky a dezinformácií – hoaxy o bielych dodávkach unášajúcich deti, zachytávaní sledovania pornografie, či o striekačkách s HIV vírusom v sedadlách MHD sa žiaľ presunuli z e-mailov na sociálne siete a od ich zdieľania ľudí neodrádza ani fakt, že takéto správanie môže samo o sebe založiť ich trestnú zodpovednosť. Riešenie tohto problému však podľa môjho názoru fakticky neexistuje – dôsledné pátranie po pôvodcoch dezinformácií, sprísňovanie trestných sadzieb či informovanie o hoaxoch oficiálnymi inštitúciami priamo na sociálnych sieťach⁷² síce vykazuje občasnú a krátkodobú víťazstvá, v globálnom meradle a pri súčasnej miere anonymizácie na internete sa však vždy bude jednať len o ojedinelé prípady. Zaujímavým “riešením” by bol podľa môjho názoru koncept “dvoch” on-line priestorov – jeden oficiálny, v ktorom by každý povinne vystupoval pod svojou vlastnou identitou (napríklad vo forme unikátneho identifikátora prideleného pri narodení), a tak by musel veľmi dôsledne vážiť svoje slová v internetových diskusiách, články, ktoré píše na blogu, či statusy, ktoré zdieľa, a druhý anonymný, takmer bez akejkoľvek regulácie. Tento spôsob však označujem za “riešenie” z dôvodu, že je jednak fakticky nerealizovateľný, jednak by zrejme došlo k presunu kriminality, a jednak by v anonymnom svete štát rezignoval na jednu zo svojich základných úloh.

2.6.2 Sekundárna viktimologická prevencia

Sekundárna viktimologická prevencia operuje s faktom, že človek sa už obeťou trestného činu stal, a snaží sa o to, aby sa traumatizácia obeť zbytočne neprehlbovala či ďalším činom neopakovala. Zároveň sa bližšie zameriava na ohrozené skupiny osôb, či už na základe príslušnosti k istému povolaniu (napríklad taxikári či príslušníci SBS majú vyššiu tendenciu byť vystavení najrôznejším útokom), alebo na osoby všeobecne vnímané spoločnosťou ako slabšie a zraniteľnejšie – telesne či duševne postihnutých ľudí, seniorov a deti.

Práve pri jednaní s príslušníkmi poslednej menovanej skupiny je potrebné prispôbiť napríklad výsluch nielen ich kognitívnym schopnostiam a emocionálnemu rozpoloženiu, ale v ideálnom prípade aj využiť také pomôcky a priestory, ktoré znižujú riziko vzniku sekundárnej viktimizácie. Známe sú anatomické bábky Jája a Pája⁷³, na ktorých môže dieťa netraumatizujúcou formou demonštrovať spôsob a rozsah násilného jednania páchatel'a. V prípade úpravy priestorov ide napríklad o používanie polopriepustných zrkadiel či výsluch

---

⁷² Napríklad Polícia Slovenskej republiky založila na sociálnej sieti Facebook stránku „Hoaxy a podvody“ kde varuje pred najrôznejšími špekuláciami [cit. 7.4.2020], dostupné z <https://www.facebook.com/hoaxPZ/>.

⁷³ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 127-128.

detí v špeciálne uspošobených miestnostiach, ktoré namiesto strohých policajných služobní pripomínajú skôr pohodlné detské izby či obývačky. Dovolím si v tomto prípade tvrdiť, že skultúrne výsluchové prostredie bude mať veľmi priaznivý vplyv na všetky, nie len detské obeť.

2.6.3 Terciárna viktimologická prevencia

Terciárna viktimologická prevencia sa snaží o zmiernenie už vzniknutých vážnych následkov trestného činu, ako aj o predídenie ďalším možným škodám, ktoré môžu v súvislosti s nimi nastať. Smeruje teda k mitigácii sekundárnej viktimizácie a predchádzaniu reviktimizácii, a zameriava sa na konkrétnu obeť. Hoci je v prípade tejto prevencie možné hovoriť prevažne o psychologickom pomoci (a to najmä pre osoby, ktoré sa aj po zdanlivom prekonaní traumatickej udalosti nedokážu znova zaradiť do bežného života), všeobecne zahŕňa akékoľvek aktivity, ktoré sú založené na opakovanom kontakte s obeťou v dlhodobjšom horizonte⁷⁴. Okrem konkrétnych programov pomoci obetiam trestnej činnosti a aktivity probačnej a mediačnej služby je možné v prípade predchádzania reviktimizácii spomenúť aj trestnoprávny inštitút ochrany svedka⁷⁵, ktorý je však vzhľadom na relatívne úzke vymedzenie prípadov a vysokú nákladnosť využívaný skôr sporadicky.

2.6.4 Využitie viktimologickej prevencie v praxi

Poznatky viktimologickej prevencie majú nepochybne praktický význam pri predchádzaní a riešení viktimizácie a pomáhajú (potenciálnej) obeť zvládnuť najrôznejšie konfliktné situácie, ku ktorým môže v priebehu jej života dôjsť. Na základe osobnej skúsenosti by som ako príklad rád uviedol niekoľko poznatkov týkajúcich bezpečného správania a zásad účinnej sebaobrany, nakoľko som sa sám pred niekoľkými rokmi takmer stal obeťou skutku, ktorý by zrejme pri ďalšom riešení bolo možné právne kvalifikovať ako lúpež. K incidentu došlo v podvečerných hodinách počas pracovného dňa na zastávke Bílá labuť v širšom centre Prahy, kde ma obstúpilo päť osôb, pričom niektoré z nich v rukách držali predmet, ktorý vyzeral ako tyč (zrejme by sa teda jednalo o lúpež spáchanú so zbraňou). Jedna z týchto osôb okamžite začala príslušným predmetom zasahovať do mojej osobnej zóny a smerovala k vrečku, v ktorom som mal mobilný telefón. Zároveň sa ústne pomerne hlasitým a vulgárnym spôsobom domáhala jeho vydania, na základe čoho som začal zvažovať svoje možnosti. Táto situácia by bola nepochybne zaujímavá aj z hľadiska výskytu tzv. efektu prístojaceho⁷⁶, nakoľko sa v okolí

---

⁷⁴ Ibid., s. 150.

⁷⁵ Slovenská právna úprava obsahuje úpravu tohto inštitútu v zákone č. 256/1998 Z.z., česká v zákone č. 137/2001 Sb.

⁷⁶ Vid' s. 48.

zastávky vyskytovalo niekoľko ďalších osôb, nehovoriac o množstve ľudí prechádzajúcich cez neďaleké chodníky. Všetci sa však tvárili, že evidentne rizikovú situáciu nevnímajú a nezúčastnene čakajú na príchod električky.

Aké rady by na základe viktimologických poznatkov poskytl v tejto situácii viktimológovia, právnici či inštruktori bojových umení? Úplne základným, a podľa môjho názoru aj mierne banálnym odporúčaním je v ideálnom prípade nezdržiavať sa na potenciálne nebezpečných miestach sám a byť voči svojmu okoliu neustále ostrážitý⁷⁷, čo som však v prípade vyššie spomenutej situácie v rámci možností dodržal, hoci je pravda, že neskôr, niekoľko hodín po incidente som si spomenul, že som túto skupinku periférne videl a počul ešte predtým, než ma obkolesila, no v danej chvíli mi nenapadlo zvoliť stratégiu „úniku“. Ďalšou radou, ktorú odborníci poskytujú, je vyhnúť sa eskalácii konfliktu a buď páchateľovi vydať, o čo má záujem, alebo sa s ním snažiť nadviazať „konštruktívny“ dialóg, a v prípade, že by aj takéto konanie zlyhalo, pristúpiť k aktívnej sebaobrane⁷⁸. Možnosť odovzdania telefónu som vylúčil okamžite a vzhľadom na úroveň komunikácie a celkový vzhľad potenciálnych páchateľov nepripadal do úvahy ani ďalší rozhovor. Využil som však poznatok, že je dobré útočníka šokovať, a použil fakt, že hovorím rovnakým jazykom ako potenciálni páchatelia (tí ma totiž evidentne považovali za zahraničného turistu) na krátke odvedenie pozornosti, počas ktorého som v druhom vrecku nahmatal zväzok kľúčov a pripravil ich do tzv. ježka. Takýto prostriedok obrany by zrejme pri početnej prevahe potenciálnych páchateľov nemal príliš vysokú účinnosť, minimálne mi však pomohol udržať pod kontrolou strach z ďalšieho vývoja situácie. K aktívnej sebaobrane som nakoniec našťastie nemusel pristúpiť, nakoľko skutočnosť, že som s nimi komunikoval v ich rodnej reči a ich konanie do istej miery ironizoval (tu však musím upozorniť, že z viktimologického hľadiska je výsmech páchateľa mimoriadne nebezpečný a môže mať až fatálne následky; v mojom prípade však poslúžil ako istý druh copingového mechanizmu) prekvapil tieto osoby natoľko, že nastúpili do príchodzieho spoja a odišli. S odstupom času mi nezostáva než konštatovať, že sú poznatky viktimologickej prevencie pre prax veľmi užitočné, no v konkrétnych situáciách je vždy nutné dôsledne zvážiť svoje schopnosti i možnosti.

V praxi teda tvorí viktimologická prevencia najrôznejšie skupinové aj individuálne zdravotné, bezpečnostné aj psychické poradenstvo a pomoc. Zároveň ostáva faktom, že štát

---

⁷⁷ CONSTERDINE, Peter. *Streetwise: A Complete Manual of Security and Self Defense*. Leeds: Protection Publications, 1997. ISBN 1-873-475-52-7., s. 24-25.

⁷⁸ GOLDMANOVÁ, Jane. *Jak si nenechat ublížit*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-717-8090-1., s. 120.

v rámci plnenia jednej zo svojich úloh, a síce ochrany bezpečnosti svojich občanov, nemôže ani pri najväčšom úsilí ochrániť všetky (potenciálne) obeť trestných činov⁷⁹ a preto je potrebné myslieť na zásady bezpečnosti. Často človeku ani za bieleho dňa na preplnenej ulici neostáva nič iné, než sa spoľahnúť sám na seba. Na druhej strane je veľmi nebezpečné prepadať neodôvodnenej panike, ktorá môže vyústiť až do tzv. strachu z kriminality⁸⁰. V reálnom živote potom môže človek reagovať spôsobom, ktorý prevyšuje medze krajnej núdze i nutnej obrany, a tak sa z pôvodnej obeť stane, hoci nechtiac, páchatel'. Preto je veľmi dôležité nájsť pri jej uplatňovaní vhodný "balans" medzi jednoznačne chvályhodným zvyšovaním opatrnosti a ostražitosti na strane jednej, a neodôvodneným šírením strachu na strane druhej.

Napriek tomu, že je viktimologická prevencia voči prevencii sociálnej a situačnej rozpracovaná skromnejšie a často radená medzi tieto dva druhy⁸¹, považujem jej poznatky a prínos za veľmi dôležité. Oproti zdanlivo „neviditeľnej“ sociálnej (tvoria ju nepriame stratégie a výsledky sa často prejavujú až v dlhodobom časovom horizonte) a "príliš technickej" situačnej (a mnohokrát vyvolávajúcej kontroverziu) prevencii totiž pôsobí tá viktimologická veľmi prakticky a zdôrazňuje smutný fakt, že obeťou sa môže stať každý z nás. Naopak, jej nevýhody spočívajú jednak v možnom zbytočnom šírení strachu, ktorým je naša spoločnosť už aj tak dostatočne presýtená, a faktickej nemožnosti pokryť všetky eventuality v konkrétnych situáciách.

2.7 Limity prevencie kriminality

Ani pri najlepšej vôli občanov, najväčšej snahe tvorcov trestnej politiky a najefektívnejšej práci orgánov činných v trestnom konaní nie je možné zabrániť spáchaniu všetkých trestných činov. Prevencia zločinnosti má svoje limity⁸², ktoré sa nedajú úplne odstrániť a ktoré znižujú jej účinnosť. Za najvýznamnejšie z nich považujem:

- *legislatívne nedostatky* – mnohokrát deklarované kladenie vyššieho dôrazu na prevenciu (voči represívnej zložke kontroly kriminality) v praxi naráža na fakt, že sa často uskutočňuje na báze dobrovoľnosti. To samozrejme nemusí byť vždy na škodu a silená intervencia štátu do každého aspektu života ľudí formou zákona

---

⁷⁹ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vydání. 1. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-27-1., s. 106.

⁸⁰ WILSON, Janet K. *The praeger handbook of victimology*. Santa Barbara: ABC-Clio, 2009. ISBN 978-0-313-35936-1., s. 94-95.

⁸¹ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5., s. 24.

⁸² HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-27-1., s. 178-179.

neprináša vždy žiadaný efekt, no podľa môjho názoru je napríklad v Českej republike evidentná neochota priniesť na legislatívnom poli viac. A contrario, na Slovensku je už mnoho rokov účinný zákon o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti⁸³. Zákon rozlišuje kriminalitu a tzv. inú protispoločenskú činnosť⁸⁴, pričom tento termín v sebe zahŕňa nielen priestupky a iné správne delikty, ale aj konanie, ktoré pôsobí negatívne na spoločnosť, čím pokrýva aj iné sociálnepatologické javy. Za zaujímavú inšpiráciu pre českého zákonodarcu považujem aj úpravu poskytovania dotácií v oblasti prevencie kriminality⁸⁵,

- *personálne a finančné nedostatky* – keďže je preventívna politika štátu financovaná prevažne zo štátneho rozpočtu, je samozrejmé, že sú prostriedky na tento spôsob boja proti kriminalite limitované, nakoľko snáď neexistuje štátny rozpočet, ktorý by uspokojil všetky – a teda aj potrebu ochrany pred kriminalitou – potreby občanov⁸⁶. Rovnako je možné hovoriť o nedostatku poznatkov o problematike prevencie kriminality či už na úrovni bežných ľudí, ale najmä vo vzdelaní a vzdelávaní príslušníkov povolání, ktorí sa kriminalitou denne zaoberajú,
- *sociálne-psychologické nedostatky* – tieto sú odrazom nepriaznivej socioekonomickej klímy a “zlej nálady” v spoločnosti, kde si občania na jednej strane uvedomujú, že je nutné proti kriminalite bojovať aj za cenu obmedzenia niektorých ich práv, na strane druhej majú oprávnený strach zo zneužívania moci zo strany štátu, prípadne aj v minulosti smutne preslávených totalitných praktík a vytvorenia “Veľkého brata”. V tejto súvislosti je vhodné spomenúť napríklad významnú, dovoľm si tvrdiť, že v istých komunitách až kľúčovú rolu susedských hliadok⁸⁷. Napríklad v Holandsku sa jedná o stále rastúci fenomén⁸⁸, pomocou ktorého vláda, uvedomujúc si svoje limity v boji proti kriminalite, zapája doň miestnych občanov. V trpkom kontraste proti týmto snahám stojí postoj mnohých občanov krajín bývalého Východného bloku – napríklad v našich zemepisných

---

⁸³ Zákon č. 583/2008 Z.z., o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁸⁴ § 3 Zákona č. 583/2008 Z.z., o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁸⁵ ONDICOVÁ, Magdaléna a Samuel UHRIN. *Prevencia kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-405-3., s. 77-79.

⁸⁶ BRUNA, Eduard. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. 2. vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014. ISBN 978-80-7408-099-9., s. 90.

⁸⁷ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 167.

⁸⁸ LUB, Vasco. *Neighbourhood watch in a digital age*. Rotterdam: Springer Nature, 2018. ISBN 978-3-319-67746-0., s. 126.

šírkach sa v súvislosti s hliadkami často spomína Pomocná stráž Verejnej bezpečnosti. Samozrejme, oprávnené sú obavy zo samozvaných “domobrancov”⁸⁹, napriek tomu považujem ideu susedských hliadok za prínosnú.

2.8 Úloha prevencie kriminality v súčasnom svete

Ako som už v práci spomenul, aj mimoriadne účinná prevencia kriminality nie je spôsobilá zabrániť vzniku a opakovaniu trestnej činnosti, vzniku sociálne-patologických javov a viktimizácii obetí ako takým. Netreba však prepadávať právnomu a snád' i mravnému nihilizmu a obrazu spoločnosti, v ktorom prežijú len tí najsilnejší a najbezohľadnejší. Dôvodom pre optimizmus je jednak vypracovávanie komplexných stratégií smerujúcich ku predchádzaniu jednotlivých kriminálnych javov a situácií na celoštátnej, krajskej i lokálnej úrovni⁹⁰, jednak rastúci záujem odborníkov i laickej verejnosti o túto tému. Veľmi oceňujem otváranie nových tém predovšetkým v zahraničnej literatúre, či už sa jedná o rozpracovanie problematiky urbánneho plánovania⁹¹, prevencie kriminality páchanej v a na prostriedkoch hromadnej dopravy⁹² alebo dokonca prevenciu kriminality páchanej využívaním dronov⁹³. Posledne menovaný fenomén už našiel odraz aj v realite, či už v službách narkobarónov, alebo prostých záškodníkov⁹⁴.

Naopak, určité nedostatky vidím aj dnes predovšetkým vo vzdelávaní a príprave budúcich príslušníkov takých profesií, ktoré budú prichádzať denne do styku s obeťami trestných činov. Už počas svojho štúdia som dlhodobo kritizoval absenciu predmetov, ktoré by sa zameriavali výhradne na prevenciu kriminality, nehovoriac o neexistencii kurzu týkajúceho výlučne sa viktimológie. Tá je napríklad na našej fakulte predstavovaná v rámci výučby kriminológie či niektorých forenzných vied, čo však podľa môjho názoru nestačí.

---

⁸⁹ MEINI, Bruno. *Community policing and vigilantism. Two alternative strategies for fighting neighborhood crime*. IN: PETERSON, Diana Scharff. *Global perspectives on crime prevention and community resilience*. New York: Routledge, 2018. ISBN 978-1-4987-4897-1., s. 110-112.

⁹⁰ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 171-175.

⁹¹ SAVILLE, Gregory. *The missing link in CPTED Theory*. IN: TEASDALE, Brent a BRADLEY, Mindy S. *Preventing crime and violence*. Cham: Springer International Publishing Switzerland, 2017. ISBN 978-3-319-44124-5., s. 303-305.

⁹² MARTEACHE, Nera a BICHLER, Gisela. *Crime prevention and transportation systems*. IN: WINTERDYK, John A. *Crime prevention: international perspectives, issues, and trends*. Boca Raton: CRC Press, 2017. ISBN 978-1-4987-3367-0. s. 66-87.

⁹³ RITCHIE, Matthew, FIORANELLI, Francesco, BORRION, Hervé. *Micro UAV crime prevention: Can we help princess Leia?*. IN: LECLERC, Benoit a SAVONA, Ernesto U. *Crime prevention in 21st century*. Cham: Springer International Publishing Switzerland, 2017. ISBN 978-3-319-27793-6., s. 359-374.

⁹⁴ CLINE, Anna a KRÁĽOVÁ, Euboslava. *Zatkli dvojicu, ktorá paralyzovala londýnske letisko svojimi dronmi*. On-line verzia časopisu Týždeň, [cit. 10.2.2020], dostupné z <https://www.tyzden.sk/svet/52371/londynske-letisko-gatwick-je-po-prelete-dronov-paralyzovane/>.

3. Viktimológia

3.1 Pojem viktimológie a predmet jej skúmania

Viktimológia sa zaoberá obeťou trestného činu vrátane jej biologických, sociálnych a psychologických charakteristík, úlohou obete v procese vzniku a priebehu trestného činu, ako aj pri jeho odhaľovaní a objasňovaní⁹⁵. Okrem informácií o bezpečnom správaní obete operuje táto veda aj s právnymi a psychologickými aspektami pomoci obetiam trestných činov⁹⁶. Pojem viktimológie sa v niektorých prípadoch chápe aj v širšom poňatí, kde je okrem skúmania problematiky “bežných” obetí trestných činov možné zahrnúť aj obeť sebakvimizácie (vo forme sebapoškodzovania či samovraždy), kvimizácie sociálnym prostredím (napríklad v zmysle rasovej diskriminácie), technologickej kvimizácie (obeť použitia chemických zbraní či nevhodného testovania liečiv) a obeť pôsobenia prírodného prostredia, typicky živelných pohrôm⁹⁷. Takáto široká kategorizácia by však mohla viesť k záveru, že je svojím spôsobom obeťou každý jeden človek na planéte a najmä by prekročila rozsah tejto práce, preto budem pracovať s predmetom viktimológie v klasickom, kriminologickom zmysle.

Predmet viktimológie tvorí skúmanie osoby obete z biologického, sociálneho i psychologického hľadiska, vzťahu páchatel'-obeť, procesu kvimizácie, úlohy obete v procese odhaľovania trestných činov, spôsobov pomoci obeti, ale spočíva aj v skúmaní ochrany osôb pred kvimizáciou⁹⁸. Toto bádanie nachádza svoj odraz v rôznych úlohách, ktorými sa viktimológia zaoberá, či už sa jedná o skúmanie faktorov kvimity, spôsoby, ktorými si páchatelia ospravedlňujú útok voči obeti, faktory, na základe ktorých sa obeť rozhodne trestný čin oznámiť alebo neoznámiť, vzťah medzi strachom z kvimizácie a kvimizáciou samotnou a ďalšie⁹⁹.

3.2 Vývoj viktimológie a viktimologické “školy“

Obeť trestných činov stála stovky rokov na úplnom pokraji záujmu nielen odborníkov, ale aj bežnej verejnosti. V primitívnych spoločnostiach platili brutálne pravidlá, ktoré ctili

---

⁹⁵ DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 134.

⁹⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 97.

⁹⁷ DOERNER, William G., LAB, Steven P. *Victimology*. Burlington: Elsevier, 2012. ISBN 978-1-4377-3486-7., s. 11.

⁹⁸ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 122.

⁹⁹ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 21.

krvnú pomstu a odplatu ako spôsob jej uspokojenia, inak povedané, obeť bola sudcom a aj vykonávateľom prípadného trestu¹⁰⁰. Neskôr prišli prvé snahy tento systém “spravodlivosti obeť” vyvažovať cestou práva a náhrady škody, s príchodom priemyselnej revolúcie a rozvoja štátnych štruktúr však nastal obrat záujmu smerom k páchatel’ovi. Jeho prehrešok voči trestnému právu sa totiž považoval primárne za útok voči štátu, a nie voči obeti jeho jednania¹⁰¹. Snaha odstrašiť páchatel’ov od ďalšej trestnej činnosti a chrániť spoločnosť ich izoláciou celkom zatienila obeť a ich túžbu po vyrovnaní, pomoci, podpore a bezpečí. Zostali tak degradované na akýchsi svedkov štátu, pomáhajúcich páchatel’a spravodlivo potrestať pomocou svojich výpovedí, no ich práva zostali prehliadané.

Záujem o obeť prinieslo predovšetkým dvadsiate storočie. Namiesto očakávaného pohľadu na obeť, ktorý aj dnes dominuje laickej verejnosti, ako na nevinné, cnostné stvorenie¹⁰², priniesli odborníci obraz obeť ako možného spoluvinníka svojho utrpenia, či dokonca spolupáchatel’a¹⁰³, či už v dôsledku nevhodnej interakcie obeť s páchatel’om, ľahkovážnosti alebo provokácie. Hrôzy druhej svetovej vojny a trpká skúsenosť z utrpenia desiatok miliónov ľudí na frontoch a v koncentračných táboroch viedli k ďalšiemu rozvoju viktimológie ako vedy.

Nemecký psychológ Hans von Hentig priniesol vo svojom diele z roku 1948 významný poznatok, že existujú určité faktory, ktoré zvyšujú nebezpečenstvo viktimizácie určitých skupín osôb. Tak sú napríklad ženy náchylné stať sa obeťami trestných činov z dôvodu svojej nevšimavosti či ľahkovážnosti, ale aj preto, že sú fyzicky ľahšou korisťou, než muži, imigranti a minority (napríklad sexuálne či náboženské) sa zas môžu stať obeťami v dôsledku svojho sociálneho postavenia. Právnik Benjamin Mendelsohn, rozpracoval šesťtriednu klasifikáciu obeť na základe miery ich zavinenia vo vzťahu k páchatel’ovi. Táto klasifikácia bude v práci ďalej rozvedená¹⁰⁴. Považujem ju totiž za mimoriadne prínosnú, a to z dvoch dôvodov – Mendelsohn ako praktikujúci advokát dokázal v pomerne ranom období priblížiť viktimológiu “bežným” ľuďom (používal vo svojich výskumoch dotazník s jednoducho formulovanými

---

¹⁰⁰ Ibid., s. 9-10.

¹⁰¹ DAIGLE, Leah E. *Victimology: the essentials*. Second edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2018. ISBN 978-1-5063-8851-9., s. 17.

¹⁰² KARMEN, Andrew. *Crime victims: An introduction to victimology*. Boston: Cengage learning, 2016. ISBN 978-1-305-26103-7., s. 5-6.

¹⁰³ DAIGLE, Leah E. *Victimology: the essentials*. Second edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2018. ISBN 978-1-5063-8851-9., s. 18-19.

¹⁰⁴ Vid’ s. 35.

otázkami), a zároveň dospel podľa môjho názoru k dôležitému záveru silného vzťahového prepojenia medzi obeťou a páchatelom, čo ovplyvňuje mnohé trestné činy.

Popredný viktimológ Stephen Schafer neskôr použil poznatky Hentigovej a Mendelsohnovej typológie, z jednej uplatnil využitie osobných charakteristík obetí a z druhej veľký význam správania sa obetí¹⁰⁵. Vlastnú typológiu obetí rozpracoval aj egyptský viktimológ Ezzat Fatah¹⁰⁶. Menachem Amir zas obohatil viktimológiu o teóriu, ktorá kladie dôraz na provokatívne správanie obeť. Tento izraelský sociológ na základe výskumov týkajúcich sa znásilnení zhodnotil, že mnohí páchatelia veľmi intenzívne vnímajú správanie obeť, jej zovňajšok, prejav, ovplyvnenie alkoholom atď., čo môže obeť „príťažlivosť“ a zvýšiť jej viktimogénny potenciál¹⁰⁷.

Medzi významné míľniky vo vývoji viktimológie je vhodné zaradiť aj vznik Svetovej viktimologickej spoločnosti, medzinárodnej nevládnej organizácie spolupracujúcej s Ekonomickou a sociálnou radou OSN a Radou Európy. Táto vznikla v roku 1979 a pravidelne organizuje medzinárodné viktimologické sympóziá. 17. v poradí sa uskutoční v Španielsku v roku 2021¹⁰⁸.

Hoci by bolo odvážne vzhľadom na relatívnu krátkosť existencie viktimológie ako vedy hovoriť o „školách“ (za vhodný považujem pojem smer), nemožno predovšetkým v zahraničnej literatúre prehliadať pôsobenie politických ideológií a myslenia na výber tém, ktorými sa viktimológovia zaoberajú. Nehovoriac o tom, že jedným z výstupov viktimológie sú aj odporúčania, ktoré potom v rámci tvorby a realizácie trestnej politiky využívajú aj politickí nominanti. Tak je možné vo viktimológii rozpoznať tendencie konzervatívne, kladúce do popredia pouličnú kriminalitu a dôraz na prísnu osobnú zodpovednosť nielen páchatel'a, ale aj obeť. Pre ne to znamená povinnosť aktívne sa podieľať na svojej obrane, pre páchatel'ov ich prísne trestanie so všeobecným (aby poslúžili ako zlý príklad verejnosti) aj špecifickým (aby poslúžili ako zlý príklad sami sebe) odstrašujúcim účinkom. Liberálne tendencie podporujú welfare štát s bohatým programom odškodnenia a pomoci obeť trestných činov a nastavujú zrkadlo kriminalite „bielych golierov“, ale aj štátnej korupcii. Zástancovia tohto smeru

---

¹⁰⁵ DAIGLE, Leah E. *Victimology: the essentials*. Second edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2018. ISBN 978-1-5063-8851-9., s. 18-19.

¹⁰⁶ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 14.

¹⁰⁷ DAIGLE, Leah E. *Victimology: the essentials*. Second edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2018. ISBN 978-1-5063-8851-9., s. 22-23.

¹⁰⁸ Webová stránka Svetovej viktimologickej spoločnosti [cit. 12.2.2020], dostupné z <http://www.worldsocietyofvictimology.org/symposium2021/>.

zdôrazňujú pozitívne výsledky konceptu restoratívnej justície. Radikálna ľavicová viktimológia zas prenáša klasický vykorisťovateľský vzťah na pole kriminality a snaží sa o chápanie zločinnosti v širšom kontexte – klasická viktimológia podľa nej príliš preferuje “populárne” trestné činy a kladie do úzadia devastáciu životného prostredia, nerovnomerné rozdelenie bohatstva a problematiku chudoby. Zároveň hovorí o celých skupinách obetí (napríklad robotníkoch), ktoré bežne vo viktimologických výskumoch a teóriách nefigurujú. Zástancovia tejto teórie niekedy idú tak ďaleko, že vinia celkový systém zo zaujatosti a ochrany privilegovaných tried¹⁰⁹.

3.3 Viktimologické výskumy

Oficiálne, a to predovšetkým policajné, štatistiky obsahujú okrem údajov o pohlaví, veku či sociálnych charakteristikách páchatel'ov trestných činov podobné poznatky aj o ich obetiach. Využitie týchto poznatkov pre účely viktimológie však limituje nielen skutočnosť, že z logických dôvodov nezahŕňajú latentnú kriminalitu, ale aj ich prevažná orientácia na páchatel'a, ktorú je koniec koncov možné pozorovať v celkovom systéme trestnej justície.

Preto sú veľmi významné tzv. viktimologické výskumy, ktoré sa začali vytvárať zhruba v 60. rokoch 20. storočia a dnes sa okrem svojho pôvodného účelu, a síce doplnenia policajných štatistík, zameriavajú jednak na zistenie istých znakov zvýšeného rizika viktimizácie, jednak na presnejšie zistenie rozsahu skutočnej kriminality¹¹⁰. Tak je pomocou nich možné bližšie ozrejmiť aj dôvody neoznamovania trestnej činnosti na polícii a získať bližší obraz o postojoch a prežívaní obeť, ktorý je mimoriadne dôležitý nielen pre tvorbu preventívnych opatrení, ale aj pre vhodný spôsob pomoci obeť. Zároveň ich dôsledná interpretácia umožňuje nasmerovať trestnú politiku smerom k zlepšeniu postavenia obeť a poslúžiť aj ako pomôcka k vyhodnoteniu už prijatých opatrení.

Tieto výskumy sa uskutočňujú na rôznych úrovniach¹¹¹. Zmyslom výskumov realizovaných na *miestnej úrovni* je predovšetkým maximalizácia účinnosti preventívnej politiky na určitom území pri zohľadnení všetkých lokálnych špecifik. Takéto výskumy majú podľa môjho názoru značné opodstatnenie napríklad vo vylúčených rómskych lokalitách na východe Slovenska, kde sa vyskytujú špecifické podmienky a medzi ich obyvateľmi, častými obeťami trestného činu úžery, panuje výrazná hierarchizácia vzťahov a tendencia nezapájať do

---

¹⁰⁹ KARMEN, Andrew. *Crime victims: An introduction to victimology*. Boston: Cengage learning, 2016. ISBN 978-1-305-26103-7., s. 23.

¹¹⁰ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 41.

¹¹¹ *Ibid.*, s. 43.

“konfliktu” políciu. Odrazom získania bližších poznatkov o problémoch tejto komunity je potom napríklad zriadenie občianskych hliadok zložených práve z ich príslušníkov. Na *národnej úrovni* majú viktimologické výskumy svoje miesto predovšetkým v priemyselne vyspelých štátoch s dlhou kriminologickou tradíciou, napríklad vo Veľkej Británii (British Crime Survey) či USA (National Crime Victimization Survey). Okrem vyššie spomenutých cieľov slúžia napríklad aj na zistenie postoja obetí k systému trestnej justície ako takej. Na *medzinárodnej úrovni* sa uplatnia predovšetkým komparatívne orientované výskumy, pričom je vhodné spomenúť International Crime Victim Survey – Medzinárodný viktimologický výskum realizovaný Medziregionálnym výskumným inštitútom OSN pre trestnú činnosť a spravodlivosť¹¹². Tento výskum je vzhľadom na odlišnosť právnych úprav účastníckych štátov (či už v rozličnosti definícií skutkových podstát alebo prípadnej nekriminalizácii určitého jednania) orientovaný na “klasické” trestné činy ako je krádež, ublíženie na zdraví či sexuálne obťažovanie, ktorých podstata (a predstava obetí o nich) sa aspoň v hrubých obrysoch zhoduje naprieč všetkými štátmi, ktoré sú doň zapojené. Skúma ale napríklad aj otázky spokojnosti obete s prístupom polície, vlastníctvo zbrane či využívanie organizácií na pomoc obetiam.

Úloha viktimologických výskumov je podľa môjho názoru veľmi dôležitá a okrem toho, že priniesli do právnych poriadkov pozitívne zmeny (napríklad v oblasti boja proti tzv. stalkingu či domácejmu násiliu¹¹³), dodnes predstavujú jeden z mála skutočne smerodajných zdrojov informácií o obetiach trestných činov. Na druhej strane, tak ako všetky sociologické výskumy, aj tie viktimologické čelia mnohým problémom, medzi ktoré patrí napríklad:

- *vekové obmedzenie respondentov* – pokiaľ sa výskum obmedzí len na osoby staršie ako 15, prípadne až 18 rokov, nepokryje značnú časť najzraniteľnejších obetí a opomenie zároveň niektoré špecifiká, ktoré vykazuje skupina páchatel'ov zameriavajúcich sa práve na takéto osoby; v najhoršom prípade by potom mohlo dôjsť k chybnému záveru, že deti sa obeťami niektorých trestných činov vôbec nestávajú,
- *obmedzenie sa len na trestné činy s bezprostrednými obeťami* – takéto zjednodušenie vedie k opomenutiu napríklad trestných činov proti životnému prostrediu či niektorých drogových deliktov,

---

¹¹² Ibid., s. 45-47.

¹¹³ Napríklad uzákonenie trestných činov charakterizujúcich domáce násilie a nebezpečné prenasledovanie, ako aj prijatie špeciálnych právnych predpisov a inštitútov (napr. vykázanie).

- *pamäť a pravdovravnosť respondentov* – kým niektoré obeť vnímajú delikty veľmi citlivo, otázky anketára považujú za príliš chúlostivé a tak sa radšej odpovedi vyhnú, iné majú tendenciu zveličovať či už v snahe o “pomstu” páchatel’ovi (či skupine osôb, ktorých za páchatel’ov považujú) alebo v snahe ovplyvniť výsledky výskumu; staršie obeť či obeť trpiace psychickými následkami zas môžu prejavovať najrôznejšie poruchy pamäte,
- *nedostatočná reprezentatívnosť vzorky respondentov* – napríklad pri viktimologickom výskume veľkomesta by bolo veľmi nevhodné zaradiť doň len lepšie socioekonomicky situované vrstvy a úplne vynechať chudobné minority, nakoľko by došlo k výrazne skresleným výsledkom nielen vo vnímaní trestných činov obeťami, ale napríklad aj v skúsenosti s jednaním polície či prístupe k bezplatnej pomoci; za súvisiaci nedostatok považujem aj možnú účelovú manipuláciu v snahe dospieť k “správnym” výsledkom.

3.4 Vzťah viktimológie ku kriminológii

Viktimológia je relatívne mladá veda a medzi odborníkmi často nepanuje zhoda na tom, či sa vôbec jedná o vedu samostatnú, alebo tvorí súčasť kriminológie¹¹⁴. Pri podrobnejšom rozbere je možné nájsť akúsi “zrkadlovitosť” – na jednej strane stojí páchatel’ a záujem akademikov o jeho osobnosť, o dôvody, ktoré ho viedli k spáchaniu trestného činu a výberu konkrétnej obeť, ale aj o širšie sociálne, ekonomické a politické aspekty jeho správania. Na opačnej strane zrkadla potom stojí obeť, pri ktorej si odborníci kladú v podstate totožné otázky, akurát z jej pohľadu. Rovnako ďalšia oblasť záujmu týchto vied, a síce rozvoj osvety a pomoci, sa zdá byť rovnaká.

Rozdiel je naopak možné nájsť v rozsahu bádania odborníkov, reflektujúcemu snád’ i odlišnú dobu existencie týchto vied (niekoľko sto rokov oproti pár desaťročiam). Kým kriminológovia sa “uspokoja” s mantinelmi, ktoré im vymedzujú trestné činy a sociálne-patologické javy, viktimológovia sa nedokážu zhodnúť, či by sa nemali zaoberať napríklad aj politickým útlakom, povodňami či jadrovými katastrofami. Aj výstupy z oboch vied smerujú do odlišných oblastí – kým využívanie kriminologických poznatkov smeruje napríklad navyšovaniu počtu policajtov a ich prezbrojovaniu (významným fenoménom súčasnosti je tzv. “militarizácia polície”¹¹⁵), výstavbe nových väzníc a kampaniam smerujúcim proti kriminalite,

¹¹⁴ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3., s. 169.

¹¹⁵ TURNER, Frederick W. a FOX, Bryanna. *Police militarization: Policy changes and stakeholders’ opinions in the United States*. Cham: Springer, 2018. ISBN 978-3-030-01281-6., s. 31-34.

viktimologické poznatky môžu priniesť pozornosť (a toľko potrebnú finančnú podporu) organizáciám pomáhajúcim obetiam trestných činov, ako aj ovplyvniť počty ľudí navštevujúcich kurzy sebaobrany či uzatvárajúcich doplnkové poistenia¹¹⁶.

Podľa môjho názoru si viktimológia zaslúži vymedzenie voči kriminológii ako svojbytná veda. Má síce s ňou i jej predmetom mnohé spoločné, ale problematika skúmania obetí, ich správania a prežívania, vzťahu k páchatelom a v neposlednom rade pomoci je taká komplexná, že vnímanie viktimológie len ako súčasti kriminológie, a to ani pri obmedzení sa len na obe trestných činov, neobstojí. Naopak by podľa môjho názoru mohla byť kriminologická viktimológia súčasťou viktimológie obecnej. Dovolím si tvrdiť, že takéto rozdelenie by našlo pozitívny ohlas predovšetkým v zahraničí, kde má za sebou viktimológia dlhší vývoj a pevnejšie inštitucionálne a akademické zakotvenie, kým napríklad v Českej republike sa stále ešte len rozvíja, s čím súvisia aj niektoré nedostatky, napríklad už spomenutý nedostatočne využitý potenciál pre tvorbu kurzov, ktoré by sa zameriavali čisto na viktimológiu a nevnímali by ju len ako súčasť širších výučbových celkov.

---

¹¹⁶ KARMEN, Andrew. *Crime victims: An introduction to victimology*. Boston: Cengage learning, 2016. ISBN 978-1-305-26103-7., s. 20.

4. Obet' kriminality

4.1 Pojem obete

Predmetom záujmu viktimológov je obeť. Definícia tohto pojmu sa môže líšiť jednak v mieste a čase (vzhľadom na odlišný vývoj vedy a prístup odborníkov), ale aj podľa toho, či sa obmedzíme na legálne definície v právnych poriadkoch, či naopak zvolíme spravidla širšie teoretické popisy, alebo podľa toho, či na obeť budeme nazerat' prizmou všeobecnej, alebo kriminologickej viktimológie. Tak je možné vnímať obeť napríklad ako osobu ohrozenú, poškodenú či zničenú deliktom, či ako osobu, ktorá utrpela ujmu na živote, zdraví, majetku či právach¹¹⁷.

Tieto definície by však boli pre potreby praxe príliš široké, preto je vhodné pojem obete zasadiť aj do právneho rámca. Tak napríklad slovenský zákon o obetiach trestných činov definuje obeť ako „*fyzickú osobu, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody,*” a ďalej i ako „*príbuzného v priamom rade, osvojiteľa, osvojenca, súrodenca, manžela a osobu, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osobu závislú od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu...*”¹¹⁸. Podobnú definíciu¹¹⁹ ponúka aj tuzemská právna úprava, ktorá do okruhu tzv. nepriamych obetí pridáva registrovaných partnerov, pretože právne zakotvenie tejto problematiky na Slovensku ešte aj v 21. storočí chýba.

Na medzinárodnej úrovni považujem za významnú definíciu obete v Deklarácii Organizácie Spojených národov o základných princípoch spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci, ako „*fyzickej osoby, ktorá jednotlivo či kolektívne utrpela ujmu zahrňajúcu fyzickú či duševnú ujmu, emocionálne utrpenie, ekonomickú stratu alebo významnú ujmu na svojich základných právach, spôsobenú jednaním či opomenutím, ktoré je v rozpore s trestnými zákonmi platnými na území členských štátov, vrátane ustanovení zakazujúcich nezákonné zneužitie moci.*”¹²⁰ a to z dôvodu zmienky o „emocionálnom utrpení” a nezákonnom

---

¹¹⁷ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 14.

¹¹⁸ § 2 odst. 1 písm. b) Zákona č. 274/2017 Z. z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹¹⁹ § 2 odst. 2 a 3 Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

¹²⁰ Písmeno A, Bod 1. dokumentu *Deklarácia o základných princípoch spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci* [cit. 13.2.2020], dostupné z

zneužití moci. Prvý menovaný fenomén je totiž podľa môjho názoru mnohokrát v zákonných úpravách málo reflektovaný, prípadne subsumovaný pod nemajetkovú ujmu a nezákonné zneužitie moci je zas často prehliadané úplne¹²¹. Smernica Európskeho parlamentu a Rady týkajúca sa stanovenia minimálnych noriem v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov rozumie obeťou *“fyzickú osobu, ktorej bola v priamom dôsledku trestného činu spôsobená ujma vrátane fyzickej, mentálnej alebo emocionálnej ujmy alebo majetkovej škody”* a považuje za obeť aj rodinných príslušníkov osoby, ktorá v priamom dôsledku trestného činu zomrela a ktorým bola v dôsledku smrti tejto osoby spôsobená ujma¹²².

4.1.1 Obzvlášť zraniteľná obeť

Neexistuje obeť, ktorá by nebola zraniteľná a trestným činom i zraňovaná a preto je dôležité pristupovať ku všetkým týmto osobám s patričnou dôstojnosťou a citlivosťou. Zákonodarcovia však na základe špecifických osobnostných charakteristík (typicky nízky či naopak vysoký vek, odlišná sexuálna orientácia, príslušenstvo k etnickej menšine) a závažnosti niektorých deliktov (sexuálne násilie, hate crimes, násilné trestné činy medzi blízkymi osobami)¹²³ uvádzajú do zákonov o obetiach trestných činov osobitú kategóriu obetí – tzv. obzvlášť zraniteľné obeť. Tieto obeť bývajú ohrozené zvýšeným rizikom druhotnej ujmy (napríklad necitlivým prístupom privolaného lekára či výčitkami rodiny) a sú aj menej odolné voči stresu a všetkým nepríjemnostiam, ktoré spôsobuje ich účasť v trestnom konaní¹²⁴. Opakované výsluchy či dokonca konfrontácia zoči-voči páchatelovi, či už ako procesný úkon, alebo “len” v rámci jeho prítomnosti v súdnej sieni, výrazne prehľbujú negatívne pôsobenie trestného konania na obeť.

Diferenciácia obetí na „obyčajné” a obzvlášť zraniteľné má veľký význam z praktického hľadiska, nakoľko majú takéto obeť v zmysle právnych úprav napríklad právo

---

https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.29_declaration%20victims%20crime%20and%20abuse%20of%20power.pdf.

¹²¹ ROTHE, Dawn L. a KAUZLARICH, David. *Towards a victimology of state crime*. New York: Routledge, 2014. ISBN 978-0-203-08353-6., s. 6-7.

¹²² čl. 2 bod 1. písm a) Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EU z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

¹²³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1., s. 130-131.

¹²⁴ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozšířené. vydání. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1., s. 34.

na zvlášť šetrne vedený výsluch, byť vypočúvané bez prítomnosti verejnosti či na diaľku prostredníctvom telekomunikačných technológií a ďalšie¹²⁵.

Výber jednotlivých kategórií obzvlášť zraniteľných obetí je u slovenského i českého zákonodarcu veľmi podobný a zahŕňa deti, osoby so zdravotným postihnutím, staršie osoby (na Slovensku konkretizované vekom 75 rokov), obeť určitých kategórií trestných činov, ako napríklad trestných činov proti dôstojnosti v sexuálnej oblasti či trestných činov spáchaných z nenávisti, ale aj obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi či trestného činu teroristického útoku¹²⁶. Takúto množinu považujem za dostačujúcu, dobre reflektujúcu potreby spoločnosti.

4.1.2 Obet' vs. poškodený

Pojem obeť je multivýznamový, čo vyplýva zo skúmania obetí nielen viktimológiou a kriminológiou, ale i psychológiou a rôznymi forenznými vedami. Oproti tomu sa v trestnom konaní vyskytuje pojem poškodený. Možná vzájomná interakcia týchto dvoch pojmov niekedy spôsobuje interpretačné problémy.

Poškodený predstavuje pojem trestného práva procesného, je jedným zo subjektov a strán trestného konania. Tento pojem je možné považovať za užší v tom zmysle, že na rozdiel od obeť u poškodeného k ublíženiu na zdraví, spôsobeniu majetkovej či nemajetkovej ujmy alebo k bezdôvodnému obohateniu dôjsť muselo, v prípade obeť postačí, pokiaľ k tomu dôjsť malo. Naopak je tento termín širší z toho dôvodu, že poškodeným môže byť aj právnická osoba, ako aj právny nástupca pôvodného poškodeného. A contrario, obeťou sa môžu stať napríklad aj osoby pozostávajúce po osobe, ktorá v dôsledku trestného činu zomrela¹²⁷.

Ako príklad vzájomnej interakcie týchto pojmov môžem uviesť novelizáciu českého trestného poriadku, ktorú priniesol zákon o obetiach trestných činov. Ustanovenie § 88c trestného rádu predstavuje taxatívny výpočet predbežných opatrení spočívajúcich v zákaze určitého jednania obvineného. Z tohto výpočtu je možné uviesť napríklad zákaz styku s poškodeným, osobami jemu blízkymi alebo s inými osobami, najmä svedkami; zákaz vstúpiť do spoločného obydľia obývaného s poškodeným a jeho bezprostredného okolia a zdržiavať sa v jeho obydľi; zákaz vycestovania do zahraničia; zákaz užívať, držať alebo prechovávať

---

¹²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1., s. 128.

¹²⁶ § 2 odst. 4 Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů a § 2 odst. 1 písm. c) Zákona č. 274/2017 Z. z., o obětech trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹²⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1., s. 256-259.

alkoholické nápoje alebo iné návykové látky¹²⁸... Podľa dôvodovej správy k zákonu o obetiach trestných činov k tomu viedla snaha lepšie ochrániť poškodeného a osoby jemu blízke už v samotnom priebehu trestného konania, reflektujúc zahraničné úpravy, ale i skúsenosti s niektorými druhmi trestnej činnosti – domácim násilím, nebezpečným prenasledovaním či výtržníctvom na športových a kultúrnych podujatiach¹²⁹, v čom vidím chvályhodnú snahu o zníženie dopadov predovšetkým sekundárnej viktimizácie na prípadné obeť a ich blízkych.

4.2 Typológia obetí

Na základe empirických poznatkov odborníci zoradili obeť do rôznych skupín, pričom sa jednotlivé typy obetí líšia podľa hľadísk, ktoré boli pri vytváraní tej-ktorej skupiny obetí zohľadnené. Jedným z takýchto rozlíšení je delenie obetí na primárne, bezprostredne zasiahnuté útokom páchatel'a, sekundárne, tvorené blízkymi osobami obeť a terciárne, ktoré predstavujú najbližšie okolie pôvodnej obeť, napríklad v rámci susedstva či pracoviska. Praktický význam tohto delenia sa uplatní pri rozličných spôsoboch pomoci či viktimologickej prevencie smerovanej voči konkrétnym skupinám obetí.

Za významnú považujem dnes už klasickú Mendelsohnovu kategorizáciu obetí podľa miery ich podielu na vzniku trestného činu¹³⁰. *Úplne nevinná obeť* v nej predstavuje osobu, ktorá páchatel'a neprovokovala ani sa nesprávala nezodpovedne – príkladom môže byť chodec zrazený páchatel'om na prechode pre chodcov. *Obeťou s menším podielom viny*, ako páchatel' môže byť napríklad bežkyňa prepadnutá v "zlej štvrti". *Obeť s rovnakým podielom viny* zas môže tvoriť napríklad dobrovoľná obeť, ktorej bola poskytnutá eutanázia. Typickým príkladom *obeť s vyšším podielom viny*, než má páchatel' je výslovne provokujúci muž, ktorý v pohostinstve rozpúta bitku. *Obeť s výrazne vyšším podielom viny*, než má páchatel', môže byť napríklad človek, ktorého páchatel' usmrtil v sebaobrane. Konečne odmietnutý milenc, snažiaci sa dosiahnuť trestné stíhanie svojho priateľa, bude predstavovať *fiktívnu (simulujúcu) obeť* znásilnenia. Za nevýhodu tejto typológie považujem možné zvädzanie orgánov činných v trestnom konaní, ale najmä okolia obeť či médií k vynášaniu predčasných súdov a uplatňovaniu skratkových riešení.

Podobne delí poľský právnik Brunon Holyst obeť na tie, ktoré *zavinili svoju viktimizáciu individuálne* (muž na ulici vyprovokuje k útoku náhodného okoloidúceho), alebo

---

¹²⁸ § 88c Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

¹²⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, s. 71-72, [cit. 13.2.2020], dostupné z <https://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>.

¹³⁰ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 29.

na základe svojej príslušnosti k určitej rizikovej skupine (prostitútka podľahne útoku nespokojného klienta, ktorý tieto ženy považuje za podradné tvory); a na obeť, ktoré svoju viktimizáciu nezavinili individuálne (občanovi vykradnú auto napriek tomu, že ho riadne zamkol a garážoval na stráženom parkovisku) či sa nezavinene stali obeťou v dôsledku príslušnosti k rizikovej, ale tentokrát spoločnosťou kladne hodnotenej skupine (policajt, ktorý pri prestrelke utrpí smrteľné zranenia)¹³¹. Takáto typológia zas podľa môjho názoru nemusí vždy zohľadňovať isté geografické či historické špecifiká – napríklad vyššie spomenutý policajt bude celkom určite vo väčšinovej spoločnosti považovaný za hrdinu, no viem si predstaviť určité regióny či časové rámce, kde by snáď bola situácia odlišná (napríklad vo vylúčených lokalitách amerických predmestí či v období hlbokej totality by smrť policajta zrejme u niekoho priniesla povznesenie, ak nie radosť).

Fattah vo svojej typológii operuje so vzťahom obeť-páchateľ a ponúka dynamickejší pohľad na problematiku¹³². *Zúčastňujúca sa obeť* pred činom s páchatelom istým spôsobom interaguje a ovplyvňuje tak jeho motiváciu. Veľmi častým príkladom sú obeť partnerského násillia. Opak predstavuje *nezúčastňujúca sa obeť*, u ktorej absentuje priama vzťahová väzba s páchatelom. Vzhľadom na to, že nemala žiadnu možnosť vnímať riziko ohrozenia zo strany páchatela, je jej možná “ochrana” pred samotným aktom z hľadiska prevencie náročná, ak nie nemožná. *Provokujúca obeť* v interakcii s páchatelom podcenila situáciu a svojím správaním aktívne prispela k jeho útoku. Hoci by sa mohlo zdať, že sa takto zachová najmä človek s absentujúcim pudom sebazáchovy, môžu sa tak správať aj racionálne osoby, ktoré boli k provokácii dohnané pôsobením dlho trvajúceho tlaku. Tak sa dlhodobo verbálne šikanovaný študent rozhodne, že má toho dosť a pokúsi sa spolužiaka udrieť, na čo ho tento pobodá štetcom. Existuje aj skupina obetí, ktoré sa z najrôznejších príčin rozhodnú konanie páchatela neoznámiť a ich prípad skončí mimo policajných štatistík. Tieto *latentné obeť*, ktoré často ovláda strach z možnej pomsty či odmietavého prístupu orgánov činných v trestnom konaní tvoria často sexuálne zneužívané deti či týrané ženy. Poslednou z Fattahovej typológie je kategória *nepravých obetí* – tieto sa skrátka vyskytli v zlom čase na zlom mieste a spravidla nebolo v páchatelovom pláne na ne zaútočiť. Príkladom môže byť zblúdená guľka atentátnika, ktorá miesto politika trafi nevinného okoloidúceho, či krádež karavanu, o ktorom si páchatel myslel, že bude prázdny, no v skutočnosti v nej spí obeť aj s rodinou.

---

¹³¹ Ibid., s. 30.

¹³² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 100-101.

Pojem funkčnej zodpovednosti¹³³ je dôležitý v typológii obetí Stephena Schafera. Ten odmietal chápať trestný čin len ako individuálne jednanie páchatel'a a považoval ho predovšetkým za sociálny fenomén, ku ktorému prispeli aj obeť svojou nezodpovednosťou či provokáciou. Funkčnou úlohou obeť je podľa neho zdržať sa takého konania, ktoré by vyvolalo alebo eskalovalo nebezpečnú situáciu, ako aj aktívne takýmto situáciám predchádzať. Schafer vo svojej kvalifikácii predložil 7 druhov obetí¹³⁴ - *nesúvisiace obeť*, nenesúce žiadnu zodpovednosť na jednaní páchatel'a; *provokujúce obeť*, kde páchatel' svojim jednaním reaguje na správanie obeť; *čiastočne zodpovedné obeť*, ktoré sú napríklad „nevhodne“ oblečené či sa venujú rizikovej činnosti; *biologicky slabé obeť*, nenesúce zodpovednosť, ale stávajúce sa obeťami z dôvodu svojho nízkeho či vysokého veku, postihnutia a podobne; rovnako nenesú zodpovednosť ani *sociálne slabé obeť*, ktoré sa stanú terčom útoku z dôvodu nedostatočnej integrácie do väčšinovej spoločnosti; *samoviktimizované obeť* sa zapojili napríklad do drogovej trestnej činnosti či gamblingu a sú za svoju viktimizáciu zodpovedné a *politické obeť*, ktoré sa snaží režim udržať v podradnom postavení a nenesú na svojom postavení vinu.

Špecifickou kategóriou sú *obeť krivého obvinenia*, ktoré zo spáchania trestného činu obvinila tzv. pseudoobeť. Ako príklad môže slúžiť dospievajúci potomok, ktorý obviní svojho rodiča zo sexuálneho zneužívania, a to z dôvodu potreby pozornosti ako dôsledku zlyhania vo výchove. Tento fenomén je veľmi nebezpečný nielen z dôvodu zbytočnej záťaže orgánov činných v trestnom konaní, ale najmä pre katastrofálne dopady na život takejto obeť¹³⁵. Napríklad verejne exponované osoby utrpia medializáciou svojho prípadu extrémne škody, a málokoho už bude zaujímať fakt, že bolo voči nim trestné stíhanie zastavené a pseudoobeť si všetko vlastne vymyslela.

Existuje množstvo ďalších členení, napríklad podľa miery expresivity reakcie obeť, úmyselnosti jej konania či podľa kategórie trestných činov. Je dôležité konštatovať, že žiadna z týchto typológií neposkytuje úplne vyčerpávajúci a „správny“ pohľad na problematiku rozčlenenia obetí. V prípade praktického využívania poznatkov vyplývajúcich z kategorizácie obetí je podľa môjho názoru potrebné byť opatrný v označovaní „provokujúcich“ či „vinných“ obetí, a to nielen z dôvodu možného prehlbovania ich ujmy, ale aj v záujme vyhýbania sa

---

¹³³ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 29.

¹³⁴ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 32.

¹³⁵ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 32.

unáhleným záverom a pohodlným riešeniam, ktoré môžu potom v trestnom procese viesť až k justičným omylom.

4.3 Mýty o obetiach

Napriek tomu, že sa viktimológia ako náuka o obetiach trestných činov dostáva v posledných desaťročiach do centra spoločenskej pozornosti, koluje predovšetkým medzi laickou verejnosťou, no často bohužiaľ aj medzi orgánmi činnými v trestnom konaní, mnoho skreslených predstáv a predsudkov. Kým niektoré skupiny obetí vzbudzujú širokú vlnu empatie a úcty, iné si musia pozornosť či dokonca pomoc doslova vybojovať. V extrémnych prípadoch potom obeť radšej rezignuje na podanie trestného oznámenia či zverenie sa svojim blízkym. Takýto odlišný prístup na základe charakteristík obeť, odrážajúci jej socioekonomický status, ale aj jej možnosti domôcť sa pomoci, sa nazýva hierarchizácia viktimizácie¹³⁶.

K tomuto nežiaducemu stavu prispieva existencia mýtu takzvanej ideálnej obeť – takýto cnotný, počestný človek je v porovnaní s páchatel'om psychicky či fyzicky slabý (žena, dieťa, telesne či duševne postihnutá osoba), nevystavoval sa v priebehu spáchania trestného činu rizikovej situácii (ľahšie teda vzbudí empatiu staršia žena znásilnená pri zalievaní záhonu, než pohlavne nakazený homosexuálny prostitút, ktorému klient spôsobil ťažkú ujmu na zdraví), neniesol na vzniku deliktu žiadny podiel, zaútočil naň náhodný páchatel' (okolie skôr prijme záchranára dohodaného na smrť agresívnym pacientom, než obeť partnerského násillia), ktorý disponuje len negatívnymi vlastnosťami (svalnatý, hrubiansky násillník) a obeť zároveň vykazuje prevažne len kladné charakteristiky a prejavy.

Falošné predstavy sa však vyskytujú aj vo sfére vnímania reakcií obeť¹³⁷ na trestný čin. Mnohí si napríklad myslia, že typická obeť túži po čo najprísnejšej, až krutej odplate voči páchatel'ovi, no tá sa skôr snaží čo najrýchlejšie vrátiť do pôvodného života, do obdobia pred činom. Rovnako je pre obeť významnejšia istota, že páchatel' prizná svoju vinu a snaží sa svoju chybu napraviť, než aby dlhé roky trpel.

Mýty sa špecificky dotýkajú obeť niektorých typov trestných činov, napríklad v prípade obeť znásillnenia¹³⁸ sa hovorí o tom, že primárnym motívom je sexuálna túžba neznámeho páchatel'a-muža, ktorý hrubým násillím prepadne obeť-ženu, a tá si navyše znásillnenie často len

---

¹³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1., s. 27.

¹³⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 40-42.

¹³⁸ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 38.

vymýšľa. V skutočnosti mnohokrát znásilnenie pôsobí ako inštrument na pokorenie obeť, manifestujúci silu, pričom obeť vnímajú jednanie páchatel'a, ktorým môže byť aj žena, hlavne ako existenciálne ohrozenie svojho života. Takéto jednanie sa zároveň najčastejšie odohráva medzi príbuznými a blízkymi osobami, končí skôr ľahšími zraneniami a krivé obvinenia predstavujú výnimku. Podobne sa v prípade obeť domáceho násilia vytvára obraz problému sociálne slabých rodín, kde sa agresor nevhodne prejavuje aj mimo rodiny (napríklad na pracovisku) a jeho jednanie je až fatálne ovplyvnené skúsenosťou z detstva. Obeť je naopak nesamostatná, submisívna osoba, ktorá si za to vlastne môže sama (*Prečo neodišla, keď ju udrhel prvýkrát?*).

Všetky tieto predsudky sú v spoločnosti hlboko zakorenené, a teda nie je jednoduché proti nim bojovať. Dôsledným šírením osvetovej činnosti, napríklad vo forme široko cieľiacich kampaní, je podľa môjho názoru možné mýty o obeťiach aspoň obmedziť. Zároveň je možné vyjadriť nádej, že s príchodom nových foriem spolužitia a aspoň čiastočným zánikom určitých stereotypov vo výchove a vzdelávaní nastane v tejto problematike pozitívna zmena.

4.4 Viktímnosť

Hoci sa obeťou trestného činu môže stať každý, existujú určité charakteristiky, od ktorých sa odvíja viktímnosť jedinca ako osobnostná predispozícia stať sa obeťou kriminality¹³⁹. Tieto biologické, sociálne i psychologické znaky potom túto disponovanosť zvyšujú. Hoci sa v priebehu výskumov týkajúcich sa tejto problematiky vyskytovali problémy, napríklad bolo veľmi náročné určiť vlastnosti, ktoré budú "relevantné" (ľudia disponujú celou paletou črt a ich prejavov, nehovoriac o ich vzájomnej kombinácii), je na ich základe možné konštatovať, že viktímogénny potenciál obeť zvyšuje napríklad¹⁴⁰:

- *vek obeť* – mladí ľudia majú tendenciu "žiť pre dnešok", správať sa rizikovo a menej kalkulovať riziká, v dôsledku čoho sa často stávajú obeťami predovšetkým násilnej kriminality; mitigovať tento rizikový faktor, respektíve jeho prejavy, môže a má podľa môjho názoru predovšetkým zdravé výchovné prostredia v rámci rodiny, vhodne doplnené pôsobením školy a rovesníkov,
- *profesia obeť* – niektoré zamestnania predstavujú zvýšené riziko už zo svojej podstaty, či už sa jedná o príslušníkov polície, členov poriadkových služieb či

---

¹³⁹ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktímológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 23.

¹⁴⁰ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3., s. 171-172.

taxikárov, ďalšie sú zas nebezpečné pre určitú činnosť obeť, napríklad možnosť dispozície s veľkou hotovosťou pre kuriéra či predavačku v obchode s luxusným tovarom; uplatniteľné sú predovšetkým nástroje situačnej prevencie,

- *sociálna charakteristika obeť* – príslušníci etnických, rasových, náboženských a ďalších sociálnych menšín sú typickými obeťami páchatel'ov zločinov z nenávisť (hate crimes), a to pre ich sociálnu neukotvenosť v systéme, ale aj slabú znalosť jazyka či nedôveru voči policajným orgánom. Sem je možné zaradiť napríklad aj bezdomovcov, drogových dílerov či prostitútky, ktorí sú prirodzene ohrozovaní svojimi konkurentmi či zákazníkmi. Alarmujúce sú aj prípady útokov na príslušníkov sexuálnych menšín,
- *telesný a psychický handicap obeť* – typickým predstaviteľom tejto skupiny môže byť mentálne retardovaný jedinec, ktorý sa ľahko stane bielym koňom v pofidérnej s.r.o., či telesne postihnutý študent, ktorý je terčom útoku spolužiakov. Problémom môže byť aj zvýšená ľahkovážnosť či túžba po dobrodružstve, v dôsledku ktorej sa tieto obeť stávajú korisťou páchatel'a.

O tom, či sa určitá osoba nakoniec stane obeťou, nerozhoduje len izolovaná vlastnosť alebo ich súbor, ale množstvo ďalších faktorov¹⁴¹. Preto je vhodné na vysvetlenie viktímnosti využívať modely, ktoré ich zohľadňujú. *Statický model* predpokladá, že existujú určité stále rizikové osobnostné faktory, napríklad zvýšená impulzivita, konfliktnosť a nadmerná extravézia, ale naopak aj prílišná sociálna izolácia, ktoré šancu stať sa obeťou zvyšujú. *Dynamický model* sa zameriava na sociálnu interakciu, ktorá prebieha medzi páchatel'om a obeťou a ich vzájomný vzťah. Tak môže ísť o interakciu medzi neznámymi ľuďmi, medzi osobami s povrchnými vzťahmi (susedia), či napríklad medzi blízkymi priateľmi. Rovnako tento model zohľadňuje sociálnu exponovanosť (celebrity, politici) či naopak sociálnu izoláciu (bezdomovci, osamelo žijúci seniori) obeť.

4.5 Viktimizácia

Viktimizácia predstavuje proces poškodzovania a spôsobovania ujmy obeť trestného činu, na základe ktorého sa z potenciálnej obeť, ktorou môže byť prakticky ktokoľvek, stáva

---

¹⁴¹ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-27-1., s. 95.

obeť skutočná¹⁴². Tento dej začína, ale takmer nikdy nekončí vlastným útokom páchatel'a na obeť. Viktimizáciu je možné rozlíšiť na primárnu, sekundárnu a terciárnu.

4.5.1 Primárna viktimizácia

Primárna viktimizácia zahŕňa všetky procesy bezprostredne spojené s trestným činom páchatel'a. Ten predstavuje pre obeť udalosť, ktorá je svojvoľná (obeť sa pýta prečo?), náhodná (obeť sa na takéto konanie páchatel'a nemôže dost' dobre pripraviť) a krízová (obeť sa s ňou nedokáže vyrovnáť bežnými obrannými mechanizmami)¹⁴³. V súvislosti s touto udalosťou hovorí Čírtková o tzv. primárnych ranách¹⁴⁴ – fyzických, finančných i emocionálnych.

Evidentným následkom viktimizácie je fyzické zranenie obeť. Túto ujmu je možné na základe svojej bezprostrednosti a závažnosti možné rozlíšiť na štyri kategórie¹⁴⁵. *Okamžité zranenia* predstavujú "klasické" poškodenia telesnej integrity, ako napríklad sečné či bodné rany, pomliaždeniny a zlomeniny. Hoci sa s takýmito zraneniami stretli mnohí z nás v rámci bežného života a je pre ne typická pomerne rýchla rekonvalescencia, môžu u niektorých pacientov spôsobiť trvalé komplikácie, prípadne smrť. Zároveň existuje množstvo pridružených chorôb a porúch, ktoré hojenie týchto rán sťažujú. *Trvalo viditeľné zranenia* vo forme jaziev, chýbajúcich zubov či výrazných popálenín sú zas spôsobilé permanentne poškodiť sociálny život obeť a v niektorých prípadoch aj jej kariéru. Získané a dlhotrvajúce pohlavné choroby, z ktorých je snáď najsmrteľnejšou AIDS, zas patria do skupiny *dlhodobo neznámych zranení* a to z toho dôvodu, že sa neprejavujú okamžite a prídu sa na ne často až v súvislosti s prejavmi iného ochorenia. *Katastrofické zranenia* výrazne ovplyvňujú mobilitu obeť, napríklad vo forme straty končatiny. V súvislosti s fyzickými ranami hodnotím pozitívne reflexiu zákonodarcu, ktorý napríklad v prípade spôsobenia ťažkej ujmy na zdraví¹⁴⁶ volí vyššie trestné sadzby.

Finančná a materiálna ujma zas predstavuje stratu obeť vo sfére majetkovej. Jedná sa napríklad o stratu a zničenie majetku v súvislosti s trestným činom, náklady spojené so zdravotnou starostlivosťou v rámci nemocničnej a lekárskej starostlivosti, poskytnutím rýchlej

---

¹⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2.*, rozšírené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4., s. 214.

¹⁴³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 13.

¹⁴⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie. 3.* upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 103.

¹⁴⁵ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 54.

¹⁴⁶ § 122 odst. 2 Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

zdravotnej pomoci, výdavkami na lieky a zdravotnícke pomôcky, náklady spojené s činnosťou psychológov, psychiatrov a sociálnych pracovníkov, ušlý zisk obeť vo forme absencie v zamestnaní či podnikaní, či náklady na právne služby a pomoc obetiam¹⁴⁷. Je nutné dodať, že materiálne náklady spojené so spáchaním trestného činu sú enormné a napríklad v USA dosahujú aj miliardy dolárov¹⁴⁸.

Kým fyzickú ujmu vo forme narušenia integrity obeť a ujmu finančnú predstavujúcu stratu majetku a náklady spojené s liečením je možné pomerne jednoducho vypočítať, emocionálne rany je náročné zachytiť a postihnúť. Ich pôsobenie sa totiž líši nielen na základe psychologického nastavenia obeť pred a počas činu, ale aj rozmanitou skladbou ich vonkajších prejavov, či už sa jedná o nespavosť, hypervigilanciu, úzkostné stavy alebo aj zníženú pracovnú výkonnosť.

Veľmi významné je narušenie pocitu bezpečia obeť, kde sa svet pred spáchaním činu javil dobrým miestom pre život, s jasnými pravidlami a predvídateľným správaním druhých ľudí. V dôsledku jednanja páchatel'a obeť považuje svoje okolie za zlé a neprehľadné miesto, kde sa nevyplatí nikomu dôverovať. Ďalej obeť strácajú ilúziu kontroly ako nad svetom, tak nad vlastným jednaním a schopnosťou ovplyvňovať druhých. Takýto jedinec, kedysi silný a sebavedomý, si zrazu príde veľmi zraniteľný a bez budúcnosti¹⁴⁹.

V súvislosti s emocionálnymi ranami je vhodné konštatovať, že ich veľmi náročná uchopiteľnosť a vyhodnotiteľnosť by nemala byť pre orgány činné v trestnom konaní, právnych zástupcov páchatel'ov, sociálnych úradníkov, psychológov a ďalších odborníkov, ktorí prichádzajú s obeťami do kontaktu prekážkou, či dokonca zámienkou pre ignoráciu alebo bagatelizáciu obeť a jej prežívania.

4.5.2 Sekundárna viktimizácia

Už samotný kontakt s orgánmi činnými v trestnom konaní, obhajcami a znalcami, nehovoriac o prípadnom styku s médiami, býva pre obeť stresujúci, pretože je často zasahované do jej najintímnejších sfér. O to viac obeť raní odmietavý či kritický prístup jej okolia, priateľov, susedov či rodičov. O sekundárnej viktimizácii je možné hovoriť vtedy, ak je obeť zraňovaná nadbytočne, napríklad nedôsledným dodržiavaním náležitých postupov pri

---

¹⁴⁷ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 63.

¹⁴⁸ SHOHAM, Shlomo Giora, KNEPPER, Paul a KETT, Martin. *International handbook of victimology*. Boca Raton: CRC Press, 2010. ISBN 978-1-4200-8548-8., s. 405.

¹⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 15.

procesných úkonoch, nedôstojným zaobchádzaním či „prepieraním“ jej súkromných záležitostí na verejnosti.

Sekundárne rany¹⁵⁰ pôsobia v psychickej sfére obeť a nie je výnimkou, že sú pre ňu ešte devastujúcejšie, než rany primárne. Mnohokrát sa dostavuje pocit nespravodlivosti, či už v dôsledku zdĺhavosti trestného konania, zdanlivo či skutočne nezmyselne opakovaných procesných úkonov, ale aj nedostatku pochopenia a informácií pre obeť. Tá si potom často pripadá len ako zdroj informácií pre orgány činné v trestnom konaní a nie ako ľudská bytosť, trpiaca konaním páchatel'a i samotným procesom. Pociť nedôstojnosti zas u obeť prehlbuje necitlivo či dokonca manipulatívne¹⁵¹ vedený výsluch, túžba médií po čo najväčšej senzácii či vyvolávanie pocitov viny. Posledne menovaný fenomén potom slúži „slušným ľuďom“ na ospravedlnenie svojho chladného a necitlivého prístupu k obeť. V dôsledku sekundárnej viktimizácie dochádza aj k izolácii obeť, ktorá býva z pohľadu svojho okolia trestným činom pošpinená a okolie nevie, ako k nej ďalej pristupovať, pretože v ich očiach už nie je tou osobou, ktorá tu bola pred spáchaním činu.

Právne úpravy týkajúce sa obeť trestných činov obsahujú ustanovenia¹⁵², ktoré by mali týmto nedostatkom predchádzať, rovnako sa dajú uvítať kroky smerujúce ku skultúrňovaniu prostredia výsluchových miestností policajných služobní¹⁵³ či utváraniu etického rámca pre prácu médií s obeťami¹⁵⁴. Otáznym zostáva prístup okolia obeť, ktorý predsa len nemožno do veľkej miery regulovať cestou práva, nehovoriac o fascinácii pikantnými detailmi trestnej činnosti, ktorá je snáď stará ako ľudstvo samo. V tomto smere je podľa môjho názoru dôležité predovšetkým zvyšovať povedomie o procese viktimizácie a dopade deliktov na život obeť.

4.5.3 Terciárna viktimizácia

Na základe toho, ako sa obeť vyrovná s trestným činom a s udalosťami, ktoré mu nasledujú, je niekedy možné hovoriť aj o terciárnej viktimizácii. Tá nasleduje, ak obeť nie je

---

¹⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzná psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 103-104.

¹⁵¹ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výsluchu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-153-3., s. 44-45.

¹⁵² § 3 odst. 3, 4 a 5 Zákona č. 274/2017 Z. z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, alebo § 3 odst. 4 a 5 Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

¹⁵³ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 75-76.

¹⁵⁴ VYMĚTAL, Štěpán. *Novinári a obeť trestných činů*. Praha: Pro oddělení psychologie odboru personálního MV ČR vydává Themis, 2008. ISBN 80-731-2052-6.

schopná traumatickú udalosť a jej následky spracovať a to napriek tomu, že z objektívneho hľadiska už došlo k náprave¹⁵⁵. Tento nepriaznivý vplyv pritom vôbec nemusí zodpovedať závažnosti trestného činu ani objektívnej ujme obeti. Aj zdanlivo malicherný trestný čin a kombinácia primárnej a sekundárnej viktimizácie môžu u citlivej obete smerovať ku kompletnému zvratu v jej pôvodnom živote, správaní a prežívaní a napríklad aj k rozvoju psychických porúch.

Obzvlášť pri brutálnych trestných činoch je pre obeť typický rozvoj PTSP – posttraumatickej stresovej poruchy. Jedná sa o súbor najrôznejších porúch chovania a prežívania spočívajúci v opakovanom znovuprežívaní traumatických spomienok na trestný čin¹⁵⁶. Problémom tejto poruchy je najmä fakt, že jej vzniku prakticky nemožno predchádzať, nakoľko sa jedná o bežnú reakciu normálneho človeka na nenormálnu situáciu, presahujúcu ľudské chápanie. Jedinci trpiaci touto poruchou potom môžu trpieť napríklad emočnou otupenosťou, poruchami koncentrácie a tendenciou „utekať“ pred dôsledkami, ktoré pre nich primárna viktimizácia priniesla.

Terciárna viktimizácia predstavuje ťažko uchopiteľný a o to viac významný fenomén, zasahujúci vyššie percento obetí, než by sa na prvý pohľad mohlo zdať. To vyplýva aj z faktu, že to, ako sa na človeku podpíše primárna a sekundárna viktimizácia, je dopredu možné len veľmi zložito predpovedať. Možnosti boja proti terciárnej viktimizácii vidím najmä v zlepšovaní psychodiagnostiky a zvyšovaní vnímavosti okolia, odborníkov i orgánov činných v trestnom konaní vo vzťahu k obetiam.

4.5.4 Následky viktimizácie

Tak, ako nie je možné zovšeobecňovať správanie obetí v priebehu ich viktimizácie, tak sa líšia aj následky, ktoré sa u tej-ktorej obete prejavujú. Prežívanie viktimizácie je totiž silne individuálny proces – kým jedna obeť úplne podľahne trestnému činu páchatel'a a jeho následkom a v dôsledku tlaku okolností spácha samovraždu, iná sa s udalosťou rozhodne vysporiadať aktívnou komunikáciou s médiami a „predajom“ svojho príbehu. Z laického pohľadu zvláštne reakcie sa pritom môžu prejavovať už na úplnom počiatku páchaného deliktu, napríklad vo forme tzv. štokholmského syndrómu¹⁵⁷, kedy obeť stráňa, alebo dokonca prejaví

---

¹⁵⁵ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 82-83.

¹⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1., s. 101-102.

¹⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2., rozšířené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4., s. 225-228.

sympatie voči páchatel'ovi. Generalizácii záverov bráni aj odlišné časové trvanie prípadných následkov, ktorými obeť trpí, či existencia skupiny obzvlášť zraniteľných obetí¹⁵⁸.

Pre dopad trestného činu na obeť sú významné 3 skupiny faktorov:

Prvú skupinu tvoria niektoré osobnostné aspekty odrážajúce sa v tzv. previktímnej osobnosti¹⁵⁹. Jej prvkom je napríklad zvýšená ilúzia kontroly obete nad svetom, ktorá potom v konfrontácii s páchatel'ovým jednaním narazí na tvrdú realitu. Takéto osoby si nahovárajú, že im sa "to" v žiadnom prípade nemôže stať. O to ťažšie na ne potom dopadne trestný čin, pričom rozsah skutočnej ujmy nemusí byť veľký. V krajnom prípade sa napríklad obeť bytovej lúpeže, hoci jej nebolo nič odcudzené, nie je schopná po tomto akte navrátiť domov a odsťahuje sa radšej k blízkym. V prípade, kedy sa budúca obeť prezentovala ako psychicky mimoriadne odolný jedinec, ktorého len tak niečo nerozhádže, a následne u nej nastane emocionálny kolaps a neschopnosť spracovávať svoje pocity, je zas možné hovoriť o tzv. deklarovanom cynizme. V tomto prípade je vhodné zdôrazniť prirodzenú potrebu každého človeka správať sa ako citlivá bytosť, vnímavá k ostatným ľuďom, ktorá je v súčasnej na výkon orientovanej, vysoko kompetitívnej spoločnosti mnohokrát zatracovaná ako brzda rozvoja.

Druhou významnou skupinou faktorov sú okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný. Opäť je možné využiť vyššie spomenutý prípad bytovej lúpeže, v rámci ktorej by ale páchatel' ukradol z formálneho hľadiska bezcenné predmety, ktoré majú pre obeť vysokú citovú hodnotu. Takýto zásah do osobnej sféry môže byť pre obeť oveľa devastujúcejší, než keby jej bol odcudzený napríklad značkový telefón, pretože páchatel' vstúpil na miesta, ktoré obeť považovala za miesto absolútneho bezpečia¹⁶⁰. Odborníci preukázali aj negatívny efekt atráp zbraní pri lúpežiach. Tie by z pohľadu páchatel'a mohli pôsobiť ako „poľahčujúci“ faktor (ak použil maketu zbrane, nemohol predsa chcieť nikomu ublížiť), z pohľadu obeť sa však takéto zistenie môže vyvolať pocit viny a studu, že nebola schopná maketu rozpoznať a zachovať sa inak. Podstatná, a v niektorých prípadoch až fatálna, je aj bezprostredná reakcia obeť na jednanie páchatel'a, kde je však potrebné vyvarovať sa paušalizácii a všeobecným radám. V niektorých prípadoch totiž napríklad úplná pasivita môže obeť zachrániť život, kým prehnaná hrdinskosť spôsobí jej usmrtenie.

---

¹⁵⁸ Vid' s. 33-34.

¹⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1., s. 74-77.

¹⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 110.

Významná je aj miera a spôsob podpory obeť okolím v dobe tesne po čine. Veľmi časté je z pohľadu blízkych úplné ignorovanie faktu, že sa trestný čin stal. Okolie s obeťou trestného činu odmieta o jej útrapách hovoriť, respektíve sa správa, akoby sa nič nestalo, prípadne obeť presviedča, aby na akt páchatel'a zabudla. Takéto správanie však blokuje prirodzený copingový mechanizmus obeť, ktorý je nevyhnutný na to, aby svoju traumu spracovala do prijateľnej podoby¹⁶¹. Následne je obeť štylizovaná buď do formy bezvládneho, chorého človeka, ktorý potrebuje pokoj a odpočinok, alebo slabocha, ktorý by mal čo najskôr na všetko zabudnúť a udalosť ignorovať. V skutočnosti ale obeť nikdy dosť dobre na trestný čin páchatel'a nezabudne, čo však neznamená, že by mala na návrat do života len pasívne čakať. Naopak, aktívnym pričinením a s pomocou okolia je možné, aby negatívne dopady činu na svoju ďalšiu existenciu minimalizovala. V súvislosti so vznikom porúch vo vnímaní a správaní obeť je možné hovoriť o niekoľkých obzvlášť citlivých časových úsekoch, kedy môže dôjsť výraznému prehĺbeniu viktimizácie obeť – jedná sa napríklad o prvých 24 či 72 hodín po udalosti, či moment návratu obeť do práce a bežného životného kolobehu. Reakcia okolia, odborníkov aj orgánov činných v trestnom konaní má teda ďaleko väčší význam, než mohlo zdať.

4.5.5 Reviktimizácia

V niektorých prípadoch dochádza k situácii, kedy sa obeť v krátkom časovom horizonte znova stane obeťou trestného činu. Ďalšia viktimizácia môže mať pritom pôvod v tom istom, ale aj odlišnom trestnom čine. Tomuto fenoménu, nazývanému reviktimizácia¹⁶², venujú odborníci zvýšenú pozornosť najmä v súvislosti s obeťami násilnej kriminality¹⁶³.

V minulosti výskumy týkajúce tejto problematiky operovali s dvoma tézami. Jedna hovorila o tom, že sa jedinec stáva znova obeťou na základe prostej zhody náhod, druhá sa týkala fenoménu predestinovanej obeť – osoby, ktorá opakovane podliehala viktimizácii z dôvodu istých osobnostných charakteristík. V súčasnosti sa za relevantný faktor považuje zvyšovanie rizika viktimizácie obeť s každým ďalším trestným činom, ktorému podľahne. Koncept kariéry obeť¹⁶⁴ hovorí o tom, že sa (racionálne uvažujúci) páchatel' logicky skôr zameria na osobu, ktorá sa mu javí ako slabá, nesebaistá či pomalá, než na sebavedomého či dokonca strach vzbudzujúceho človeka.

---

¹⁶¹ Ibid., s. 112-113.

¹⁶² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2.*, rozšírené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4., s. 222.

¹⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie. 3.* upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 119.

¹⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2.*, rozšírené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4., 224.

Možné riešenie tohto nežiaduceho stavu predstavuje pomoc spočívajúca v obnovovaní pocitu kontroly obeť nad svojím životom, viery vo vlastné schopnosti i dôvery voči ostatným ľuďom. Existujú dokonca aj koncepcie, ktoré počítajú s tým, že aj tak bolestivý proces, akým je viktimizácia, môže viesť k niečomu pozitívnemu. V súvislosti s týmto prístupom používajú odborníci termín *preživšieho*, ktorý sám o sebe obsahuje pozitívnejšie konotácie, než pojem obeť. Kým obeť predstavuje pasívnu, zničenú osobu stigmatizovanú činom páchatel'a, preživší sa dokázal všetkým problémom s viktimizáciou postaviť a docieľiť vo svojom živote pozitívne zmeny.

Pod týmto konceptom si predstavujem napríklad človeka, ktorého olúpil cudzinec, a jedným z pozitívnych následkov tohto krutého činu bol potom zvýšený záujem obeť o život v susedstve, zúčastňovanie sa v debatných krúžkoch či pomoc s organizovaním komunitných hliadok. Za určité negatívum ale považujem fakt, že som sa v rámci tohto fenoménu nestretol s opačným, možno až "záporným" konceptom *survivora*, kde by sa napríklad obeť, ktorú znásilnil cudzinec v príst'ahovaleckej štvrti, v dôsledku tohto činu zradikalizovala a stala členkou extrémistického hnutia.

5. Pomoc obetiam kriminality

Vyskytujú sa prípady, kedy je obeť trestného činu schopná prekonať úskalia viktimizácie sama, bez cudzej pomoci. Mnohokrát je ale situácia zložitejšia a je potrebná intervencia či už laického okolia, alebo odborníkov. Než pristúpim k rozlíšeniu pomoci na laickú a odbornú - psychologickú, sociálnu a právnu, dovoľm si zmieniť aspekty, ktoré sprevádzajú rozhodovanie okolia, či obeti pomôcť počas páchania trestného činu a po ňom, ako aj najčastejšie komunikačné chyby, ktorých sa toto okolie, prípadne bezprostredne zasahujúci príslušníci polície či psychológovia dopúšťajú.

5.1 Bezprostredná pomoc a komunikácia

Hoci by sa zdalo, že poskytnutie pomoci druhej osobe v núdzi vychádza z ľudskej prirodzenosti a prejavov empatie a spolupatričnosti, nehovoriac o mravnom a prípadne aj právnom rámci takejto pomoci, realita je v skutočnosti mnohokrát iná. Smutné sú nielen prípady osôb, ktorým príde nevoľno v prostriedkoch hromadnej dopravy či na zastávkach, a nenájde sa nikto, kto by im pomohol, nakoľko ich okolie považuje napríklad za intoxikovaných, ale aj prípady, kedy sa človek za bieleho dňa na preplnenom mieste stáva obeťou trestného činu a miesto pomoci sa dočká len odvrátených pohľadov.

Správanie osôb v situáciách, kedy sú svedkami evidentného porušovania mravných či právnych noriem, no žiadnym spôsobom proti nemu nezasiahnu, vzbudilo záujem odborníkov v 70. rokoch minulého storočia. Prípady vraždy Catherine Genovese¹⁶⁵ viedol k neskoršiemu zavedeniu pojmu *bystander effect* – efektu prístojaceho, ktorý hovorí o tom, že čím väčší je počet “prístojacich” nejakému trestnému činu, tým paradoxne klesá šanca, že obeť niekto pomôže. Genovese sa neskoro v noci vracala domov z práce, pričom si ju vyhliadol páchatel' ozbrojený loveckým nožom. Muž ju pobodal a znásilnil, obeť sa snažila brániť a volala o pomoc. Smutným faktom je, že sa tento čin nestal kdesi na opustenom vidieku, ale v širšom centre mesta New York. Kým obeť podliehala útoku páchatel'a, rozsvietilo sa niekoľko svetiel na domoch, čo násilníka vystrašilo a utiekol. Keďže však obeť nikto v priebehu niekoľkých minút neprišiel na pomoc, útočník sa vrátil a znova ženu bodal a znásilňoval. Policajné štatistiky pritom uvádzajú, že sa z pohodlia domova celému incidentu prizeralo najmenej 38 ľudí.

---

¹⁶⁵ TURVEY, Brent E. *Forensic Victimology: Examining violent crime victims in investigative and legal contexts*. Second edition. Oxford: Academic Press, 2014. ISBN 978-0-12-408084-3., s. 43-44.

Ako prvotný dôvod takejto “reakcie” sa zvykla uvádzať všeobecná apatia a odcudzenosť obyvateľov tohto veľkomesta, neskôr odborníci priniesli teóriu *presunu zodpovednosti*¹⁶⁶. Tento racionalizačný mechanizmus slúži prístojacim ako nástroj, pomocou ktorého dokážu sami pred sebou obhájiť fakt, že obeti nepomôžu, pretože sa v okolí nachádza niekto ďalší, kto to urobí za nich. Tak by vlastne ad absurdum mohlo dôjsť k situácii, že obeti brutálneho násillia na verejne prístupnom mieste nepomôže vôbec nikto až do zásahu “povinných” zložiek (typicky polície), pretože sa každý jeden prístojaci bude spoliehať na toho druhého. Samozrejme, mieru pravdepodobnosti pomoci obeti ovplyvňuje aj vzťah prístojacich k nej – obeti skôr pomôže skupinka dobrých priateľiek, než neznámy muž, ktorý ju videl prvýkrát v živote.

Podľa súčasných poznatkov ľudia vždy dôsledne zvažujú, či druhému pomôžu, pričom v rámci tejto cost-benefit analýzy zohľadňujú jednak straty, ktoré pre nich vzniknú, ak obeti pomôžu (strata časová, ale napríklad aj materiálna vo forme zničeného čalúnenia v aute), či nepomôžu (strata spojená s vystavením sa trestnému stíhaniu, ale aj strata psychická vo forme výčitiek svedomia), jednak aj prípadný zisk (ak s obetou nebudem strácať čas, stihnem lietadlo na dovolenku, ale ak jej pomôžem, získam dobrý pocit a možno aj finančnú odmenu). V súvislosti s týmto bilancovaním spomeniem aj vlastnú skúsenosť, kedy som na rekreačnom zájazde v zahraničí celkom náhodou na odpočívadle na toalete objavil “skryšiu” s niekoľkými kusmi evidentne odcudzených značkových hodínok, ktorých hodnota mohla dosiahnuť asi 3000 eur. Vzhľadom na výrazne obmedzený čas prestávky som sa rozhodol nezavolať políciu, ani priamo na mieste nepátrať po ich vlastníkoch či zlodejoch, ale hodinky odovzdať prevádzkovateľovi čerpacej stanice, čo som považoval v rámci vlastného vyhodnotenia situácie za najvhodnejší a najefektívnejší postup. Nevystavil som sa tak prípadnému zdĺhavému výsluchu polície, ale zároveň som získal dobrý pocit vyplývajúci z ich odovzdania a viery, že nájdu svojich vlastníkov.

Významné sú aj situačné a osobnostné faktory¹⁶⁷ ovplyvňujúce takéto rozhodovanie:

- *jednoznačnosť núdzovej situácie* – obeť nachádzajúca sa v situácii, ktorá je celkom jasne vnímaná ako tiesňová, sa dočká pomoci skôr, než osoba v situácii nejasej. Tak sa hádajúci sa pár dočká intervencie tretej osoby pravdepodobnejšie (*Možno ju*

---

¹⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 125.

¹⁶⁷ *Ibid.*, s. 126-130.

udrie, treba zasiahnuť!), než špinavý, zapáchajúci jedinec umierajúci v bolestiach na lavičke (*Čo keď je to len opilec?*),

- *vizibilita obeť* – pokiaľ potenciálny záchranca obeť len počuje, ale nevidí, klesá podľa odborníkov jej šanca na pomoc,
- *čas a miesto udalosti* – človek má vyššiu tendenciu zachovať sa pozitívne v prostredí, ktoré je mu známe; noc, prípadne nedostatočné či nulové osvetlenie rapídne znižuje ochotu pomôcť obeť,
- *vysoké riziko nebezpečenstva* – pokiaľ je človeku jasné, že sa pomocou obeť celkom zjavne vystaví vysokému nebezpečenstvu, je viac pravdepodobné, že nezasiahne,
- *aktuálny psychický a telesný stav* – kým dobre naladený, pozitívne mysliaci, vyspatý a najedený človek skôr prejaví tendenciu pomôcť obeť, frustrovaná osoba dlhodobo trpiaca nánosmi stresu či zdravotnými problémami zvolí skôr polohu pasívneho prístojaceho,
- *miera empatie* – schopnosť človeka vcítiť sa do potrieb a pocitov iného predstavuje dôležitý faktor správania nielen v bežnom živote, ale aj v rámci pomoci obeť,
- *miera sociálnej vzájomnosti* – táto určuje pocit morálnej povinnosti vzájomnej pomoci medzi ľuďmi v núdzi. Niektoré výskumy ukazujú, že má veľký význam sila tzv. dobrého príkladu – pokiaľ človek vidí, ako sa v spoločnosti koná “dobro”, má sám tendenciu zachovať sa kladne, empaticky k potrebám druhých ľudí, napríklad aj pri pomoci proti páchaniu trestnej činnosti,
- *odhad vlastnej kompetencie pri riešení problémov* – napríklad pri poskytovaní prvej pomoci je alarmujúci počet prípadov, kedy sa osoby rozhodli z dôvodu strachu a nedôvery vo vlastné sily radšej žiadnu pomoc neposkytnúť a obeť tak buď zraneniam podľahla, alebo nastali v jej následnej liečbe výrazné komplikácie; myslím si, že by bolo vhodné na stredných aj vysokých školách zaviesť povinné predmety týkajúce sa poskytovania prvej pomoci, hoci aj veľmi prísne kvalifikované – som presvedčený, že by tak mohlo dôjsť k záchrane mnohých životov.

Okrem prístupu okolia je dôležitý aj spôsob prístupu príslušníkov polície bezprostredne po čine. Preto je dôležité dodržiavať náležitý postup ako v oblasti slovnej, tak aj nonverbálnej komunikácie¹⁶⁸. Vhodné je zachovávať priamy, ľudský očný kontakt, kontrolovať držanie tela tak, aby obeť necítila zo strany policajta ani odpor, ani nadradenosť, a zachovať pri jednaní

---

¹⁶⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2.*, rozšírené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4., s. 234-236.

s obeťou jej osobný priestor, aby nedošlo k narušeniu jej intimity. Tento prístup je obzvlášť dôležitý pri jednaní s obeťami násilnej a sexuálne motivovanej kriminality. V rámci verbálnej komunikácie je potrebné kontrolovať ako hlasitosť, tak aj rýchlosť a rytmus svojho prejavu, pričom platí, že pomalší prejav pôsobí na obeť upokojujúcim, ohľaduplným dojmom. Významná je aj schopnosť mlčať a ponechať obeť dostatok času, aby si dokázala po traumatickej udalosti utvrdiť svoje myšlienky. Nie je teda dobré zasahovať ihneď po tom, ako obeť neodpovedala priamo na otázku. V mnohých prípadoch je vhodné z pohľadu policajta oznamovať obeť aj tie skutočnosti, ktoré sa zdajú byť samozrejmé, netreba totiž zabúdať na celkovú rozrušenosť obeť a fakt, že jej myšlienkové pochody nemusia zodpovedať normálnemu stavu.

V neposlednom rade je dôležité zdôrazniť potrebu šetrného prístupu k obeťi a vyvarovania sa komunikačných chýb. K ním môže príslušníkov zvädzať široká paleta dôvodov, od prostých situačných faktorov (únava, hlad, stres, prepracovanosť) cez osobnostné charakteristiky obeťi až po dlhoročný pracovný stereotyp. Úplne nevhodné je moralizovanie (*Nemali ste sa na ten pochod obliecť ako homosexuál!*), bagatelizácia (*Poznám ďaleko horšie prípady, než ten váš.*), nič nehovoriace frázy (*Hlavne buďte silný.*), prevracanie situácie na žart (*To ste celkom atraktívna, keď za vami utekal ešte aj v noci.*) či ukladanie sľubov, ktorých dodržanie je neisté (*Určite páchatel'a nájdeme.*)¹⁶⁹. Takýto prístup dokáže nielen prehľbiť utrpenie už tak zničenej obeťi, ale aj zvyšuje mieru nedôvery k inštitúciám, ktoré jej majú pomáhať a chrániť. Zároveň to môže podľa môjho názoru spustiť do určitej miery lavínový efekt, kedy obeť bude zdieľať svoje negatívne skúsenosti so svojimi známymi, a pokiaľ sa potom aj medzi nimi objaví nejaká obeť trestného činu, dvakrát zväží, či sa na políciu obráti.

5.2 Laická pomoc

Napriek tomu, že sa problematika viktimizácie potenciálne dotýka každého z nás, má často najbližšie okolie obeťi tendenciu zľahčovať svoju rolu pri pomoci obeťiam a prenášať prípadné riešenie problému na políciu či odborníkov. Pritom majú rodinní príslušníci, priatelia a ďalšie blízke osoby výrazný vplyv na vyrovnanie sa obeťi s prežitou traumou. Medzi vhodné postupy, ako môže obeťi okolie pomôcť, patria napríklad¹⁷⁰:

---

¹⁶⁹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8., s. 136.

¹⁷⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 127-130.

- *pomoc pri spracovávaní pocitu viny* – drvivá väčšina obetí si neustále kladie otázky, či sa nemohli v krízovej situácii zachovať inak, či sa nemali pokúsiť páchateľovi postaviť a zvrátiť tak priebeh jeho konania a podobne. Paradoxne takýmto pocitom “viny” za domnelé nezvládnutie situácie trpia aj tie obeť, ktoré si inak dobre uvedomujú svoje postavenie a fakt, že zákon porušila druhá strana. Nie je vhodné byť k týmto zdanlivo nepochopiteľným pocitom nevšímavý alebo ich dokonca bagatelizovať, naopak je nutné v obeť podporiť vedomie, že v danom mieste a čase konala najlepšie, ako mohla,
- *obnova pocitu bezpečia a schopnosti dôverovať iným ľuďom* – najmä závažná násilná či sexuálne motivovaná trestná činnosť vedie k výraznému narušeniu nielen sebadôvery, ale aj vonkajšej viery obeť v spravodlivý a bezpečný svet. Preto je dobré pomôcť obeť navrátiť sa do pôvodného stavu a obnoviť sociálne kontakty, ktoré v dôsledku trestného činu prerušila,
- *normalizovanie následkov viktimizácie* – nech si obeť pripadá akokoľvek zlomená, je nutné ju ubezpečiť, že prípadné poruchy v jej správaní či prežívaní predstavujú úplne normálnu, bežnú reakciu na nenormálnu situáciu, ktorej bola trestným činom vystavená – v prípade pretrvávania týchto porúch je potrebné zdôrazniť, že by obeť mala vyhľadať odbornú pomoc,
- *podpora ventilácie emócií* – strach, smútok či nenávisť sprevádzajú prežívanie obeť v priebehu viktimizácie a prípadná kumulácia týchto negatívnych emócií môže viesť ku komplikáciám pri návrate do bežného života, ale aj k vzniku rôznych psychických porúch. Preto je potrebné nájsť vhodnú mieru a spôsob pre ventilovanie tejto negatívnej energie navonok,
- *obnova viery obeť vo vlastné schopnosti* – rovnako predstavuje dôležitý aspekt pre obnovenie bežného fungovania obeť vo svojom osobnom a pracovnom živote. Obeť majú totiž v dôsledku prežitej traumy často pocit, že zlyhali a radšej sa vyhýbajú aj tým aktivitám, ktoré pred činom bežne vykonávali a napríklad im aj spôsobovali radosť. Preto je dôležité ich v týchto činnostiach podporovať a zapájať ich do nich v takej miere, aby si znova začali dôverovať,
- *pomoc obeť s bezprostrednými problémami, ktoré trestný čin sprevádzajú* – takáto podpora môže mať podobu sprevádzania obeť na výsluch, poskytnutia ošatenia či odvozu domov alebo rád, ale aj prosté vyjadrenie podpory a vľúdne vystupovanie.

5.3 Odborná psychologická pomoc

V mnohých prípadoch má jednanie páchatel'a a všetky nasledujúce procesy pre obeť také devastačné následky, že je potrebný zásah odborníka – psychológa. Tento druh pomoci je možné rozdeliť na bezprostrednú psychologickú pomoc, poskytovanú obeť v akútnom stave tesne po udalosti a pomoc následnú, poskytovanú v rôznych časových rámcoch po čine¹⁷¹.

5.3.1 Bezprostredná psychologická pomoc

Traumatická udalosť, ktorá obeť sprevádza, pre ňu predstavuje iný druh záťaž, než akej je bežne v živote vystavovaná. Zmena jej životnej situácie, či už po stránke zdravotnej, citovej, finančnej či materiálnej, zmena spôsobu prežívania jej vzťahov s ostatnými ľuďmi a strata pocitu kontroly nad vlastným životom radikálne zasahujú do jej psychickej integrity. V prípade, že tieto zmeny nie sú analyzované a prípadne aj liečené, môžu spôsobiť až jej patologickú prestavbu. Tzv. psychologickú prvú pomoc¹⁷² poskytujú intervenenti, či už z radov psychológov, policajtov, alebo členov záchranných zložiek priamo na mieste a jej cieľom je stabilizácia obeť po psychickej stránke a pôsobenie na jej vlastný mechanizmus spracovania udalosti.

Je dôležité si uvedomiť, že tesne po čine je obeť v stave absolútneho šoku a straty sebakontroly. Preto je v nej potrebné obnoviť pocit bezpečia a istoty, či už vnútornej v zmysle obnovy pocitu kontroly, ale aj vonkajšej v zmysle utvrdenia, že sa udalosť skončila a obeť už nehrozí bezprostredné nebezpečenstvo. Vhodné je obeť uistiť, že všetky jej reakcie, akokoľvek sa môžu nezúčastnenému pozorovateľovi zdať prehnané až výstredné, sú v úplnom poriadku a predstavujú bežnú odozvu. Dobré je aj podanie základných informácií v písomnej podobe¹⁷³, kde je ale dôležité vyvarovať sa zložitých vetných konštrukcií či odborných termínov. Tým viac, pokiaľ by boli nezrozumiteľné aj pre bežného človeka.

V rámci samotnej intervencie je potrebné prejavovať dostatok empatie a zároveň pre obeť nastaviť pevný rámec, okolo ktorého sa rozhovor či následná pomoc budú viesť. Pokiaľ by napríklad obeť v rámci akútneho rozrušenia požadovala okamžitú konfrontáciu s páchatel'om, či dokonca pomstu, je dôležité obeť uistiť, že ju intervent chápe, no takýto postup je nemožný. Potrebné je aj zachovanie pravdivosti a vyvarovanie sa účelového používania lží, akokoľvek sú myslené dobre a v prospech obeť. Často prehliadanou, a pritom nesmierne „praktickou“ súčasťou krízovej pomoci je aj zaistenie pitia či stravy, prípadne teplého oblečenia

---

¹⁷¹ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 87.

¹⁷² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 131.

¹⁷³ *Ibid.*, s. 132.

a položenie otázky, či sa má obeť ako (a s kým) dopraviť z miesta činu domov. V prípade, že je obeťou napríklad obeť domáceho násillia, existujú aj azylové domy s utajenou adresou, poskytujúcou krátkodobé ubytovanie¹⁷⁴, o možnosti využitia ktorých je vhodné obeť upovedomiť.

5.3.2 Následná psychologická pomoc

Následná psychologická pomoc potom predstavuje akúkoľvek formu odbornej psychologickéj pomoci, založenú na opakovanom a dlhodobom kontakte s obeťou¹⁷⁵. K tejto forme pomoci dochádza spravidla buď v prípade, kedy je obeť vyhodnotená ako obzvlášť zraniteľná, či vykazuje niektoré rizikové faktory (to sa ale môže týkať aj blízkych obete, napr. v prípade pozostalých rodičov po zavraždených deťoch), alebo ak u obete pretrvávajú príznaky prežitej traumy a sama sa rozhodne následnú pomoc vyhľadať. Záujem o túto pomoc sa vyskytuje aj u obetí, ktoré vykazujú znaky sekundárnej viktimizácie a nedokážu ich prekonať pomocou vlastných síl. Za problém však považujem relatívny nedostatok odborníkov, ktorí sa výslovne špecializujú na poskytovanie následnej odbornej pomoci pre obeť trestných činov z hľadiska poskytovania dlhodobějších terapií.

5.4 Odborná sociálna pomoc

Problematiku poskytovania odbornej sociálnej pomoci si dovoľím predstaviť cez činnosť nezávislej, mimovládnej charitatívnej organizácie Victim Support, pôsobiacej vo Veľkej Británii. Založená bola už v roku 1974¹⁷⁶ a zameriava sa na poskytovanie širokospektrálnej pomoci od poskytovania informácií a poradenstva, krátkodobej i dlhodobej emočnej podpory, cez organizovanie stretnutí, besied, prednášok a workshopov až po poskytovanie krátkodobej osobnej ochrany a praktickej pomoci pri vyplňaní tlačív. Pomáha pritom aj tým obetiam, ktoré sa rozhodli jednanie páchatel'a nenahlásiť polícii. Veľkou výhodou je, že sa jej pracovníci snažia poskytovať pomoc "na mieru" a nie sú až tak zošnúrovaní pokynmi úradníkov či aktuálnou spoločenskou náladou a politikou, ako je to v prípade štátnej pomoci na základe predpisov upravujúcich sociálne služby. Na druhej strane, tento systém je veľmi nákladný a závislý z veľkej miery práve na štátnom rozpočte¹⁷⁷.

---

¹⁷⁴ Takéto ubytovanie poskytuje v Českej republike napríklad neštátna nezisková organizácia Rosa.

¹⁷⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 139.

¹⁷⁶ Webová stránka Victim Support [cit. 2.3.2020], dostupné z <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/about-us/history>.

¹⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 142.

Sociálne poradenstvo v tuzemsku upravuje predovšetkým zákon o sociálnych službách a príslušná prevádzacia vyhláška¹⁷⁸. Základné sociálne poradenstvo zahŕňa poskytovanie potrebných informácií prispievajúcich k riešeniu ich nepriaznivej sociálnej situácie, odborné sociálne poradenstvo sa zameriava na špecifické potreby jednotlivých okruhov potrebných sociálnych skupín, medzi ktoré sa radia aj obeť trestných činov či domáceho násilia.

5.5 Odborná právna pomoc

Účasť na trestnom konaní a prípadné vymáhanie náhrady škody, nemajetkovej ujmy či bezdôvodného obohatenia predstavuje pre obeť ďalšiu záťaž, nehovoriac o tom, že potrebe odbornej právnej pomoci, či už vo forme poskytovania právnych porád alebo zastúpenia, sa nevyhne ani taká obeť, ktorá samotnú viktimizáciu prežíva relatívne v poriadku. Málokto má totiž dostatočné znalosti a orientáciu v príslušnej právnej úprave, a ešte menšia množina týchto osôb disponuje priamo odborným právnym vzdelaním. Je ale možné konštatovať, že sa situácia obetí ako často prehliadaných či mlčky trpených elementov trestného konania stále zlepšuje.

Slovenský zákon o obetiach trestných činov hovorí o právnej pomoci ako o odbornej pomoci poskytnutej na uplatnenie práv obete, ktoré jej v zmysle spomenutého zákona patria, ako aj na uplatnenie práv takej obete, ktorá má v zmysle trestného konania postavenie poškodeného alebo svedka¹⁷⁹. Právnou pomocou tento predpis rozumie *“poskytovanie právnych informácií a právne zastupovanie obete v trestnom konaní a v civilnom procese, ak si obeť uplatnila nárok na náhradu škody v trestnom konaní a o jej nároku nebolo rozhodnuté”*¹⁸⁰, pričom ju poskytuje tzv. Centrum právnej pomoci, subjekt poskytujúci pomoc obetiam či advokát.

Centrum právnej pomoci predstavuje štátnu rozpočtovú organizáciu, ktorá poskytuje právnu pomoc osobám v materiálnej núdzi, teda osobám (a medzi nimi samozrejme aj obetiam trestných činov), ktorým nedostatok prostriedkov bráni využívať platené právne služby. V praxi takáto osoba navštívi kanceláriu či konzultačné pracovisko Centra a pomocou formulára požiada o bezplatnú právnu pomoc, prípadne o tzv. predbežnú konzultáciu. Túto službu poskytujú právnicki Centra, prípadne aj niektorí advokáti¹⁸¹. Zoznam subjektov poskytujúcich pomoc obetiam vedie Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky a v súčasnosti obsahuje

---

¹⁷⁸ Vyhláška č. 505/2006 Sb., ktorou sa provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

¹⁷⁹ § 5 odst. 3 písm b) a c) Zákona č. 274/2017 Z. z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁸⁰ § 7 odst. 1 Zákona č. 274/2017 Z. z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁸¹ Webová stránka Centra právnej pomoci [cit. 3.3.2020], dostupné z <http://www.centrumpravnejpomoci.sk/>.

niekoľko desiatok organizácií. Mnohé z nich sa orientujú na pomoc týraným ženám a deťom, či drogovovo závislým osobám¹⁸².

Česká právna úprava upravuje poskytovanie právneho poradenstva v § 6 zákona o obětech trestných činů. Odlišuje *právní pomoc*, ktorú v zmysle zákonnej dikcie môžu poskytovať len advokáti, a *poskytovanie právných informácií*, poskytovaných subjektmi k tomu akreditovanými, prípadne Probačnou a mediačnou službou. Jelínek k tomuto uvádza¹⁸³, že pôvodný návrh zákona obsahoval len termín *právní pomoc*, ktorá by bola poskytovaná ako akreditovanými subjektmi, tak aj advokátmi. To by však bolo problematické jednak z dôvodu možného nepriameho financovania právnej pomoci poskytovanej akreditovanými subjektmi pomocou dotácií od ministerstva spravodlivosti a tým vytvorenia faktickej nerovnosti medzi týmito subjektmi a advokátmi, jednak by mohlo dôjsť k porušeniu výlučnosti advokátskeho stavu vo vzťahu k poskytovaniu kvalifikovaných právnych služieb v zmysle § 2 českého zákona o advokácii. V súčasnosti je podmienkou udelenia akreditácie subjektu doloženie skutočnosti, že pri tomto subjekte pôsobí minimálne jedna fyzická osoba s úplným magisterským právnickým vzdelaním.

5.6 Restoratívna spravodlivosť a jej úloha v pomoci obetiam

Viktimizácia nezasahuje len obeť a jej okolie, ale sensu largo aj celú spoločnosť. Vnímanie satisfakcie a celkovej kvality života obeť sa diametrálne líši nielen podľa toho, či bolo spravodlivosti učinené zadost' z formálneho, právneho hľadiska, ale aj z hľadiska nápravy vzťahov medzi obeťou, páchatel'om a spoločnosťou. Snahu o takéto zmierenie prejavuje koncept restoratívnej justície. Jeho podstatou je aktívna participácia páchatel'a, obeť a komunity na spoločnom riešení dôsledkov trestného činu¹⁸⁴.

Za predchodcu tohto konceptu je možné považovať mediáciu drobnejších sporov, ktorá má pôvod v USA 70. rokov¹⁸⁵. Je pre ňu typická dobrovoľnosť, účasť nezávislého mediátora, spravidla blízke vzťahy medzi zúčastnenými, neformálnosť procesu a pôvod v odporúčaní niektorého z iniciátorov trestného procesu. Okrem očividného pozitíva vo forme vyhnutia sa súdnemu konaniu a poplatkov s ním spojených predstavovala mediácia prostriedok, pomocou

---

¹⁸² Napríklad občianske združenie My mamy, Žena v tiesni či neziskové organizácie ako Centrum Slniečko, či BUDÚCNOST'.

¹⁸³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1., s. 47.

¹⁸⁴ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3., s. 186.

¹⁸⁵ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 91.

ktorého sa zúčastnené strany podieľali aktívne na riešení sporu bez zásahu vonkajšej, nadradenej autority. Výhodou bolo aj odľahčenie už vtedy preťaženého justičného systému a umožnenie obeti konfrontovať páchateľa, pretože ventilácia jej emócií mnohokrát prispieva k vzájomnému zmiereniu. Mediácia sa časom rozšírila aj do mnohých ďalších krajín a pokrýva napríklad aj susedské spory či problematiku mladistvých delikventov. Jej limity je možné nájsť najmä v prípade aplikácie na násilnú trestnú činnosť, ktorej následky sú dlhodobé a oproti napríklad majetkovej kriminalite aj ťažšie napravitel'né.

Kým "štandardný", formálny systém trestnej spravodlivosti operuje primárne s tzv. retributívnou justíciou, restoratívna justícia sa orientuje na nápravu ujmy. Za vhodný spôsob jej bližšieho predstavenia považujem porovnanie s justíciou retributívnou¹⁸⁶:

	RETRIBUTÍVNA JUSTÍCIA	RESTORATÍVNA JUSTÍCIA
POVAHA TRESTNÉHO ČINU	čin páchateľa proti štátu	čin páchateľa proti osobe, komunitě, spoločnosti
ZODPOVEDNOSŤ PÁCHATEĽA	vymedzená uložením a vykonaním trestu	vymedzená nápravou škody a spoločenským zmierením
NÁSLEDKY JEDNANIA PÁCHATEĽA	individuálne jednanie s individuálnymi následkami	individuálne jednanie s individuálnymi, ale aj sociálnymi následkami
ÚLOHA OBETE	spočíva primárne v pôsobení „svedka” trestnej justície	spočíva v aktívnom pôsobení obete na výsledok procesu
ÚLOHA KOMUNITY	je málo významná, resp. zastúpená vo forme štátu	má veľký význam pre proces a obnovu vzťahov
REAKCIA ŠTÁTU A SPOLOČNOSTI	zameraná primárne na minulé jednanie páchateľa	zameraná na škodlivé následky, ale aj budúcnosť

Tabuľka 1 - rozdiely medzi retributívnou a restoratívnou justíciou

Restoratívna justícia teda trestný čin nechápe len ako narušenie spoločenského poriadku porušením právnych noriem, ale predovšetkým ako spôsobenie škody obeti a v širšom zmysle aj komunitě (spoločnosti). Túto škodu je potrebné vnímať v najširšom možnom zmysle a zahrnúť do nej aj narušenie sociálnych väzieb a osobného života obete, pričom reakcia

¹⁸⁶ Ibid., s. 95.

spoločnosti má prispieť k jej zníženiu či úplnému odstráneniu. K sprísňovaniu trestnej represie pristupuje restoratívna justícia skepticky a je podľa nej dôležitejšie páchatel'a aktívne zapájať do procesu náhrady a nezameriavať sa len na jeho (prísne) potrestanie.

Tak ako každý „netradičný“ koncept, aj restoratívna justícia čelí niekoľkým problémom a úskaliam. Jedným z nich je až prílišná ambicióznosť programov restoratívnej justície, kedy sa jej kladie za úlohy vyriešiť aj také spoločenské problémy, ktoré zjavne prekračujú jej medze. Ad absurdum by potom bolo možné tvrdiť, že by mohla restoratívna justícia a mediácia nahradiť trestné právo a proces ako také. Takáto premisa je však chybná, pretože tento koncept síce dokáže uľaviť súdnemu systému, no vždy bude narážať na svoju dobrovoľnosť. Vice versa, riadny trestný proces pomáha chrániť aj tie hodnoty, na ktorých je restoratívna justícia postavená¹⁸⁷. Otázna je aj použiteľnosť restoratívnej justície pre závažnú, násilnú trestnú činnosť. Tu je podľa môjho názoru potrebné prenechať ťažiskovú aktivitu súdom, hoci existujú výskumy, ktoré potvrdili úspešnosť restoratívnej justície napríklad v prípade vrahov a pozostalých po obetiach¹⁸⁸. Problém s definovaním „komunity“ zas môže vyvstať v prípade veľkých, spoločensky rozlične rozvrstvených miest.

---

¹⁸⁷ CHRISTIE, Nils. *Restorative Justice: Five Dangers Ahead*. IN: KNEPPER, Paul, DOAK, Jonathan a SHAPLAND, Joanna. *Urban crime prevention, surveillance, and restorative justice: Effects of social technologies*. Boca Raton: CRC Press, 2009. ISBN 978-1-4200-8437-5., s. 196-197.

¹⁸⁸ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6., s. 106.

6. Využitie viktimologických poznatkov – problematika domáceho násilia

Je zrejmé, že ak by poznatky viktimológie ako náuky bohato čerpajúcej z kriminológie, trestného práva, psychológie či sociológie neboli využiteľné v praxi, jednalo by sa o vedu “na papieri” a jej spoločenský prínos by spočíval predovšetkým v obohacovaní akademických kruhov a teoretického výskumu, menej však už života bežných ľudí. Preto som sa rozhodol jej prínos v praxi demonštrovať na problematike domáceho násilia ako fenoménu, ktorý prerastá všetkými vrstvami spoločnosti, a pritom je často prehlíadaný či bagatelizovaný ako niečo, čo sa má riešiť “doma“, za zatvorenými dverami bytov, ubytovní a opatrovateľských centier.

6.1 Pojem domáceho násilia

Domáce násilie patrí medzi tzv. nové formy násilnej kriminality. Aj keď je vysoko pravdepodobné, že určité jeho prejavy (hoci napríklad nekriminalizované) sa vyskytovali už od samotných počiatkov spolužitia členov domácností, partnerov či obyvateľov domovov služieb, reálny záujem odborníkov a spoločnosti možno datovať do posledných pár desaťročí, v Českej republike ešte neskôr¹⁸⁹. Jedným zo spôsobov jeho vymedzenia je využitie definícií v dokumentoch zaoberajúcich sa prevenciou tohto druhu násilia – napríklad Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na rok 2019 – 2022 ho označuje ako „*veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely, partnery či osobami blízkými. Domácí násilí se dále vyznačuje opakováním, dlouhodobostí, cyklickým charakterem a postupnou eskalací. Role osoby ohrožené a páchající násilí jsou zpravidla jasně odděleny. Toto násilí probíhá na blízkých osobách a je specifické svou neveřejností.*“¹⁹⁰.

Užšie, kazuistickejšie vymedzenie sa dá nájsť v zákonnej dikcii trestných predpisov; slovenský trestný zákon prejav takéhoto jednanja subsumuje pod trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby, a síce sa ho dopustí ten, kto „*a) bitím, kopaním, údermi, spôsobením rán a popálenín rôzneho druhu, ponižovaním, pohrdavým zaobchádzaním, neustálym sledovaním, vyhrážaním, vyvolávaním strachu alebo stresu, násilnou izoláciou, citovým*

---

¹⁸⁹ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., s. 284.

¹⁹⁰ Dokument *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022*, s. 5. [cit. 17.3.2020], dostupné z <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>.

vydieraním alebo iným správaním, ktoré ohrozuje jej fyzické alebo psychické zdravie alebo obmedzuje jej bezpečnosť,

b) bezdôvodným odopieraním stravy, oddychu alebo spánku alebo odopieraním nevyhnutnej osobnej starostlivosti, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, bývania, výchovy alebo vzdelávania,

c) nútením k žobrote alebo k opakovanému vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž alebo psychickú záťaž vzhľadom na jej vek alebo zdravotný stav alebo spôsobiteľ jej poškodiť jej zdravie,

d) vystavovaním vplyvu látok spôsobilých poškodiť jej zdravie, alebo

e) neodôvodneným obmedzovaním v prístupe k majetku, ktorý má právo užívať,“ spôsobí blízkej osobe, prípadne osobe v jeho starostlivosti či výchove fyzické či psychické utrpenie¹⁹¹.

Pre potreby práce i kapitoly považujem za vhodné uplatniť akúsi syntézu širších i užších definícií a označiť ako domáce násilie všetky prejavy, ktoré vedú k fyzickému, psychickému či sexuálnemu týraniu a ekonomickému vykorisťovaniu, ktoré prebieha medzi blízkymi osobami, pričom k nemu dochádza opakovane a skryte pred zrakmi verejnosti. Do množiny násilných jednaní je pritom dôležité zahrnúť aj mnohokrát marginalizované verbálne a emocionálne násilie a účelovú manipuláciu s obeťou.

6.2 Špecifiká domáceho násilia

Domáce násilie vykazuje určité špecifické znaky, na základe ktorých je možné ho odlíšiť jednak od iných násilných prejavov, jednak od bežných partnerských či domácich hádok a sporov¹⁹²:

- *privátne prostredie* – k násiliu dochádza na miestach s absentujúcou verejnou kontrolou, či už sa jedná o prostredie domu či bytu, ale samozrejme aj kdekoľvek inde, kde má agresor nad obeťou “voľnú ruku”, napríklad v hoteli, rekreačnom zariadení, či dokonca na spoločnom pracovisku. Z viktimologického hľadiska je dôležité zdôrazniť vysokú latenciu domáceho násilia, čomu okrem iného pomáha práve neexistencia spoločenskej kontroly a s tým spojený strach obeť, či napríklad

---

¹⁹¹ § 208 Zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon.

¹⁹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 232-233.

- nedostatok dôkazov v prípadnom trestnom konaní, ktorý potom znižuje pravdepodobnosť spravodlivého potrestania násilníka¹⁹³,
- *opakovanosť a dlhodobosť útokov* – kým jednotlivý, izolovaný prejav násillia voči blízkej osobe nie je sám o sebe domácim násillím, môže byť jeho začiatkom a predpokladom pre ďalšie útoky. Tu si dovoľím tvrdiť, že práve reakcia obeť, respektíve jej absencia môže veľmi jednoducho vytvoriť živnú pôdu pre ďalšie útoky; naopak pokiaľ sa má obeť na koho obrátiť a je schopná a ochotná pokúsiť sa problém riešiť už v zárodku, môže v niektorých prípadoch predísť eskalácii agresie a s ňou spojenými dôsledkami,
  - *gradácia násillia* – na začiatku má agresor tendenciu oslabovať sebavedomie obeť a zvyšovať jej sociálnu izoláciu od rodiny, priateľov a známych, pričom majú prvotné útoky mnohokrát podobu prejavov lásky a náklonnosti. Neskôr však agresor z pôvodne slušných, zdanlivo dobre mienených rád a žiadostí prechádza na systém príkazov a rozkazov, ktoré majú za účel obeť čoraz viac deptať a zvyšovať v nej neistotu a pocit vlastnej malosti a bezmocnosti. Potom sa útočník spravidla odváži k priamym urážkam, ponižovaniu a zosmiešňovaniu, či už ako „trestu“, alebo v rámci “výchovného pôsobenia” na obeť. Žiaľ, pokiaľ nedôjde k vonkajšiemu zásahu, obeť je v tomto štádiu mnohokrát neschopná akejkoľvek reakcie a nasledujú prejavy fyzického násillia, a to aj s možným tragickým koncom. Je teda možné hovoriť o viktimizácii, ktorá postupne „naberá na obrátkach”,
  - *stálosť rolí aktérov domáceho násillia* – kým v prípadoch bežných partnerských konfliktov často dochádza k vzájomnému striedaniu rolí agresora a obeť a nie je dosť dobre možné určiť násillníka a ohrozenú osobu, v prípade domáceho násillia má vždy jeden človek postavenie týrajúceho a druhý postavenie týraného. V súvislosti s týmto bodom niekedy v spoločnosti vnímam tendenciu zužovať problematiku domáceho násillia len na vzťah muž (agresor) – žena (obeť), v praxi sa však vyskytujú aj týranie mužov ženami, či násillie medzi predkami a ich potomkami,
  - *špecifická etiológia domáceho násillia* – drvivá väčšina takýchto násillníkov nevykazuje znaky a kvality “klasického” kriminálnika, mnohokrát sa zaňho ani nepovažujú ani samotní agresori, často vážení členovia spoločnosti. Zostáva len smutne konštatovať, že týraním a vykorisťovaním obeť väčšinou nesledujú žiadny konkrétny cieľ a ide im čisto o dobrý pocit z toho, že môžu ovládať osoby vo svojom

---

¹⁹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 109.

okolí. Istota páchatel'a v jeho konaní pritom neraz koreluje s vedomím, že obeť je príliš nesamostatná, či sa bojí urobiť akýkoľvek krok na to, aby mu oponovala a zastavila jeho konanie.

Závažnosť domáceho násilia spočíva aj v tom, že sa vyskytuje vo všetkých socioekonomických vrstvách (dobrá finančná situácia v rodine môže páchatel'ovi paradoxne pomôcť v tom, že si nájde ďalší spôsob týrania blízkeho prostredníctvom odopierania plnenia vyživovacej povinnosti, podplácaním svedkov či „kupovaním“ ďalších členov domácnosti) a obeť má mnohokrát tendencie páchatel'ovo jednanie zľahčovať, či ho dokonca ospravedlňovať a brániť. Pokiaľ sa týraný človek rozhodne takýto toxický vzťah ukončiť, môže ho ešte postihnúť tzv. separačné násilie, ktoré spočíva v pokračovaní útokov aj po rozchode či rozvode partnerov.

6.3 Prevencia domáceho násilia

Násilná kriminalita vo svojom najširšom poňatí predstavuje hlboko zakorenený problém a niet na svete spoločnosti, v ktorom by sa nevyskytovala. Podobné je to aj v prípade domáceho násilia, v minulosti toľkokrát kladeného na okraj záujmu práva, spoločnosti i médií.

Domnievam sa, že prvopočiatky neskoršieho násilného správania v rodine a domácnosti možno vysledovať už vo výchovnom pôsobení rodičov na svoje deti. Úplne absurdné, a predsa aj dnes bežne vyskytujúce sa fyzické tresty, nadávky a ponižovanie majú okrem veľmi pochybnej efektivity za následok poznanie dieťaťa, že násilie predstavuje legitímne riešenie konfliktu a je ním možné dosiahnuť svoj cieľ. Rodič tak, hoci možno s dobrým úmyslom (skôr ale len v snahe „uľahčiť si prácu“), môže podporovať negatívne vzorce správania prispievajúce k tomu, že jeho potomok bude v dospelosti uplatňovať násilie voči partnerovi, prípadne dokonca voči rodičovi samotnému. Samozrejme, „výchovné“ rany, slovné útoky a psychické vydieranie nemusia smerovať len voči dieťaťu, ale napríklad aj proti partnerovi agresora – pokiaľ ich potomok vníma, je to preňho niekedy ešte horší trest, než keby bol ich adresátom on sám. Je teda veľmi vhodné pri každom, či už skutočnom, alebo domnelom prehrešku zvážiť, či je naozaj potrebné na dieťa vziať ruku či naň inak útočiť, alebo zvoliť iný, na prevedenie a čas možno náročnejší, ale o to účinnejší a humánnejší výchovný prostriedok.

Zaujímavou otázkou, ktorá v súvislosti s genézou domáceho násilia vyvstáva, je užívanie a nadužívanie alkoholu a iných návykových látok. Tie vo všeobecnosti znižujú sebakontrolu a pôsobia nepriaznivo na fyzické a poznávacie funkcie, čím rastie

pravdepodobnosť, že agresor siahne po násilnom riešení (domnelého) konfliktu s partnerkou, potomkom či rodičom. Je však potrebné zdôrazniť, že slúžia skôr ako katalyzátor, než príčina násilného správania. Čírtková uvádza, že niektorí násilníci sa dokonca sami opijú, aby tak neskôr mohli “znížiť” mieru svojej zodpovednosti pred okolím¹⁹⁴. Tento nezodpovedný prístup videl mnohokrát aj samotný autor v nejednej rodine (“*Je to inak dobrý chlap, kým si nevyopije...*”) v rodnom Slovensku. Znížiť výskyt sociálne-patologických javov, medzi ktoré patrí aj domáce násilie, teda pomôže aj vytváranie takého prostredia, v ktorom sa netoleruje zneužívanie návykových látok a ospravedlňovanie násilných činov spáchaných pod ich vplyvom.

Pozitívny vplyv, a to predovšetkým vo vzťahu k týraným ženám a deťom, majú aj kampane a programy zameriavajúce sa na otázky riešenia a prevencie násilia v rodine, ako napríklad “Za nulovú toleranciu násilia voči ženám“, „Stop domácemu násiliu na ženách“ či mediálna kampaň „Každá piata žena“, ktorá pomohla otvoriť tému partnerského týrania širokej verejnosti¹⁹⁵. Na národnej úrovni sú potom dôležité národné stratégie týkajúce sa prevencie a eliminácie násilia páchaného na ženách a v rodinách a na ne nadväzujúce akčné plány. Ako zaujímavosť si dovoľím dodať, že posledný takýto akčný plán pre Slovenskú republiku¹⁹⁶ si v jednom zo svojich bodov kládol za úlohu ratifikáciu známeho a medzi laickou verejnosťou vášne budiaceho Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu (tzv. Istanbulský dohovor), k čomu nakoniec v dôsledku mimoriadne nepriaznivej politickej klímy nedošlo.

Záverom tejto podkapitoly si dovoľujem vysloviť názor, že kľúčovou je predovšetkým úroveň individuálnej prevencie, či už z pohľadu agresora a obeť, ale aj ich vzájomných vzťahov a vzťahov v rodine. Spoločnosť totiž môže vytvárať tie najlepšie programy a mať dokonalú úpravu týkajúcu sa ochrany (právnej, psychologickej, sociálnej) obeť pred násilníkmi, no základom bude vždy zdravé partnerské prostredie, vzájomná úcta, porozumenie a pokojné riešenie konfliktov.

---

¹⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9., s. 233.

¹⁹⁵ DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0., s. 248.

¹⁹⁶ Dokument *Národný akčný plán pre elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014-2019* [cit. 19.3.2020], dostupné z https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/NAP_nasilie_print.pdf.

6.4 Riešenie domáceho násilia

Rodinné či pracovné okolie obete domáceho násilia, ale mnohokrát aj príslušníci polície a ďalších profesií majú často problém uveriť, že k nemu skutočne došlo, či už z dôvodu nedostatočnej “presvedčivosti” obete, vlastnej antipatie, alebo v dôsledku manipulatívneho správania násilníka. V prípade opakovaného odmietania obete môže potom dôjsť až k tomu, že takýto človek úplne prepadne pocitu bezmocnosti a v rámci rezignácie na riešenie problému vyhladá dôvody, ktoré jeho týranie ospravedlňujú. Negatívnym javom je aj zúfalá snaha ochrániť od prejavov násilia ďalších členov domácnosti, predovšetkým deti, pre ktoré je obeť schopná vzdať sa aj posledných zvyškov vlastnej integrity a dôstojnosti. Napríklad matky-trpiteľky “pre dobro rodiny” radšej prijmú desiatky rokov života v utrpení a neistote, a riešiť situáciu sa odvážia buď až potom, čo ich potomkovia opustia spoločnú domácnosť, alebo vôbec.

6.4.1 Odhaľovanie domáceho násilia

Veľmi dôležité je obeť pozorne počúvať a dať jej dostatočne najavo nielen záujem o ňu samotnú, ale aj prejaviť snahu pomôcť jej s riešením problému. Keďže môže obeť časom zabúdať, prípadne v dôsledku strachu účelovo meniť svoju výpoveď, je rovnako dôležité dôsledne si zaznamenávať všetko, čo k udalosti povie (to by mala byť samozrejmosť v prípade svedeckej výpovede obete na polícii či pred súdom, no nie vždy k tomu dochádza pri prostom rozhovore obete s blízkymi či psychológom) a uistiť ju, že pre jej zdanlivo bezvýhodiskovú situáciu existuje riešenie a obavy nie sú na mieste. V rámci konkrétnych otázok je vhodné opýtať sa na prvotný „spúšťač” útoku agresora, jeho príčiny a reakciu obete, ako aj na správanie páchatel’a a obete po incidente. Ďalej by mala obeť predostrieť, či tieto útoky zasahujú aj iných členov jej domácnosti a či už vyhládala pomoc (blízkeho okolia, kolegov, psychológov či polície) a ak áno, s akým výsledkom.

Pri odhaľovaní zvýšeného rizika pre osobu, ktorá sa mala stať obeťou domáceho násilia, sa v praxi využívajú rôzne dotazníkové metódy. Metóda SARA DN¹⁹⁷, ktorú do Českej republiky priniesla organizácia Bílý kruh bezpečí na základe adaptácie a súhlasu kanadského a švédskeho autora, obsahuje 15 štruktúrovaných otázok rozdelených do troch oddielov – *násilie útočníka voči blízkej osobe, jeho všeobecné sklony k násiliu a zraniteľnosť obete*. Rizikové faktory vyvstávajúce z prvého oddielu predstavujú napríklad znaky závažnej fyzickej či sexuálnej agresie páchatel’a, porušovanie už uložených príkazov a zákazov inštitúcií

---

¹⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 112-112.

a prejavovanie sympatií k násiliu ako takému. Druhý oddiel obsahuje otázky týkajúce sa všeobecnej antisociálnej činnosti páchatel'a, jeho problémov pri nadväzovaní vzťahov či duševnej nerovnováhy. Posledný oddiel sa potom zameriava na obeť a jej prípadný extrémny strach z násilníka, problémy so zaistením vlastnej existencie a bezpečia.

6.4.2 Bezpečnostný plán obeť

Žiaľ, pokiaľ aj obeť domáceho násillia naberie odvalu a rozhodne sa so svojim problémom zdôverit' okoliu, odborníkom či policii, v drvivej väčšine prípadov sa následne musí vrátiť do prostredia¹⁹⁸, ktoré s agresorom zdieľa, či už z titulu bezpodielového spoluvlastníctva, nájomnej zmluvy, alebo faktického spolužitia s útočníkom. Preto je dôležité pomôcť jej s vypracovaním tzv. bezpečnostného plánu¹⁹⁹, na základe ktorého bude vedieť riešiť ďalšiu krízovú situáciu. Vhodné je predovšetkým zabezpečiť, aby obeť:

- mala stále po ruke mobilný telefón alebo iný prostriedok, pomocou ktorého si dokáže privolať pomoc. Okrem tradičných čísiel 112 a 158 je veľmi dobré zapamätať si naspamäť a uložiť čísla blízkych osôb, ktorým obeť dôveruje a môže sa na nich obrátiť, ako aj čísla liniek pomoci²⁰⁰ obetiam domáceho násillia. Môže sa to zdať banálne, no obeť počas útoku či bezprostredne po ňom zažíva obrovský stres a aj zdanlivo jednoduchý úkon, akým je vytočenie správneho čísla, je náročný,
- sa v prípade bezprostredného konfliktu a fyzického útoku nenechala zahnať do takej časti miestnosti či obydllia, odkiaľ by nemohla uniknúť. S tým súvisí aj vytvorenie aspoň hrubého únikového plánu. Veľmi dôležité, a to aj v prípade bežných partnerských hádok, je vyhnúť sa miestnostiam, v ktorých sa vyskytuje mnoho potenciálne smrtiacich predmetov (nože v kuchyni, ťažké vázy v obývačke, náradie v dielni) – tým viac, že samotná obeť môže pri nevhodne zvolenej obrane sama čeliť mnohým ďalším problémom,
- vedela vytvorit' pre násilníka prijateľnú "výhovorku", prečo sa zo spoločného príbytku vzdialit' v ktorúkoľvek dennú či nočnú dobu, a tak si zachrániť svoje

---

¹⁹⁸ V súčasnej dobe (apríl 2020) považujem za zaujímavú otázku, aké budú mať na výskyt domáceho násillia vplyv karanténne opatrenia v súvislosti s COVID-19; podľa môjho názoru je možné vzhľadom na všeobecnú náladu v spoločnosti očakávať skôr eskaláciu problémov a zvýšený výskyt násillných excesov.

¹⁹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 112-114.

²⁰⁰ Napríklad slovenská *Linka pomoci obetiam* na čísle 0850 111 321, ktorú nonstop prevádzkuje občianske združenie Pomoc obetiam násillia, či *Linka pomoci obětem kriminality a domácího násillí* pod európskym číslom 116 006, prevádzkovaná Bílým kruhem bezpečí.

- zdravie či život. Môže ísť napríklad o stratenú peňaženku či kľúče do kancelárie, naliehavú pohotovosť v práci či priateľa v núdzi,
- v prípade, že k takémuto úteku dôjde, mala dostatočne jasnú predstavu o tom, kam pôjde a ako sa tam dostane. V praxi môže ísť o služobňu polície, čakáreň v nemocnici, ale aj priestory, kde sa vyskytuje veľa ľudí, napríklad obchodné centrá. Zároveň je dobré pri sebe držať hotovosť na cestu hromadnou dopravou či taxíkom, prípadne sa presvedčiť o prevádzkyschopnosti vlastného vozidla,
  - ak nie je možné uniknúť, aby mala s osobami, ktorým dôveruje, dohodnuté “tajné” znamenia, pomocou ktorých im môže signalizovať núdzu – vhodne zvolený signál a ostrážitosť priateľov či susedov môže obeti zachrániť život,
  - mala ukrytú tašku, ktorú môže v prípade okamžitej núdze zobrať so sebou. Táto by mala obsahovať finančnú hotovosť vrátane drobných mincí, prípadne aj platobnú kartu k účtu, o ktorého existencii útočník nevie; oblečenie, lieky, hygienické potreby, zdravotnú dokumentáciu, pracovnú alebo obdobnú zmluvu, preukaz totožnosti a ďalšie základné náležitosti.

6.4.3 Ďalšie spôsoby riešenia domáceho násilia

Významným míľnikom pre boj proti domácejmu násiliu v Českej republike bolo prijatie zákona, ktorým sa zmenili niektoré zákony v oblasti ochrany pred domácim násilím²⁰¹. Tento právny predpis jednak zdôraznil potrebu predchádzania domácejmu násiliu, ako aj nutnosť komplexného prístupu a spolupráce polície, intervenčných centier i súdov pri riešení jednotlivých prípadov. Zároveň bola v tomto období zdôraznená úloha polície ako orgánu, ktorý je povinný skúmať stupeň ohrozenia obete²⁰², a posilnila sa tak jej zodpovednosť za ochranu ohrozených osôb. V oblasti civilnej justície je možné spomenúť predbežné opatrenia, umožňujúce nariadiť násilnej osobe opustenie spoločného obydlija a jeho bezprostredného okolia, či sa zdržať styku a nadväzovaniu kontaktov s ohrozenou osobou.

Inštitút vykázania²⁰³ potom umožňuje vykázat násilnú osobu zo spoločne obývaného domu či bytu, a to až na dobu desiatich dní, pričom túto lehotu je možné podaním návrhu na vydanie predbežného opatrenia predĺžiť. Dôvodom pre využitie vykázania príslušníkom polície

---

²⁰¹ Zákon č. 135/2006 Sb., ktorým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

²⁰² Čl. 4 ods. 1 *Závazného pokynu policejního prezidenta ze dne 27. listopadu 2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí*, [cit. 18.2.2020], dostupné z https://is.muni.cz/el/1422/jaro2010/MV802K/um/zavazny_pokyn_pro_postup_v_pripadech_DN.pdf.

²⁰³ §§ 44-47 Zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

je predpoklad, že sa agresor dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraviu, slobode či ľudskej dôstojnosti obeť. Vykázaná osoba je povinná opustiť príslušný priestor, zdržať sa vstupu doň ako aj do jeho bezprostredného okolia, zdržať sa styku s obeťou a vydať príslušníkovi všetky kľúče, ktoré od spoločného obydla agresor drží. Z viktimologického hľadiska je podstatné, že sú v dôsledku vykázania vytvorené priaznivejšie podmienky pre psychologickú stabilizáciu obeť, než keby mala zo spoločného obydla utekať ona, nehovoriac o tom, že nie je spravodlivé, aby niesla následky (možného) týrania páchatel'a. Naopak, pre násilníka predstavuje uplatnenie tohto inštitútu výrazný zásah do jeho základných práv a slobôd. Môže ale zároveň pôsobiť ako motivačný prvok smerujúci k jeho náprave.

6.5 Seniori a homosexuáli – prehliadané obeť domáceho násilia?

Na záver kapitoly si dovoľím uviesť stručné pojednanie o dvoch skupinách obeť domáceho násilia, ktoré podľa môjho názoru mnohokrát ostávajú bez povšimnutia nielen v rámci laickej verejnosti, ale do istej miery aj medzi odborníkmi.

6.5.1 Seniori

Staroba predstavuje pre každého človeka zlomový moment, zasahujúci do všetkých aspektov života. Telesné a psychické zmeny, akými sú obmedzenie pohyblivosti, zníženie výkonnosti, zhoršená pamäť, narušená sebadôvera i zvýšená sugestibilita predstavujú len malú časť problémov, ktorým starý človek čelí. Ešte vážnejšie naňho dopadajú zmeny v sociálnej oblasti, osamelosť, odkázanosť na iných a v našej zemepisnej šírke aj spravidla veľmi zlé finančné pomery²⁰⁴. Toto všetko prirodzene zvyšuje predpoklad seniora stať sa obeťou trestného činu, či už sa jedná o podvody (známe sú praktiky “šmejdv”), krádeže a lúpeže, či napríklad ublíženie na zdraví.

V prípade fyzického týrania je možné hovoriť o vedomom spôsobovaní bolesti a obmedzovaní, ktoré sa môže prejavovať modrinami, zlomeninami či poruchami vnútorných orgánov. Sexuálne násilie je menej časté a je skôr spojené s prejavom dominancie nad slabším starým človekom. Psychické týranie má formu nadávok, ponižovania, vytvárania nátlaku, ignorovania želaní seniora či jeho sociálnej izolácie. V neposlednom rade je časté finančné vykorisťovanie a zanedbávanie uspokojovania životných potrieb²⁰⁵. Spoločenskú nebezpečnosť takéhoto správania zvyšuje fakt, že sa ho dopúšťajú nielen najbližší rodinní

---

²⁰⁴ Podľa Českého štatistického úradu bola priemerná výška starobného dôchodku v Českej republike v roku 2018 12 435 Kč [cit. 31.3.2020], dostupné z https://www.czso.cz/csu/czso/cr_od_roku_1989_duchod.

²⁰⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obeť (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2., s. 61-63.

príslušníci či partneri v rámci spoločnej domácnosti, ale aj tí, pre ktorých by mala byť starostlivosť o najstarších členov našej spoločnosti poslaním – ošetrovateľmi, zamestnancami domovov dôchodcov či denných stacionárov. Motívom páchatel'a môžu byť jednak osobnostné dispozície či choroby (ale aj v opačnom smere - keď násilník-senior týra svojich blízkych v dôsledku nastupujúcej duševnej poruchy, ktorú si neuvedomuje), snaha o získanie majetku, ale aj prostá prepracovanosť a túžba po ovládaní druhého.

Vo vyhľadávaní pomoci sú seniori okrem zhoršeného zdravia a stavu financií znevýhodnení aj tým, že sa na rozdiel od iných skupín osôb neorientujú v nových technológiách. Preto je podľa môjho názoru najvhodnejšie obrátiť sa na nejakú blízku osobu, ktorej najviac dôverujú, a až v ďalšom kroku sa obrátiť napríklad prostredníctvom telefónu na organizácie, ktoré sú schopné im pomôcť²⁰⁶. Pokiaľ sú obeťami násilia v ošetrovateľských zariadeniach, najčastejšie sa seniori obracajú na svojich blízkych, tí sú však mnohokrát či už z dôvodu narušených vzťahov, alebo z finančných dôvodov nútení zvažovať, či starej osobe umožnia návrat do svojich domovov. Dokonca sa môže vyskytnúť prípad, kedy sa senior po návrate do domáceho prostredia stane obeťou vykorisťovania príbuzných, ktorí tak riešia svoju frustráciu a nesúhlas so spoločným životom v jednej domácnosti. Aby sa senior náhle neocitol bez strechy nad hlavou, môže využiť napríklad prostriedky občianskeho práva²⁰⁷.

6.5.2 Homosexuáli

Osoby orientované na rovnaké pohlavie čelia v spoločnosti najrozličnejším útokom, od fyzickej likvidácie a snahy o “prevýchovu” cez odopieranie občianskych práv až po výsmech a ostrakizáciu v školskom či pracovnom kolektíve. O to smutnejšia je skutočnosť, že ani tejto skupine sa nevyhýba domáce násilie – či už medzi spoločne žijúcimi partnermi, alebo v rámci vzťahov medzi rodičmi a deťmi. Ak je jedným z problémov “klasického” domáceho násilia vysoká miera jeho latencie, platí toto v prípade homosexuálov dvojnásobne. To by mohlo zvädzať k idealizácii homosexuálnych vzťahov ako bezkonfliktných, no výskumy ukazujú, že sa v nich vyskytuje rovnaká, prípadne dokonca ešte vyššia miera násilia, ako vo vzťahoch heterosexuálnych²⁰⁸. Čísla navyše mnohokrát skresľuje fakt, že štúdie nemusia pokrývať tzv. nevyoutovaných ľudí, tj. osoby, ktoré z najrôznejších dôvodov skrývajú svoju sexuálnu orientáciu.

---

²⁰⁶ Napríklad v Českej republike organizácia Život 90, v Slovenskej republike občianske združenie Fórum pre pomoc starším.

²⁰⁷ Napríklad výměnek podľa §§ 2707-2715 Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁰⁸ MORIARTY, Laura J. *Controversies in victimology*. London: Routledge, 2008. ISBN 978-1-59345-5682., s. 40.

Domáce násilie, v ktorom sú obeťami homosexuáli, vykazuje okrem klasickej palety útokov aj niektoré špecifiká. Jedným z nich je práve vyhrážanie sa vyzradením homosexuálnej orientácie obeť jej priateľom, rodičom či pracovnému kolektívu, podporené napríklad aj hrozbou zverejnenia inkriminujúcich fotografií na sociálnych sieťach. Zraňujúci môže byť pre obeť aj fakt, že má niekedy i samotná homosexuálna komunita tendenciu jednotlivé incidenty popierať, snáď v snahe o zachovanie svojej „čistoty“ vo vzťahu k väčšinovej spoločnosti. Zaujímavý je aj výskyt násilia v partnerstvách, kde je jedna z osôb HIV pozitívna. Jej prípadná finančná závislosť na partnerovi v dôsledku nákladnej liečby predstavuje pre útočníka ďalší z možných spôsobov, ako obeť ublížiť²⁰⁹.

Vzhľadom na množstvo predsudkov, často intenzívne živených médiami či cirkevnými predstaviteľmi, majú tieto obeť strach obracať sa nielen na oficiálne inštitúcie, ale aj zdôverovať sa svojim blízkym či rodine. Stretávajú sa totiž s opovrhovaním a výčitkami, mnohokrát smerujúcimi proti ich „hriešnemu“ životu a kladúcimi pôvodný problém do úzadia. Niekedy sa vyskytuje dokonca spochybňovanie samotnej odlišnej sexuálnej orientácie, čo môže u mladších obeť viesť k zvýšenej neistote a frustrácii. Naopak, staršie obeť sa môžu báť opustiť násilníka z toho dôvodu, že je výber partnerov v rámci homosexuálnej komunity predsa len obmedzenejší. V podstate je možné konštatovať, že homosexuálne obeť domáceho násilia dnes stoja presne tam, kde pred desiatkami rokov stáli obeť „obyčajné“. Vzhľadom na to, že na Slovensku ani v Českej republike neexistuje organizácia, ktorá by sa venovala priamo problematike partnerského či domáceho násilia smerovaného voči homosexuálom, neostáva zrejme obeť nič iné, než sa obrátiť na blízku osobu, ktorej dôveruje, prípadne na niektoré zo združení zaoberajúcich sa všeobecne problémami tejto komunity²¹⁰.

---

²⁰⁹ Ibid., s. 42.

²¹⁰ Z organizácií, ktoré sa venujú problematike LGBTI, je možné menovať napríklad občianske združenie Ganymedes či Iniciatívu Inakosť; v Českej republike pôsobí napríklad aj s Univerzitou Karlovou asociovaný spolek Charlie.

Záver

V mojej práci som si kládol za cieľ predstaviť ešte stále relatívne mladú, medzi odbornou verejnosťou i laikmi čoraz viac atraktívnu vedu viktimológiu, a to predovšetkým ako náuku, ktorej ústredným predmetom skúmania je obeť a spôsoby, ako jej pomôcť. Rovnako som sa pokúsil čitateľovi predostrieť, ako je možné jej poznatky v praxi využiť pri prevencii kriminality. Dovolím si tvrdiť, že táto veda je schopná pomôcť pri hľadaní spôsobov, ako kriminalite predchádzať.

V prvej kapitole som zdôraznil vhodnosť sociologického chápania kriminality. Toto vďaka svojej širokosti dokáže obsiahnuť pestrú škálu sociálne-patologických javov, ktorých analýza je nevyhnutná pre vypracovávanie úspešných stratégií prevencie ich výskytu. Ďalej som predstavil niekoľko ústredných termínov, bez ktorých by nebolo možné operovať s konkrétnymi číslami, pričom som však prišiel aj k poznaniu, že fakticky neexistuje metóda, ktorá by umožnila odhaliť všetku trestnú činnosť.

V rámci skúmania prevencie kriminality som sa pokúsil vystihnúť fakt, že sa jedná o mimoriadne komplexnú tematiku a každý z jej modelov má svoje pozitíva i negatíva, ktoré sa nutne prejavujú či už v nákladnosti, alebo rýchlosti výskytu pozitívnych výsledkov tohto opatrenia. Náročnosť problematiky vystihuje aj možnosť najrôznejších členení prevencie kriminality. Kým v rámci sociálnej prevencie považujem za najdôležitejšie pôsobenie na mládež a dostatočne včasné zachytenie negatívnych prejavov jej správania, na poli prevencie situačnej je významné pôsobenie komunity, hoci v našich zemepisných šírkach aj s ohľadom na časy nedávno minulé ťažšie predstaviteľné. Za najväčší význam viktimologickej prevencie považujem jej schopnosť využiť “to najlepšie” ako zo sociálnej, tak aj situačnej prevencie, v konfrontácii s realitou je však nutné vždy dôsledne zvážiť konkrétne možnosti jej využitia. Zároveň netreba zabúdať ani na nové výzvy, s ktorými sa prevencia kriminality v súvislosti s rapídny rozvojom technológií bude potýkať – dronové útoky na letiskách slúžia ako dobrá demonštrácia faktu, že je prevencia kriminality neustále aktuálnou témou.

Kapitola zaoberajúca sa viktimológiou pre mňa priniesla poznanie, že vzťah tejto vedy smerom ku kriminológii môže byť problematický, a to hneď z dvoch rovín – pod predmet skúmania viktimológie v širšom poňatí možno zahrnúť obrovské množstvo osôb, zďaleka presahujúce “mantinely” trestného práva, ktorých sa kriminológia napriek svojmu multidisciplinárnemu charakteru predsa len drží. Na druhej strane, vyčleneniu tejto vedy ako

svojbytnej by mohol brániť fakt, že sa síce zaoberá primárne obeťou trestného činu a kriminológia zameriava svoju pozornosť skôr na osobu páchatel'a, no ich poznatky sú v podstate len protipólmi tej istej problematiky. Tu som dospel k záveru, že je vhodné, aby bola viktimológia vnímaná ako veda samostatná, pričom prehľadnosti vôbec neprekáža jej prípadné vnútorné delenie na viktimológiu obecnú, a viktimológiu zaoberajúcu sa obeťami trestných činov. Rovnako pre mňa bolo dôležité poznanie, že hoci viktimologické výskumy predstavujú dôležitý, ba až kľúčový nástroj poznania skutočného postavenia obetí, majú aj tieto svoje nedostatky. Zaujal ma aj búrlivý rozvoj viktimológie v 20. storočí a pestrosť prístupov v rámci typológií obetí – žiadna z nich podľa mňa nedokáže poskytnúť “dokonalý” pohľad na obeť a preto je dôležité byť pri ich uplatňovaní kritický a neunáhľovať sa v prípadných záveroch.

V ďalšej kapitole som sa pokúsil predstaviť obeť kriminality ako ústredný predmet záujmu viktimológie v jej užšom, kriminologickom poňatí. Kým mnohorakosť definícií obeť neľahčuje napríklad voľbu konkrétnych adresátov prevencie, veľmi dôležité je právne ukotvenie postavenia takých obetí, ktoré sú trestným činom zasiahnuté ešte silnejšie, než obeť iné. Rovnako aj uplatnenie určitej typológie obetí (v súčasnej dobe skôr ich kombinácie) môže mať vplyv na prevenciu kriminality, keďže k rôznym druhom obetí pristupuje spoločnosť rozdielne, čo súvisí aj s najrôznejšími predsudkami a mýtmi. Tieto je možné do značnej miery zo spoločnosti vypudiť a dovoľm si vysloviť názor, že sa tak aj v dôsledku priaznivých socioekonomických zmien postupne aj deje. V práci som ďalej predstavil faktory zvyšujúce viktimogénny potenciál obeť, nakoľko aj tieto majú svoj význam pri tvorbe preventívnych opatrení. Proces viktimizácie a jeho úskalia zas odhalili problém, ktorý je podľa môjho názoru len veľmi ťažko vyriešiteľný, pretože aj pri veľmi kvalitnej - po odbornej i etickej stránke - práci orgánov činných v trestnom konaní, médií a psychológov zostáva otázkou prípadné negatívne pôsobenie najbližšieho okolia na obeť.

Ďalej som sa v práci venoval problematike pomoci obetiam trestných činov. Z mojej práce, ale i osobnej skúsenosti vyplynulo, že okrem zdanlivo kľúčovej odbornej pomoci dokáže do prežívania ujmy obeť výrazne zasiahnuť správanie bezprostredného okolia tesne po čine, a to ako v pozitívnom, tak aj negatívnom zmysle slova. Niet lepšej prevencie sekundárnej viktimizácie, než vl'údnosť, empatia a skutočný záujem o obeť, a naopak si ťažko predstaviť niečo horšie, než arogantný, povýšenecký či ironizujúci prístup zasahujúcich policajtov či psychológov, či rodiny. Tým samozrejme nie je dotknutá požiadavka kvalitnej psychologickej, právnej i sociálnej pomoci, ktorá by vo svojom súhrne mala pomôcť obeťi s návratom do normálneho života. V závere kapitoly som predstavil koncept restoratívnej justície ako jeden

zo spôsobov, ktorými je možné zapojiť obeť do trestného procesu a zistil, že aj tento moderný prístup čelí niekoľkým problémom – či už sa jedná o prehnané očakávania, problematiku uplatnenia restoratívnej justície v prípade mimoriadne závažnej, násilnej trestnej činnosti alebo prosté terminologické nejasnosti. Napriek tomu považujem úlohu restoratívnej justície za významnú, nielen z hľadiska “odľahčenia” súdov, ale aj z hľadiska nájdania istého zmierenia medzi obeťou, páchatelom a spoločnosťou.

V poslednej kapitole svojej práce som sa pokúsil demonštrovať využitie viktimologických poznatkov na fenoméne domáceho násillia. Ten považujem za závažnú, a ešte aj v dnešnej dobe často prehliadanú množinu fyzického, psychického, sexuálneho či ekonomického násillia a vykorisťovania, pred ktorým zdanlivo niet úniku, pretože sa odohráva takpovediac za zatvorenými dverami, v miestach s absentujúcou spoločenskou kontrolou. Čo sa týka príčin domáceho násillia, zdôraznil som vo svojej práci predovšetkým potrebu zdravého partnerského prostredia a vhodných výchovných vzorov v detstve. Využitie viktimológie je možné nájsť nielen pri analýze a skúmaní príčin niektorých špecifických znakov domáceho násillia, ale aj pri snahách o jeho predchádzanie. Príkladom je napríklad vypracovanie bezpečnostného plánu obeť domáceho násillia, ktorý môže obeť zachrániť aj život a predísť tak tomu najhoršiemu. Posledné strany kapitoly i práce som venoval seniorom a homosexuálom ako často prehliadaným obeť domáceho násillia, ktorí sa okrem “bežných” problémov potýkajú aj so špecifickými formami týrania či odsudzovania.

Záverom si dovoľím konštatovať, že viktimológia ako zdanlivo teoretická veda prináša v skutočnosti mnoho praktických poznatkov nielen pre odbornú verejnosť (napríklad aj pri tvorbe koncepcií a nástrojov prevencie kriminality), ale aj pre laikov, či už pre prostý fakt, že je zločin všadeprítomný, ale aj pre jej možnosť reálne pozitívne ovplyvňovať každodenný život ľudí.

Zoznam použitých zdrojov

Knižné publikácie

ARMITAGE, Rachel. *Crime prevention through housing design*. London: Palgrave MacMillan, 2013. ISBN 978-0-230-35617-7.

BJORGO, Tore. *Preventing Crime: A holistic approach*. London: Palgrave MacMillan, 2016. ISBN 978-1-137-56047-6.

BRUNA, Eduard. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. 2. vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014. ISBN 978-80-7408-099-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forezní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.

CONSTERDINE, Peter. *Streetwise: A Complete Manual of Security and Self Defense*. Leeds: Protection Publications, 1997. ISBN 1-873-475-52-7., s. 24-25.

CHRISTIE, Nils. *Restorative Justice: Five Dangers Ahead*. IN: KNEPPER, Paul, DOAK, Jonathan a SHAPLAND, Joanna. *Urban crime prevention, surveillance, and restorative justice: Effects of social technologies*. Boca Raton: CRC Press, 2009. ISBN 978-1-4200-8437-5.

DAIGLE, Leah E. *Victimology: the essentials*. Second edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2018. ISBN 978-1-5063-8851-9.

DIANIŠKA, Gustáv, Tomáš STRÉMY a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-620-0.

DOERNER, William G., LAB, Steven P. *Victimology*. Burlington: Elsevier, 2012. ISBN 978-1-4377-3486-7.

EYSENCK, Hans Jürgen, GUDJONSSON, Gísli Hannes. *The causes and cures of criminality*. New York: Plenum press, 1989. ISBN 978-1-4419-3210-5.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ, et al. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

GOLDMANOVÁ, Jane. *Jak si nenechat ublížit*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-717-8090-1.

HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-27-1.

HOLOMEK, Jaroslav. *Viktinológia*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6.

JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozšířené. vydání. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1.

JOSEPH, Janice. *Black youths, delinquency, and juvenile justice*. Westport: ABC-CLIO, 1995. ISBN 978-02-7594-909-9.

KARMEN, Andrew. *Crime victims: An introduction to victimology*. Boston: Cengage learning, 2016. ISBN 978-1-305-26103-7.

LUB, Vasco. *Neighborhood watch in a digital age*. Rotterdam: Springer Nature, 2018. ISBN 978-3-319-67746-0.

MARTEACHE, Nera a BICHLER, Gisela. *Crime prevention and transportation systems*. IN: WINTERDYK, John A. *Crime prevention: international perspectives, issues, and trends*. Boca Raton: CRC Press, 2017. ISBN 978-1-4987-3367-0.

MEINI, Bruno. *Community policing and vigilantism. Two alternative strategies for fighting neighborhood crime*. IN: PETERSON, Diana Scharff. *Global perspectives on crime prevention and community resilience*. New York: Routledge, 2018. ISBN 978-1-4987-4897-1.

MORIARTY, Laura J. *Controversies in victimology*. London: Routledge, 2008. ISBN 978-1-59345-5682.

NEWMAN, Oscar. *Creating defensible space*. New Brunswick: Center for urban policy research, 1996. ISBN 978-07-8814-528-5.

ONDICOVÁ, Magdaléna a Samuel UHRIN. *Prevenca kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-405-3.

SAVILLE, Gregory. *The missing link in CPTED Theory*. IN: TEASDALE, Brent a BRADLEY, Mindy S. *Preventing crime and violence*. Cham: Springer International Publishing Switzerland, 2017. ISBN 978-3-319-44124-5.

SHOHAM, Shlomo Giora, KNEPPER, Paul a KETT, Martin. *International handbook of victimology*. Boca Raton: CRC Press, 2010. ISBN 978-1-4200-8548-8.

RITCHIE, Matthew, FIORANELLI, Francesco, BORRION, Hervé. *Micro UAV crime prevention: Can we help princess Leia?*. IN: LECLERC, Benoit a SAVONA, Ernesto U. *Crime prevention in 21st century*. Cham: Springer International Publishing Switzerland, 2017. ISBN 978-3-319-27793-6.

ROTHER, Dawn L. a KAUZLARICH, David. *Towards a victimology of state crime*. New York: Routledge, 2014. ISBN 978-0-203-08353-6.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-153-3.

TURNER, Frederick W. a FOX, Bryanna. *Police militarization: Policy changes and stakeholders' opinions in the United States*. Cham: Springer, 2018. ISBN 978-3-030-01281-6.

TURVEY, Brent E. *Forensic Victimology: Examining violent crime victims in investigative and legal contexts*. Second edition. Oxford: Academic Press, 2014. ISBN 978-0-12-408084-3.

VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2.

VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8.

VYMĚTAL, Štěpán. *Novináři a oběti trestných činů*. Praha: Themis, 2008. ISBN 80-731-2052-6.

WILSON, Janet K. *The Praeger handbook of victimology*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2009. ISBN 978-0-313-35936-1.

WYVEKENS, Anne. *The evolving story of crime prevention in France*. IN: CRAWFORD, Adam. *Crime prevention policies in comparative perspective*. London: Willan Publishing, 2009. ISBN 978-18-4392-421-8.

ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5.

Odborné články

DOOREWAARD, Cecili. The dark figure of crime and its impact on the criminal justice system. *Acta criminologica: African Journal of Criminology&Victimology*. 2014, **27**(2), 1-13. ISSN 1012-8093.

DIJK, van Jan a Jaap de WAARD. A two-dimensional typology of crime prevention projects. *Criminal justice abstracts*. 1991, **23**(3), 483-503. ISSN 1551-1685.

Právne predpisy a dôvodové správy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestních činů a o změně některých zákonů

Zákon č. 274/2017 Z. z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 583/2008 Z.z., o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon č. 256/1998 Z.z., o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EU z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV

Dôvodová správa k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Internetové zdroje

CLINE, Anna a KRÁĽOVÁ, Ľuboslava. *Zatkli dvojicu, ktorá paralyzovala londýnske letisko svojimi dronmi*. On-line verzia časopisu Týždeň, [cit. 10.2.2020], dostupné z <https://www.tyzden.sk/svet/52371/londynske-letisko-gatwick-je-po-prelete-dronov-paralyzovane/>.

Dokument *Deklarácia o základných princípoch spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci* [cit. 13.2.2020], dostupné z https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.29_declaration%20victims%20crime%20and%20abuse%20of%20power.pdf.

Dokument *Modern crime prevention strategy, 2016*. Webová stránka Ministerstva vnútra Veľkej Británie [cit. 8.2.2020], dostupné z <https://www.gov.uk/government/publications/modern-crime-prevention-strategy>.

Dokument *Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020*. Dostupný z webovej stránky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky [cit. 9.2.2020], dostupné z <https://www.minv.sk/?strategia-pre-integraciu-romov-do-roku-2020>.

Dokument *Popis potrieb osob ohrozených výkonom trestu odňatia slobody*. Dostupný z webovej stránky Evropského sociálneho fondu v Českej republike [cit. 9.2.2020], dostupné z https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-/asset_publisher/BBFAoaudKGfE/content/popis-potreb-osob-ohrozenych-vykonem-trestu-odneti-svobody?inheritRedirect=false.

Dokument *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019–2022*. [cit. 17.3.2020], dostupné z <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>.

Dokument *Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 27. listopadu 2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí*, [cit. 18.2.2020], dostupné z https://is.muni.cz/el/1422/jaro2010/MV802K/um/zavazny_pokyn_pro_postup_v_pripadech_DN.pdf.

Dokument *Národný akčný plán pre elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014-2019* [cit. 19.3.2020], dostupné z https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/NAP_nasilie_print.pdf.

Webová stránka Svetovej viktimologickej spoločnosti [cit. 12.2.2020], dostupné z <http://www.worldsocietyofvictimology.org/symposium2021/>.

Webová stránka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky – Mapy trestných činov v Slovenskej republike za rok 2019 [cit. 5.2.2020], dostupné z https://www.minv.sk/?mapy_trestnych_cinov_v_slovenskej_republike_za_rok_2019.

Webová stránka Victim Support [cit. 2.3.2020], dostupné z <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/about-us/history>.

Webová stránka Centra právnej pomoci [cit. 3.3.2020], dostupné z <http://www.centrumpravnejpomoci.sk/>.

Webová stránka občianskeho združenia Pomoc obetiam násilia [cit. 18.3.2020], dostupné z <http://pomocobetiam.sk/>.

Webová stránka Linky pomoci obětem kriminality a domácího násilí [cit. 18.3.2020], dostupné z <https://www.116006.cz/>.

Webová stránka Českého statistického úřadu [cit. 31.3.2020], dostupné z https://www.czso.cz/csu/czso/cr_od_roku_1989_duchod.

Webová stránka občianskeho združenia Fórum pre pomoc starším [cit. 19.3.2020], dostupné z <http://www.forumseniorov.sk/>.

Webová stránka organizácie Život 90 [cit. 19.3.2020], dostupné z <https://www.zivot90.cz/cs>.

Webová stránka spolku Charlie [cit. 20.3.2020], dostupné z <http://www.charlie.li/o-nas.>

Webová stránka projektu Na vekú záleží [cit. 6.4.2020], dostupné z

<https://www.navekuzalezi.sk/#zakon.>

Webový portál Diskriminacia.sk [cit. 20.3.2020], dostupné z [http://diskriminacia.sk/.](http://diskriminacia.sk/)

Stránka „Hoaxy a podvody“ na sociálnej sieti Facebook [cit. 7.4.2020], dostupné z

[https://www.facebook.com/hoaxPZ/.](https://www.facebook.com/hoaxPZ/)

Ostatné zdroje

VÁLA, Jan. *Legalizace tzv. měkkých drog – argumenty pro a proti*. Brno, 2009. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra trestního práva, datum obhajoby 26.4.2012.

Abstrakt v jazyku práce

Cieľom tejto práce je poskytnúť informácie o viktimológii predovšetkým ako o vede zaoberajúcej sa obeťou trestného činu a spôsobmi, ako obeti pomôcť, a zároveň ukázať, aké majú poznatky tejto náuky praktický význam pre prevenciu kriminality.

Z obsahového hľadiska je práca rozdelená na úvod, záver a 6 kapitol.

Prvá kapitola v krátkosti uvádza pojem kriminality, ako aj pojmy rozsah, štruktúra, intenzita a dynamika kriminality. Zaoberá sa aj predstavením úlohy kriminológie vo vzťahu ku skúmaniu kriminality a uvádza aj rozdiely medzi skutočnou a latentnou kriminalitou.

Druhá kapitola práce poskytuje ucelený výklad týkajúci sa prevencie kriminality. Tá je najskôr zakotvená do systému kontroly kriminality, a následne sú predstavené pojmy objekt a subjekt prevencie kriminality. Kapitola ďalej uvádza členenie a modely prevencie kriminality, pričom sú v nej rozvedené dva významné spôsoby členenia – členenie na primárnu, sekundárnu a terciárnu prevenciu, a členenie na sociálnu, situačnú a viktimologickú prevenciu. Kapitola v závere predostiera limity prevencie kriminality a obsahuje aj úvahu nad úlohou prevencie kriminality v súčasnom svete.

Tretia kapitola predstavuje viktimológiu ako vedu, uvádza predmet jej skúmania, zaoberá sa vývojom viktimológie aj viktimologickými školami, predstavuje viktimologický výskum, a zaoberá sa aj analýzou vzťahu medzi viktimológiou a kriminológiou.

Štvrtá kapitola sa zaoberá obeťou trestného činu. V rámci podkapitoly týkajúcej sa pojmu obete je predstavená i kategória obzvlášť zraniteľnej obete a rozdiel medzi pojmom obete a poškodeného. Ďalej sú v kapitole predstavené rôzne typológie obetí a mýty, ktoré sa týkajú obetí kriminality. V závere kapitoly sú predstavené pojmy viktimnosti a viktimizácie, ako aj následky viktimizácie a reviktimizácia.

Piata kapitola obsahuje poznatky o pomoci obetiam kriminality, pričom sa zaoberá nielen pomocou odbornou – psychologickou, sociálnou a právnou, ale aj pomocou laickou a bezprostrednou komunikáciou s obeťou vrátane komunikačných chýb, ku ktorým pri nej môže dôjsť. Kapitola je ukončená predstavením pojmu restoratívnej justície a jej úlohy pri pomoci obetiam.

Posledná kapitola práce sa venuje ukážke využitia viktimologických poznatkov na fenoméne domáceho násillia. Najskôr je predstavený pojem domáceho násillia a jeho špecifiká, potom sú uvedené možnosti riešenia predchádzania domácemu násilliu, ako aj spôsoby jeho

odhaľovania. Predstavený je aj tzv. bezpečnostný plán obete. Záver kapitoly je venovaný dvom špecifickým skupinám obetí domáceho násilia - seniorom a homosexuálom.

Abstrakt v českém jazyce

Cílem této práce je poskytnout informace o viktimologii především jako o vědě zabývající se obětmi trestního činu a způsoby, jak oběti pomoci, a zároveň ukázat, jaké mají poznatky této nauky praktický význam pro prevenci kriminality.

Z obsahového hlediska je práce rozdělena na úvod, závěr a 6 kapitol.

První kapitola v krátkosti uvádí pojem kriminality, jakož i pojmy rozsah, struktura, intenzita a dynamika kriminality. Zabývá se i představením úlohy kriminologie ve vztahu ke zkoumání kriminality a uvádí i rozdíly mezi skutečnou a latentní kriminalitou.

Druhá kapitola práce poskytuje ucelený výklad týkající se prevence kriminality. Ta je nejdříve zakotvena do systému kontroly kriminality, a následně jsou představeny pojmy objekt a subjekt prevence kriminality. Kapitola dále uvádí členění a modely prevence kriminality, přičemž jsou v ní rozvedeny dva významné způsoby členění – členění na primární, sekundární a terciární prevenci, a členění na sociální, situační a viktimologickou prevenci. Kapitola v závěru předestírá limity prevence kriminality a obsahuje rovněž úvahu nad úlohou prevence kriminality v současném světě.

Třetí kapitola představuje viktimologii jako vědu, uvádí předmět jejího zkoumání, zabývá se vývojem viktimologie i viktimologickými školami, představuje i viktimologický výzkum a zabývá se i analýzou vztahu mezi viktimologií a kriminologií.

Čtvrtá kapitola se zabývá obětmi trestného činu. V rámci podkapitoly týkající se pojmu oběti je představena i kategorie zvlášť zranitelné oběti a rozdíl mezi pojmem oběti a poškozeného. Dále jsou v kapitole představeny různé typologie obětí a mýty, které se týkají obětí kriminality. V závěru kapitoly jsou představeny pojmy viktimnosti a viktimizace, jakož i následky viktimizace a reviktimizace.

Pátá kapitola obsahuje poznatky o pomoci obětem kriminality, přičemž se zabývá nejen pomocí odbornou – psychologickou, sociální a právní, ale i pomocí laickou a bezprostřední komunikací s obětmi včetně komunikačních chyb, ke kterým při ní může docházet. Kapitola je ukončena představením pojmu restorativní justice a její úlohy při pomoci obětem.

Poslední kapitola práce se věnuje ukázce využití viktimologických poznatků na fenoménu domácího násilí. Nejdříve je představen pojem domácího násilí a jeho specifika, pak jsou uvedeny možnosti řešení předcházení domácímu násilí, jakož i způsoby jeho odhalování.

Představen je i tzv. bezpečnostní plán oběti. Závěr kapitoly je věnován dvěma specifickým skupinám obětí domácího násilí – seniorům a homosexuálům.

Abstract

The aim of this thesis is to provide an information about victimology, especially in terms of a science regarding the victims of crime and means to help them, as well as to show how the knowledge provided by this science can be practically used to prevent crime.

The thesis consists of introduction, conclusion and 6 chapters.

The first chapter briefly introduces the concept of criminality, as well as the basic characteristics of the extent, structure, intensity and dynamics of criminality. It also deals with the role of criminology in relation to the research of crime and it mentions the differences between real and latent crime.

The second chapter provides a comprehensive interpretation of crime prevention. First, it is anchored in the system of crime control, and then the concepts of object and subject of crime prevention are introduced. The chapter also presents the models of crime prevention, where two important ways of division are elaborated upon – the division into primary, secondary and tertiary prevention, and the division into social, situational and victimological prevention. Finally, the chapter outlines the limits of crime prevention and it also includes consideration of the role of crime prevention in the contemporary world.

The third chapter presents victimology as a science, introduces its subject, deals with the development of victimology and victimological schools, as well as with the victimological research and the analysis of the relationship between victimology and criminology.

The fourth chapter deals with victim of crime. Within the subchapter on the concept of victim, the category of particularly vulnerable victim and the distinction between the concept of victim and injured are also presented. Furthermore, the chapter presents various typologies of victims and myths concerning victims of crime. At the end of the chapter, the concept of victimization is presented, as well as the consequences of victimization and revictimization.

The fifth chapter contains information on assistance to victims of crime, dealing not only with professional - psychological, social and legal assistance, but also with laic and immediate communication with the victim, including communication errors that may occur. The chapter concludes with the introduction of the concept of restorative justice and its role in helping victims.

The last chapter is devoted to demonstration of using the victimological knowledge on the phenomenon of domestic violence. First, the concept of domestic violence and its specifics

is introduced, then the possibilities of dealing with the prevention of domestic violence as well as the ways of its detection are presented. So-called security plan for victim of domestic violence is also introduced. The end of the chapter is aimed at two specific groups of victims of domestic violence – the elders and homosexuals.

**Názov práce a kľúčové slová/Název práce a kľúčová
slova/Thesis title and keywords**

Význam viktimológie pre prevenciu kriminality/Význam viktimologie pro prevencii
kriminality/Significance of Victimology for the Crime Prevention

viktimológia

oběť trestného činu

prevencia kriminality

viktimologie

oběť trestního činu

prevence kriminality

victimology

victim of a crime

crime prevention